

Rapport 2006-070

**Norsk kjøttindustri
etter 2008
– er vi forberedt
på ny WTO-avtale?**

Norsk kjøttindustri etter 2008 – er vi forberedt på ny WTO-avtale?

Utarbeidet for
Kjøttbransjens Landsforbund

Innhold:

SAMMENDRAG OG KONKLUSJONER	1
1 INNLEDNING	4
1.1 Norsk landbrukspolitikk påvirker råvarekostnadene	7
1.2 Disposisjon av rapporten	9
2 KORT OM WTO – HVA KAN VI FORVENTE OSS AV EN NY AVTALE?	10
2.1 Hva er WTO?	10
2.2 WTO-møtet i Hongkong 2005	10
2.3 WTO-forhandlingene suspendert i Genève sommeren 2006	12
2.4 Hva skjer i teorien når tollsatsene reduseres?	12
3 ORGANISERING AV KJØTTINDUSTRIEN I NORGE, SVERIGE OG DANMARK	15
3.1 Norge	15
3.2 Danmark	17
3.3 Sverige	21
4 FORSKJELL I FORBRUKERPRISER PÅ KJØTTPRODUKTER I NORGE, SVERIGE OG DANMARK	24
5 UTVIKLINGSTREKK I NORSK, DANSK OG SVENSK KJØTTINDUSTRI	28
5.1 Strukturell utvikling	28
5.1.1 Utvikling i antall virksomheter	28
5.1.2 Utviklingen i industribedriftenes størrelse	29
5.2 Utvikling i produksjon og omsetning	30
6 ER KJØTTINDUSTRIEN I NORGE TILSTREKKELIG EFFEKTIV?	32
6.1 Omsetning per ansatt	32
6.2 Antall kilo produsert per årsverk	33
7 KAN VI LEVE MED DAGENS PRODUKSJONSKOSTNADER?	36
7.1 Råvarekostnader for videreforedlingsindustrien	36
7.1.1 Råvarekostnader for videreforedlingsindustrien i Norge	37
7.1.2 Råvarekostnader i Sverige	38
7.1.3 Råvarekostnader i Danmark	39
7.1.4 Avgifter og andre kostnader for slakterier har betydning for råvareprisen	40
7.1.5 Sammenligning av avgifter og andre kostnader for slakterier mellom Norge, Sverige og Danmark	45
7.2 Arbeidskraftkostnader	45
7.2.1 Forskjeller i personalkostnader mellom Danish Crown, Swedish Meats og Gilde	47
7.2.2 Arbeidskraftkostnader per kilo kjøtt	49
7.3 Kapitalkostnader	49
8 HVEM ER BEST PÅ PRODUKTUTVIKLING?	52
8.1 Innovasjon i næringsmiddelindustrien i Europa	52
8.2 Næringsmiddelindustrien i Norge	53

8.2.1	Kjøttindustrien	54
8.3	Hva er det som gjør at Danmark ligger på topp på innovasjonsstatistikkene?	54
8.3.1	Institusjonell struktur for FoU og innovasjon.....	54
8.3.2	FoU-programmer	55
8.3.3	Klynger av matvareprodusenter.....	56
8.3.4	Danmarks investeringer i FoU innenfor matvaresektoren.....	57
9	CASE STUDY: SVENSK KJØTTINDUSTRI I FORANDRING	59
9.1.1	Hva har skjedd i den svenske kjøttbransjen de senere årene?	59
9.1.2	Swedish Meats i forvandling	60
9.1.3	Gjenstående oppgaver for Swedish Meats.....	62
9.1.4	Hva kan Norge lære av svensk kjøttindustri?	62
10	HVA SKAL TIL FOR Å GJØRE NORSK KJØTTINDUSTRI MER KONKURRANSEDYKTIG?.....	64
10.1	Prisene må betydelig ned for at norsk kjøttindustri skal bli konkurransedyktig	65
10.2	Råvareprisene må halveres for at kjøttindustrien i Norge kan bli konkurransedyktig	66
10.2.1	Hvilke grep kan gjøres for å få råvareprisene ned?	67
10.3	Hvor mye må effektiviteten opp for at industrien skal bli konkurransedyktig?	68
10.4	Hvor stor betydning har forskjellene i arbeidskraftkostnader?.....	69
10.5	Dobbelt så høye råvare- og arbeidskraftkostnader Norge	70
10.6	Sterkt prisfokus blant norske forbrukere kan påvirke konkurransedyktigheten	71
10.7	Hvor mye må prisene ned hvert år for å komme på nivå med Sverige i 2012?	72
	LITTERATUR.....	74

Sammendrag og konklusjoner

Resymé

Råvareprisene i norsk kjøttindustri er dobbelt så høye, arbeidskraftkostnadene betydelig høyere og produktiviteten lavere enn i våre naboland Sverige og Danmark. Norge vil derfor ikke være konkurransedyktig hvis tollmurene bygges ned som følge av ny WTO-avtale. De største utfordringene vil vi få i forhold til dansk industri, som er den mest innovative i Europa, utnytter stordriftsfordeler i betydelig større grad enn Norge og har vesentlig lavere råvarekostnader og arbeidskraftkostnader. For å unngå å bli tvunget til smertefulle og raske nedskjæringer når den internasjonale konkurransen er et faktum, bør effektiviserings tiltakene på alle ledd i verdikjeden skje før tollmurene faller.

Bakgrunn og problemstilling

Ministererklæringen fra WTO-møtet i Hongkong i desember 2005 innebærer blant annet betydelige reduksjoner i tollsatsene på landbruksvarer. I den forbindelse har ECON fått i oppdrag fra Kjøttbransjens Landsforbund (KLF) å kartlegge følgende to problemstillinger:

- *I hvilken grad er det forskjeller i effektivitet, kostnader og innovasjonskraft mellom svensk, dansk og norsk kjøttindustri?*
- *Hvilke konkrete endringer må til i Norge for å klare å konkurrere med svensk og dansk industri hvis tollmurene reduseres?*

Konklusjoner og tilrådinger

Norsk kjøttindustri skjermes i dag for konkurranse fra utlandet med tollsatser på opptil flere hundre prosent. Internasjonale avtaler i regi av WTO begrenser imidlertid mulighetene for slike tollmurer. Selv om forhandlingene om den nye WTO-avtalen strandet sommeren 2006, vil etter alt å dømme en ny WTO-avtale i fremtiden resultere i at tollsatsene settes betydelig ned.

For at norsk kjøttindustri ikke skal bli konkurrert ut når tollmurene bygges ned, må enten prisene på norskproduserte produkter ned, eller kvaliteten være så mye høyere at en prisdifferanse aksepteres av forbrukerne. Utvikling av nye produkter og norske spesialiteter kan bidra til å opprettholde etterspørselen fra norske leverandører. Norske forbrukere er imidlertid blant de mest prisbevisste i Norden, og det er grunn til å tro at pris også i fremtiden vil være avgjørende for forbrukernes valg mellom norske og utenlandske kjøttprodukter. Da er det viktig at råvareprisene og arbeidskraftkostnadene i Norge blir tilstrekkelig lave til at norske kjøttprodukter og norsk kjøttforedlingsindustri blir konkurransedyktig i forhold til

våre naboland. Norsk landbrukspolitikk og markedsreguleringssystemet bidrar til det motsatte, nemlig å holde råvareprisene oppe.

De siste fem årene har prisene på kjøttprodukter i dagligvarehandelen i Norge ligget mellom 70 og 80 prosent over snittet i Europa, mens prisene i Sverige har ligget rundt 20 prosent høyere og prisene i Danmark rundt 30 prosent høyere. Mellom 2000 og 2003 ble prisforskjellene til forbrukerne stadig større, men den norske depresieringen i 2004 bidro til å redusere forskjellene igjen.

Råvareprisen per kilo helt slakt av okse og svin er omtrent dobbelt så høy i Norge som i Sverige og Danmark, noe som innebærer betydelige forskjeller i innsatsfaktorkostnaden. For at råvareprisen i Norge skal komme ned på nivå med Sverige i løpet av sju år, må norske råvarepriser ned med rundt 10 prosent hvert år frem til 2012.

Årsaken til den høye råvareprisen i Norge er primært at prisen på levende dyr er høyere, og prisen på levende dyr påvirkes av landbrukspolitikken. Høye priser på fôr, målsettingen om et levende kulturlandskap og at målprissystemet ikke skaper konkurranse mellom primærprodusentene, gir høyere priser. Andre årsaker til høy råvarepris i Norge er at avgifter og andre kostnader for slakterier er høyere i Norge enn i Sverige og Danmark.

Arbeidskraftkostnaden er også betydelig høyere i Norge enn i våre naboland. Eurostats statistikk over arbeidskraftkostnadene viser at Norge er dyrest, Danmark nummer to og Sverige billigst. Det siste på tross av at arbeidsgiveravgiften i Sverige er høyest av de tre landene. En sammenligning av kostnadene per ansatt i Danish Crown, Swedish Meats og Gilde, viser imidlertid en annen rekkefølge. Norge og Gilde ligger fremdeles på topp med nesten 54.000 euro i totale utgifter per ansatt, men Sverige er nummer to med 44.000 euro og Danmark lavest med 38.000 euro. Årsaken til at Danmark og Danish Crown ligger lavest er trolig at deler av produksjonen er flyttet til lavkostland som Polen.

Dette gjør at norsk kjøttindustri ikke vil være konkurransedyktig i forhold til Sverige og Danmark med dagens rammebetingelser. Av særlig betydning for den manglende konkurransedyktigheten er de høye råvareprisene og de høye arbeidskraftkostnadene.

I tillegg til at Danmark har de laveste arbeidskraftkostnadene, er også Danmark det landet som har høyest grad av innovasjon i næringsmiddelindustrien i EU, foran Nederland. Sverige scorer lavere, men ligger likevel over gjennomsnittet og på nivå med Østerrike og Frankrike. Norge derimot, scorer lavere enn gjennomsnittet i EU og ligger på nivå med Finland og Italia. Likevel mener Peter Raztar, tidligere administrerende direktør i Swedish Meats, at Norge ligger bedre an på produktutvikling i kjøttsektoren enn for eksempel Sverige.

Vårt case study av den svenske kjøttindustrien, og Swedish Meats spesielt, viser at våre svenske naboer har blitt betydelig mer effektive de siste årene. Danskenes effektiviseringsprosesser startet for 30 år siden. Sverige kom etter på 90-tallet, og Norge er i dag omtrent der Sverige var for 10 år siden. For å bli konkurransedyktige kommer norsk kjøttindustri til å bli tvunget til å sentralisere og satse mer på stordrift på primærleddet og slakterileddet, hvilket har skjedd i andre europeiske land. Da vil råvarekostnadene reduseres også i Norge.

I tillegg finnes det uutnyttet rom for nisjeproduksjon i foredlingsleddet. En kombinasjon av fortsatt god produktutvikling i Norge, reduserte råvarepriser gjennom import og mer effektiv innenlandsk produksjon vil bidra til at kjøttforedlingsindustrien i Norge kan konkurrere med utenlandske aktører i fremtiden.

Erfaringene fra Sverige er at svensk industri ikke forberedte seg godt nok på innlemmelsen i EU. Det resulterte i at svensk industri kort tid etter at EU-medlemskapet var et faktum, mistet store deler av etterspørselen, og Swedish Meats måtte gå gjennom smertefulle effektiviseringstiltak for å få prisene ned.

Uten at det skjer en omstilling av norsk næringsmiddelindustri før tollmurene mot Danmark og Sverige eventuelt faller, må det påregnes en kraftig svekkelse av sektoren til fordel for svensk og dansk industri. For å unngå å bli tvunget til smertefulle og raske nedskjæringer når den internasjonale konkurransen er et faktum, bør effektiviseringstiltakene på alle ledd i verdikjeden skje før murene faller.

1 Innledning

Kjøttmarkedet i Norge er i likhet med hele det norske matmarkedet i stor grad politisk regulert og beskyttet for konkurranse fra utlandet. Ser vi bort fra fisk, regulerer landbrukspolitikken nær sagt alle forhold som er viktig for utviklingen av matmarkedet. Selv små politikkendringer slår direkte ut i endrede inntekts- og utviklingsmuligheter for landbruksaktørene. En spesiell side ved landbrukspolitikken i Norge er at de fleste politiske virkemidlene er gjenstand for forhandlinger mellom myndighetene og representanter for primærprodusentene.¹ Gjennom de årlige jordbruksforhandlingene mellom staten og bondeorganisasjonene forhandles det om hvilke inntektsmuligheter bøndene bør ha, og hvilke virkemidler som kan tas i bruk for å oppnå disse.

Landbrukspolitikken består av flere og ulike typer virkemidler. De viktigste elementene er:

- **Høye tollsatser** for sentrale jordbruksprodukter som skjerner det norske matmarkedet mot utenlandsk konkurranse. Tollsatsene på de viktigste norskproduserte landbruksvarene ligger mellom 200 og 400 prosent. Tollbeskyttelsen gir mulighet for norske produsenter til å ta ut en høyere pris i hjemmemarkedet. Omregnet til økonomisk verdi tilsvarer tollsatsene en overføring til norske matprodusenter på om lag 8-9 milliarder kroner.²
- **Betydelige overføringer** over statsbudsjettet for å stimulere til landbruksproduksjon over hele landet. Overføringene gir matprodusentene økt inntekt og jevner ut kostnader mellom ulike bruk. Innretningen på overføringen blir diskutert innenfor rammen av jordbruksforhandlingene, og for 2006 har det blitt foreslått bevilget over 11 milliarder kroner til gjennomføring av jordbruksavtalen.³
- **Skattefradrag** på næringsinntekt til bøndene, såkalt jordbruksfradrag. Endringene for 2007 vil innebære en økning av det generelle fradraget fra 36.000 til 45.000 kroner, en økning i det prosentvise fradraget for næringsinntekt utover det generelle fradraget (i dag 19 prosent) til om lag 32 prosent og en økning i det maksimale fradraget som i dag er på 71.500 kroner til om lag 141.000 kroner. Dette innebærer at det med virkning fra inntektsåret

¹ Jordbrukets forhandlingsansvar er lagt til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Statens forhandlingsutvalg oppnevnes av regjeringen.

² Kilde: OECD (2003): Agricultural Policies in OECD Countries. Monitoring and Evaluation. 2003.

³ Saldert budsjett for 2005 er 10,8 milliarder kroner. Forslag for 2006 er 11,0 milliarder kroner, jf St.prp. nr 1 (2005-2006), statsbudsjettet for 2006, Landbruksdepartementet.

2007 gis skattefradrag på næringsinntekt for bøndene opp til 345.000 kroner.

- **Markedsregulering** av alle markeder med betydelig norsk produksjon. Formålet er jevne ut prissvingninger og bidra til at bøndene oppnår høyere priser enn ellers, selv om ikke dette nødvendigvis er konsekvensen av markedsreguleringen.
- **Konsesjonsgrenser** og regulering av driftsformer for primærproduksjon. Formålet er bremse en produktivitetsutvikling som gir uønskede sterke strukturendringer.
- Omfattende **regulering** av kjøp og salg av **landbrukseiendommer**. Formålet er også her å bremse uønsket strukturendring.

Til å håndheve landbrukspolitikken og bistå norske bønder er det gjennom årene også blitt utviklet et ikke ubetydelig offentlig tilsyns- og bistandsapparat.

Internasjonalt avtaleverk i regi av WTO begrenser nasjonal virkemiddelbruk, og trolig vil en ny WTO-avtale i enda større grad begrense nasjonal politikk.

Importen av kjøtt og kjøttvarer til Norge har økt fra 411 millioner kroner i 1995 til 868 millioner kroner i 2005 og er dermed over dobbelt så stor i dag som for ti år siden. Likevel er importen av kjøtt lav i forhold til import av andre nærings- og nytelsesmidler i Norge. Verdien av importen oppveies delvis av Norges eksport av kjøtt til utlandet. Eksporten har økt fra rundt 300 millioner kroner i 1995 til 430 millioner kroner i 2005. En del av dette er reguleringseksport som følge av markedsreguleringsordningen for kjøtt.

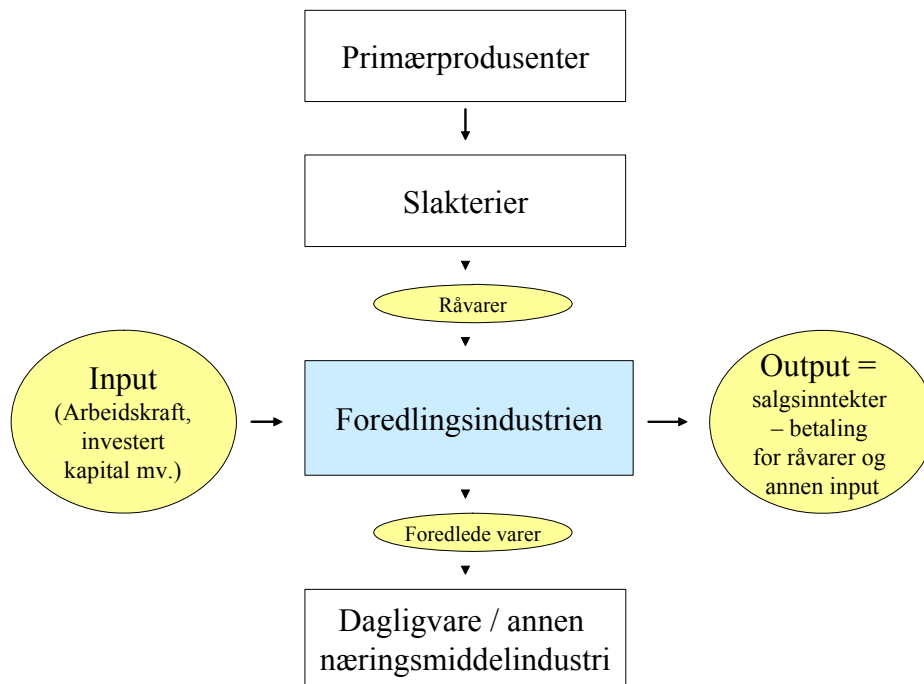
Den økte importen av kjøtt skyldes flere forhold. På grunn av tidvis underskudd på kjøtt i Norge har det vært perioder med administrativt nedsatt toll som har økt importen. Dessuten har importkvotene økt og blir i dag utnyttet fullt ut. I tillegg økte importen betydelig i 2005 som følge av utenlandsk bearbeiding.⁴ Ny WTO-avtale vil trolig innebære permanente reduksjoner i tollsatsene. Det betyr at kjøttforedlingsindustrien i Norge blir satt under et større press for å holde produksjonskostnadene nede.

Foredlingsindustrien inngår som et ledd i næringskjeden for kjøttproduksjon. Det er primærprodusentene/bøndene som ”produserer” levende dyr og selger disse til slakteriene. Slakteriene slakter dyrene og selger slaktet videre som råvare til foredlingsindustrien, som skjærer ned kjøttet, videreforedler det og selger det til dagligvarehandelen eller annen næringsmiddelindustri.

Næringskjeden er illustrert i Figur 1.1 nedenfor.

⁴ En endring i regelverket 1. juli 2005 gjorde at importen av utenlandsk bearbeidet kjøtt gikk ned igjen, og nye regler i 2006 kan redusere denne importen ytterligere.

Figur 1.1 Næringskjeden

Kilde: ECON

Verdikjeden i næringen kan kort oppsummeres slik: Dyrene produseres av bøndene eller primærprodusentene på en rekke gårdsbruk rundt omkring i landet. Når dyrene er slakteklare selges de til slakterier. På slakteriene avlives dyrene og renses for skinn, innvoller og andre biprodukter som ikke anvendes til videre kjøttproduksjon. Når dyret er slaktet, men ubearbeidet, kalles det gjerne for hel slakt eller skrott. Slakteriet foretar enten nedskjæreringen (oppdelingen av skrotten) selv, eller selger skrotten videre til virksomheter med spesialisering innen nedskjæring. Etter at dyrene er stykket opp, enten i slakteriet eller i nedskjæringsbedriften, distribueres kjøttet til foredlingsbedrifter. Biffer og steker selges også i noen grad direkte til dagligvarehandelen. I foredlingsindustrien produseres et vidt spekter av produkter, deiger, kaker, pølser og pålegg. Disse produktene selges også videre til dagligvareindustrien. I tillegg lages produkter som anvendes som innsatsfaktor i øvrig næringsmiddelindustri, for eksempel til å lage pizza.

I denne rapporten skal vi ha hovedfokus på foredlingsindustrien. Når vi snakker om råvarekostnader, arbeidskraftkostnader og så videre, er det prisen på råvarer til foredlingsindustrien (hengende helt slakt) og prisen på arbeidskraft i foredlingsindustrien vi snakker om. I enkelte tilfeller er det imidlertid vanskelig å finne egne data for denne delen av verdikjeden. Særlig gjelder dette Danmark der så å si hele kjøttindustrien består av vertikalt integrerte selskaper. Når vi presenterer tall som ikke bare gjelder foredlingsindustrien, presiserer vi dette.

Hvilken merverdi som foredlingsindustrien skaper, avhenger av hvilken pris som oppnås på de foredlede produktene og av en rekke forskjellige kostnadskomponenter. Høy pris på foredlede varer kombinert med lave kostnader gir høy output.

Dersom det er konkurranse om å selge videreforedlede varer, vil det imidlertid være en sammenheng mellom de kostnadene industrien har og den prisen som oppnås. De aktørene som har for høye kostnader vil ikke kunne konkurrere med aktører som har lavere kostnader. For at bedrifter med høye kostnader skal overleve må disse enten skjermes for konkurranse eller sørge for å få kostnadene ned.

Dersom WTO-forhandlingene tas opp igjen etter bruddet i Genève sommeren 2006 og vi får en ny WTO-avtale, er det vesentlig større sannsynlighet for at den norske kjøttindustrien i mindre grad enn i dag vil bli skjermet for konkurranse. Hvis kostnadene i norsk kjøttindustri er for høye i forhold til andre lands industri, betyr det at norsk industri må få ned kostnadene for å overleve. Som illustrert i figuren er de viktigste kostnadskomponentene

- Råvarekostnadene
- Arbeidskraftkostnader
- Kapitalkostnader.

Av disse er det råvarekostnadene som utgjør den desidert største kostnadskomponenten i kjøttindustrien.

1.1 Norsk landbrukspolitikk påvirker råvarekostnadene

Manglende konkurranse mellom bøndene kan gi høyere råvarepriser

Konkurransen mellom produsentene av levende dyr (bøndene) påvirkes i stor grad av markedsreguleringsordningen. Målprissystemet medfører at bøndene i liten grad har incentiver til å konkurrere, verken på pris eller kvalitet. Det nærmeste vi kommer et konkurranseelement på primærleddet er at bøndene konkurrerer om å levere slakt av best mulig klassifisering, og med riktig vekt, for dermed å få minst mulig trekk i prisen. Bøndene står overfor en etterspørselsside som har plikt til å kjøpe alle slaktedyr til en regulert pris. Er prisen i ferd med å presses for langt ned på grunn av at tilbudet er større enn etterspørselen, setter markedsregulator i verk tiltak, for eksempel reguleringslagring, for å holde prisen oppe. Prisen vil derfor aldri bevege seg langt under målprisen, selv om tilbudet er større enn etterspørselen.

Prisen som informasjonsbærer til produsentene om hvilken produksjonsmengde det er etterspørsel etter, fungerer dermed bare delvis i dette markedet. Prisen som informasjonsbærer virker forsinket i forhold til et fritt marked. Forsinkelsen i systemet kommer av at tilbudet reduseres først som følge av reguleringslagring og reguleringseksport etter at produktene er produsert. Eksportmuligheten og reguleringslagrene er begrenset og dermed bare en midlertidig buffer.

Når det er en fastsatt målpris på helt slakt som bestemmer hva bonden får for dyret, vil bøndene mistolke etterspørselen i markedet. Antakelsen tenderer til systematisk å overdrive betalingsvilligheten, noe som medfører at bøndene produserer for mye kjøtt i forhold til det etterspørerne ønsker.

Årsakene til at det kan bli produsert for mye, er at prisen bøndene får for kjøttet er så høy at det produseres mer enn det slakteriene uten mottaksplikt ville etterspurt til denne prisen.

Alle bønder, både de som er medlemmer av samvirket og de frittstående, kan levere sine dyr og motta den prisen som markedsregulator setter. Dermed hemmer ordningen i stor grad konkurransen mellom bøndene. Så vel økonomisk teori som empiri tilsier at effektiv konkurranse fremmer effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser. Svekket konkurranse i et marked fører oftest til høyere priser, mindre effektiv produksjon, dårligere kvalitet på produktene som omsettes og lavere produktutviklingstakt enn ellers.

På kort sikt vil prisene på levende dyr i liten grad påvirkes av lite konkurranse, fordi målprisen er bestemt. På lengre sikt vil imidlertid den lite effektive produksjonen og lave produktutviklingstakten som følger av svekket konkurranse, lede til høyere kostnader på primærleddet, med påfølgende krav om høyere målpris. Det er derfor grunn til å tro at markedsreguleringssystemet bidrar til mindre konkurranse mellom bøndene, som i sin tur gir høyere priser på levende dyr enn de ellers kunne vært.

Ulike konkurransevilkår på slakterileddet kan gi høyere råvarepriser

I ECONs rapport R-2004-115 viste vi at markedsordningen kan gi ulike konkurransevilkår på slakterileddet, hvilket også i sin tur kan medføre høyere råvarepriser for foredlingsindustrien.

Markedsregulator blir kompensert for plikten til å motta levende dyr fra bøndene. Frittstående slakterier blir derimot ikke kompensert for kostnader knyttet til ordninger med ”frivillig mottaksplikt”. Kompensasjonen til markedsregulator gis i form av tilskudd til reguleringslagring av kjøttet. Det gis støtte til innfrysing, overføringer mellom fryselager, fryselagring, pallehold og omsetning av fryselagret vare.

Ordningen med tilskudd til reguleringslagring vil være konkurransevidende til fordel for markedsregulator hvis tilskuddene som gis er større enn de faktiske ekstrakostnader mottaksplikten medfører. Tilsvarende vil ordningen være konkurransevidende til fordel for de frittstående slakteriene hvis tilskuddene som gis er mindre enn de faktiske ekstrakostnadene mottaksplikten medfører. Bare hvis tilskuddene akkurat dekker de ekstra økonomiske ulemper som mottaksplikten medfører for markedsregulator, vil ordningen virke konkurranseøytralt.

Forbud mot eksportstøtte i en eventuell ny WTO-avtale, vil øke behovet for innfrysing av råvarer. Så lenge markedsregulator blir kompensert per kilo kjøtt som legges på reguleringslager, mens de private ikke kompenseres, vil økt behov for innfrysing kunne virke forsterkende på de konkurransevidende effektene.

Andre kimer til konkurransevidning i markedsordningen og dermed kimer til ineffektivitet på slakterileddet, er at markedsregulator samler inn informasjon som også kan være av betydning for hvordan slakteriene bør tilpasse seg i markedet. Denne informasjonsinnsamlingen dekkes av omsetningsavgiften. Det kan være informasjon om forventet overskudd eller underskudd på enkelte typer kjøtt i nær

fremtid, informasjon om planlagte markedsreguleringstiltak og så videre. Slik informasjon kan ha stor betydning i perioder med (i norsk sammenheng) betydelige prissvingninger, for eksempel knyttet til salg fra reguleringslager.

Konkurransen på ulike vilkår bidrar til at vi får en ineffektiv fordeling av produksjonen mellom de aktørene som gis fordeler og de som ikke gis fordeler. Ineffektiv fordeling av produksjonen mellom slakteriene innebærer at deler av produksjonen blir produsert til en høyere kostnad enn den ellers ville ha blitt. Dermed kan konkurranse på ulike vilkår lede til høyere råvarepriser.

1.2 Disposisjon av rapporten

I kapittel 2 skal vi kort gjøre rede for WTO-forhandlingene i Doha-runden og suspensjonen av forhandlingene sommeren 2006. Vi skal også se på hvilke konsekvenser en ny WTO-avtale i teorien kan få for norsk kjøttindustri. I kapittel 3 skal vi ta for oss strukturen i kjøttindustrien i Norge, Sverige og Danmark og peke på forskjeller i hvordan industrien er organisert. Deretter gjør vi i kapittel 4 rede for prisforskjellene på kjøtt i de tre landene, og i kapittel 5 ser vi på hvordan industrien har utviklet seg de seneste årene.

I kapittel 6 og 7 sammenligner vi effektiviteten og produksjonskostnadene i de tre landene. Antall kilo produsert per årsverk, råvarekostnader, arbeidskraftkostnader og kapitalkostnader er tema i disse to kapitlene. I kapittel 8 diskuterer vi hvilket land som ligger lengst fremme når det gjelder innovasjon og produktutvikling, før vi i kapittel 9 refererer vår case study om den svenske kjøttindustrien i forandring. Til slutt, i kapittel 10, oppsummerer vi de viktigste forskjellene mellom landene og gjør konkrete beregninger av hva som må skje med råvarekostnader, arbeidskraftkostnader og effektivitet for å gjøre norsk kjøttindustri konkurransedyktig.

2 Kort om WTO – hva kan vi forvente oss av en ny avtale?

2.1 Hva er WTO?

Verdens handelsorganisasjon (WTO – World Trade Organization) er den eneste globale organisasjon som regulerer handel mellom stater. WTO ble etablert 1. januar 1995 og har i dag 150 medlemsland. Norge har vært med siden etableringen.

WTO er en videreføring av GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) som ble etablert for å bygge ned tollbarrierer og fremme verdenshandelen. WTO omfatter handel med en rekke varer og tjenester. Innenfor landbrukssektoren er målet med WTO-forhandlingene å redusere landenes støtte til landbruket, redusere eksportsubsidier og toll på import av jordbruksvarer.

Doha-runden ble startet på ministerrådsmøtet i Doha i Qatar i 2001. Minister-rådene er WTOs besluttede organ og finner sted annet hvert år. I 2003 ble det brudd i forhandlingene med jordbruksvarer på ministerrådsmøtet i Cancun i Mexico. I juli 2006 ble forhandlingene igjen suspendert etter manglende fremgang i Genève.

I perioden 13.-18. desember 2005 var det ministerrådsmøte i Hongkong, hvor man fikk en ministererklæring. Detaljene i ministererklæringen skulle på plass i løpet av 2006, men forhandlingene har til nå ikke ført frem.

WTO omfatter også andre områder enn landbruk, blant annet handel med tjenester og handelsrelaterte sider ved intellektuelle eiendomsrettigheter som patenter, åndsverk og varemerker. For Norge er også fisk et viktig tema. Fiskerinæringen har i motsetning til landbruket svært offensive interesser og håper en ny WTO-avtale skal føre til redusert toll for norsk fiskeeksport.

2.2 WTO-møtet i Hongkong 2005

Hovedmålet med forhandlingene på WTO-møtet i Hongkong har i hovedsak vært tre ting på landbruksområdet:

- Fjerne eksportsubsidier, som gjør at de rike landene kan dumpe varer på verdensmarkedet og utkonkurrere u-land på pris. Norge kan i dag bruke 135 millioner kroner i eksportstøtte på kjøtt.
- Redusere tollsatsene på import av landbruksvarer. Tollsatsen er for eksempel for okse i dag 344 prosent, og for lam 429 prosent. EU har i all hovedsak tollsatser på under 100 prosent.
- Redusere den produksjonsavhengige internstøtten til bøndene som anses å være mest handelsforstyrrende, såkalt ”gul støtte”.

EU har i sitt forslag gått inn for 60 prosent kutt på varene med høyest tollsats, det vil si tollsatser over 90 prosent. Alle grupperingene bortsett fra G-10 gruppen (som Norge er med i) og EU ville ha maksimumstoll på 100 prosent. USA ville ha tolltak på 75 prosent. G-10 landene har kjempet mot maksimumstoll, og Norge har sagt ja til 45 prosent tollkutt uten tolltak.

Resultatene på landbruksområdet av forhandlingene i Hongkong er for det første at man har blitt enige om dato for avvikling av eksportstøtten (slutten av 2013). For det andre har man blitt enige om å redusere tollsatsene, selv om det foreløpig ikke er enighet om hvor mye. Likevel er man enige om at det skal være fire bånd eller intervaller for de utviklede landenes tollreduksjoner, som vist i Tabell 2.1 nedenfor.

Tabell 2.1 *Tollreduksjoner på landbruksvarer for utviklede land*

	Terskler (dagens tollsats)	Prosentvise kutt
Bånd 1	0 - 20/30 prosent	20-65
Bånd 2	20/30 - 40/60 prosent	30-75
Bånd 3	40/60 - 60/90 prosent	35-85
Bånd 4	>60/90 prosent	42-90

Kilde: Vedlegg A til Ministererklæring WTO (2005): Report by the Chairman of the Special Session of the Committee on Agriculture to the TNC

Norske kjøttprodukter er i bånd 4, med tollsatser over 90 prosent. Som det fremgår av tabellen må disse satsene kuttes med mellom 42 og 90 prosent.

For de minst utviklede landene (MUL) er det enighet om toll- og kvotefrihet. Både industriland de mest utviklede utviklingsland har forpliktet seg til å gi slik behandling til MUL-landene.

Når det gjelder det enkelte lands samlede internstøtte, har man blitt enige om at det skal være tre bånd for nedtrapping jf. Tabell 2.2 nedenfor. Det er også enighet om plasseringen av landene i de respektive båndene, og Norge er plassert i bånd 1.

Tabell 2.2 *Kutt i de utviklede landenes internstøtte til landbruksvarer*

	Terskler (dagens internstøtte)	Prosentvise kutt
Bånd 1	0-10 milliarder dollar	31-70
Bånd 2	10-60 milliarder dollar	53-75
Bånd 3	> 60 milliarder dollar	70-80

Kilde: Vedlegg A til Ministererklæring WTO (2005): Report by the Chairman of the Special Session of the Committee on Agriculture to the TNC

Norsk kjøttindustri står i dag for nesten all omsetning av kjøtt i Norge, og er den bransjen i norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri hvor importen er minst.

2.3 WTO-forhandlingene suspendert i Genève sommeren 2006

Ifølge Utenriksdepartementet ble forhandlingene på ministernivå mellom Brasil, EU, India, Japan, USA og Australia i Genève avsluttet 24. juli uten at partene hadde kommet nærmere noen enighet om hovedelementene i en ny WTO-avtale. De videre møtene mellom disse seks landene som var planlagt 28. og 29. juli ble dermed avlyst.

For å slutføre en ny WTO-avtale innen utgangen av året har medlemslandene i WTO som nevnt hatt som målsetting å bli enige om de konkrete forpliktelsene for å redusere toll og støtte på landbruk og toll på industrivarer, inkludert fisk, i løpet av sommeren 2006. Etter at man ikke fikk dette til i juni, forsøkte man på ulike måter å få forhandlingene i gang igjen, men man klarte altså ikke å komme nærmere en enighet, heller ikke i Genève.

Årsaken til at forhandlingene ble suspendert var at det var for stor avstand rundt nøkkelspørsmålene om tollkutt for landbruks- og industrivarer og kutt i landbruks-subsidiene. USA mener at EU på landbruk og utviklingslandene på landbruk og fisk må tilby betydelig mer markedsadgang for landbruksvarer dersom USA skal kunne tilby ytterligere kutt i egne landbrukssubsidier. EU har på sin side indikert vilje til bevegelse med hensyn til markedsadgang for landbruksvarer dersom USA er villig til å akseptere større kutt i landbruksstøtten. Sentrale utviklingsland som Brasil, India og Sør-Afrika ønsker dype kutt i subsidiene og bedre markedsadgang i industrilandene på landbruk, men har vist få tegn til å gi mer i forhandlingene om markedsadgang på fisk.

Hvis forhandlingene ikke slutføres kan også det man allerede har oppnådd enighet om, som avvikling av eksportsubsidier for landbruksvarer og toll- og kvote-frihet for 97 prosent av alle produkter fra de minst utviklede landene ikke bli noe av.

Det kan ta tid før eventuelle forhandlinger starter opp igjen, trolig ikke før hovedaktørene gir klare signaler om at de har nødvendig politisk handlingsrom til å finne kompromisser.

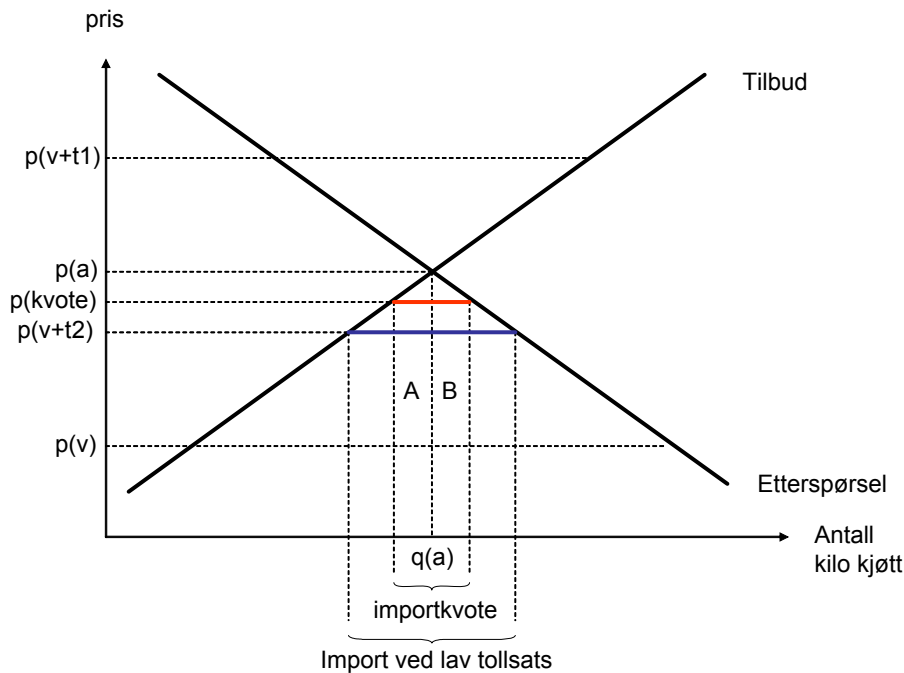
Før eller siden er det likevel grunn til å tro at handelsbarrierene reduseres. Flere av de store landene er allerede i gang med bilaterale avtaler. I neste avsnitt skal vi se hva som teoretisk sett skjer i det norske markedet som følge av dette.

2.4 Hva skjer i teorien når tollsatsene reduseres?

I Norge har vi i dag tollmurer som skal hindre import av kjøtt til landet. Tollsatsene er satt så høyt at det er billigere for dagligvarehandelen i Norge å kjøpe kjøttprodukter fra leverandører i Norge, selv om prisene i utlandet er lavere.

I dette avsnittet skal vi se på hva som skjer i en tenkt situasjon i det norske kjøttmarkedet der tollsatsene reduseres så mye at prisen på ferdigvarer av kjøtt fra utlandet blir billigere enn dagens norske markedspris. En forenklet versjon av det norske kjøttmarkedet er illustrert i Figur 2.1 nedenfor.

Figur 2.1 Effekten av toll og kvoter på tilbud og etterspørsel av norske kjøttprodukter

Kilde: ECON

Den fallende linjen i figuren viser nordmenns etterspørsel etter kjøtt, altså hvor mange kilo kjøtt norske forbrukere etterspør ved ulike priser. Høy pris gir lav etterspørsel og lav pris gir høy etterspørsel. Den stigende linjen i figuren viser tilbudet av kjøtt fra den norske kjøttindustrien, altså hvor mye norsk kjøttindustri vil produsere ved ulike priser på kjøttet. Er prisen høy er industrien villig til å produsere mye, og er prisen lav vil de produsere mindre.⁵

Hvis vi nå for enkelhets skyld antar at det er perfekt konkurranse, ville markedsprisen uten noe handel med utlandet (autarki) vært $p(a)$ og norsk kjøttindustri ville produsert $q(a)$ kilo kjøtt.

Det er imidlertid noe import av kjøtt til Norge gjennom kvoter. La oss anta at størrelsen på importkvoten er som illustrert i figuren. Denne importen presser ut noe norsk produksjon, men ikke like mye som importeres. Det betyr at den totale omsetningen av kjøtt i Norge øker og prisen med importkvote, $p(kvote)$, blir lavere enn prisen uten slik kvote, $p(a)$. Dette er en gevinst for norske konsumenter, men er til skade for norske produsenter.

⁵ Merk at vi her snakker om hva industrien er villig til å produsere for gitte priser. På grunn av målpris-systemet og mottakplikten vil primærprodusentene i liten grad endre produksjonen av levende dyr avhengig av prisen som oppnås mot forbruker. Resultatet av at det oppnås lave priser i markedet vil derfor være at mer kjøtt lagres.

Importkvotene er imidlertid ikke gratis, men må kjøpes av myndighetene gjennom en auksjon. En rasjonell importør er ikke villig til å betale mer for kvotene enn differansen mellom prisen på kjøtt i utlandet, $p(v)$, og den prisen som importører oppnår for det importerte kjøttet, nemlig $p(\text{kvote})-p(v)$. Denne differansen kalles ofte for quota rents.⁶ Quota rents består av arealet $(A+B)$ i figuren.

Det er også mulig å importere kjøtt uten å kjøpe kvote, men da må man betale den ordinære tollsatsen t . I Norge er tollsatsen i dag så høy at det bare er unntaksvise, eller for helt spesielle kjøttprodukter, at det vil importeres kjøtt på ordinær toll. Prisen norske importører må betale for dette kjøttet er $p(v+t)$.

Så er spørsmålet hva som vil skje i det norske markedet hvis tollsatsen settes så lavt at det blir lønnsomt å importere kjøtt selv om man ikke har kvote. Hvis tollsatsen reduseres så mye at den nye importprisen inkludert toll for eksempel blir $p(v+t_2)$, vil effekten i markedet bli at den økte importen presser ut mer av den norske kjøttproduksjonen. Den økte importen presser også prisene ned i markedet, til glede for konsumentene. For gitt kvotepris taper staten inntekter fra salg av kvoter, men får isteden inntekter fra tollene.⁷

Det som er viktig å få med seg fra figuren er at selv om tollsatsen senkes til et nivå som gjør at importen øker fra dagens nivå, så kommer sannsynligvis ikke all norsk kjøttproduksjon til å bli slått ut.⁸ Men dette avhenger av hvor effektiv norsk kjøttindustri vil være i fremtiden.

For norsk kjøttindustri ville en ny WTO-avtale i tråd med vedlegget til erklæringen fra ministerrådsmøtet i Hongkong, medført at tollsatsene hadde blitt betydelig redusert. Det hadde blitt en reduksjon på mellom 42 prosent og 90 prosent i eksisterende tollsatser, i tillegg til kuttene internstøtten, og beskyttelsen av norske kjøttvarer ville blitt svakere, og konkurransepresset fra utlandet ville økt. Det er derfor grunn til å se nærmere på hvordan norsk kjøttindustri er skodd for å møte konkurransen fra utlandet. Vi skal i de neste kapitlene studere forskjeller og likheter mellom industrien i Norge, Sverige og Danmark. Hensikten med dette er å belyse styrker og svakheter ved produksjon av kjøtt i Norge i forhold til i Sverige og Danmark.

⁶ Akkurat hvordan quota rents fordeles avhenger av markedsstrukturen, om det er perfekt konkurranse eller imperfekt konkurranse, og av hvem importkvotene auksjoneres til. Ved perfekt konkurranse kan quota rents tilfalle staten i sin helhet.

⁷ Av figuren ser vi også at staten kan sette tollsatsen slik at vi får akkurat samme effekt i markedet som dagens kvote gir. Dette er imidlertid avhengig av forutsetningen om perfekt konkurranse. Hvis vi antar at norsk kjøttindustri har markedsrett vil en toll som gir samme mengde import som en kvote vanligvis lede til lavere markedspriser. Årsaken til dette er at en kvoteordning i større grad enn toll, vermer om de innenlandske produsentenes markedsrett.

⁸ Hvor mye av den norske produksjonen som blir konkurrert ut som følge av lavere tollsatser avhenger av tilbudselastisiteten, altså helningen på tilbudskurven i figuren. Helningen på tilbudskurven bestemmes av flere forhold, blant annet hvor mange tilbydere som opererer i markedet, etableringsmulighetene og hvordan kostnadene (priser på arbeidskraft, tomter, kapitalutstyr, levende dyr mv.) øker med produksjonen. På lang sikt antar man som regel at tilbudet er mer elastisk enn på kort sikt, noe som innebærer at en reduksjon i tollsatsene får en større effekt på norsk kjøttproduksjon på lang sikt.

3 Organisering av kjøttindustrien i Norge, Sverige og Danmark

Innledningsvis er det nyttig å se på hvordan kjøttindustrien i de tre landene er organisert, for å se om selve organiseringen kan skape forskjellig utgangspunkt i konkurransen.

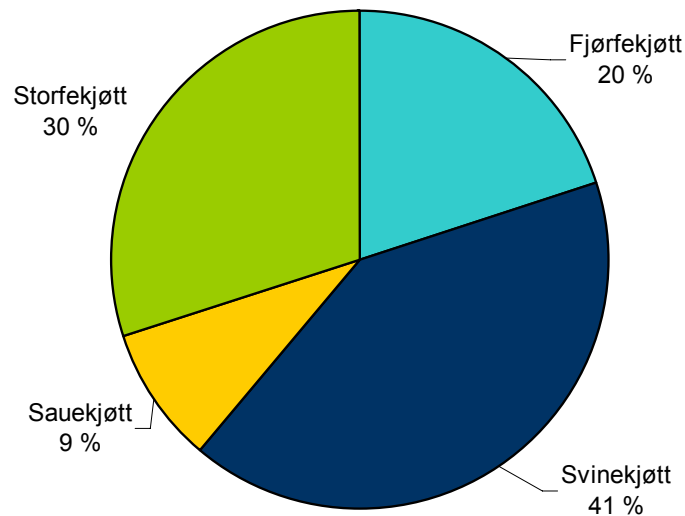
3.1 Norge

Matvareindustrien sysselsetter rundt 48.500 personer og er dermed den nest største industrien i Norge etter verkstedindustrien. Kjøttindustrien i Norge syssel-satte i 2004 om lag 12.500 mennesker og er den største bransjen innenfor landbruksbasert næringsmiddelindustri. Den største aktøren er samvirkeforetaket Gilde. Gilde eies av produsentene av storfe, lam og svin. I tillegg finnes det i underkant av 200 frittstående, privateide foretak som har sitt daglige virke innen kjøttsektoren. Mange av disse er håndverksbedrifter, og de fleste er organisert i Kjøttbransjens Landsforbund (KLF).

Bransjen baserer seg på norsk råvare, og rundt 5 prosent av råvaren som ble anvendt i 2005 ble importert. Produksjon med tanke på kommersiell eksport er så godt som ikke-eksisterende. Eksport med sikte på å regulere markedet er de siste årene gått ned og forekommer nå relativt sjelden grunnet reduserte eksportkvoter som følge av WTO.

Fordelingen av de ulike typene kjøtt i kjøttindustrien i Norge er vist i Figur 3.1.

Figur 3.1 De ulike typene kjøtt sin andel av total produksjon i Norge i 2004

Kilde: Budsjettnemda (2005)

Gilde står for en betydelig andel av omsetningen i kjøttindustrien i Norge. Tabell 3.1 viser hvor stor del av omsetningen henholdsvis Gilde og KLFs medlemmer står for på de ulike nivåene i produksjonskjeden.

Tabell 3.1 Gildes andel av omsetningen av kjøtt (utenom fjørfe kjøtt) i Norge på de ulike nivåene i produksjonsprosessen (tall fra 2004)

	Aktører utenom samvirket	Gilde
Slakting	26 %	74 %
Skjæring/stykking	45 %	55 %
Foredling	57 %	43 %

Kilde: KLF

Samvirket har altså klart størst markedsandel tidlig i verdikjeden. Jo nærmere vi kommer forbrukerne, jo større markedsandel har de uavhengige produsentene.

Markedsregulator (Gilde) har mottakplikt for alt kjøtt fra bonden. Det er derfor ingen konkurranse mellom bøndene om å få levert kjøtt til slakteriene på dette området. Slakteriene på sin side konkurrerer om å tiltrekke seg kjøttleveranser fra bøndene. Det konkurreres både med pristillegg, tilleggssytelser som rådgivning, ulike vekter som gir høyeste pris mv. For et slakteri kan det være av vesentlig betydning å få en avtale med for eksempel en smågrisprodusent. Kun ved en avtale kan slakteriet være sikker på tilgang på svinekjøtt.

Dersom det er lite kjøtt tilgjengelig i en kortere eller lengre periode, vil konkurransen mellom slakteriene hardne til. Det typiske vil da være at slakterier som mangler kjøtt går ut i markedet og tilbyr en høyere pris for kjøttet.

I dag står Gilde for 74 prosent av slaktingen i Norge, mens rundt 20 private slakterier til sammen står for de siste 26 prosentene. De største aktørene blant de

private er Fatland Skjeggerød (tre anlegg), Midt-Norge slakteri (tre anlegg) og Furuset slakteri.

I perioder med mye slakt konkurrerer slakteriene med hverandre om å få levert hele skrotter til nedskjæringsbedrifter eller videreforedlere. I perioder med lite slakt konkurrerer nedskjæringsbedrifter og videreforedlere om tilgang til råvaren helt slakt.

Gilde skjærer 55 prosent av alt slaktet i Norge, mens de siste 45 prosentene er fordelt på de private uavhengige slakteriene, de rene nedskjæringsbedriftene og videreforedlerne.

Etterspørerne av skåret kjøtt er industrikunder som driver videreforedling av kjøttet og til en viss grad dagligvarehandelen (koteletter, biffer, osv). Det finnes en lang rekke videreforedlere av skåret kjøtt i Norge. Noen er vertikalt integrerte aktører (slakting, skjæring og videreforedling), mens andre kun driver et pølsemakeri med direkte salg til forbruker eller driver videreforedlingen i kjøttbutikken i dagligvarebutikken.

De største foredlingsbedriftene i landet er Gilde, Fatland Skjeggerød, Stabburet, Spis og Nordfjord Kjøtt. Gilde står for 43 prosent av all videreforedling av kjøtt i Norge. Dette er en klart lavere andel enn innenfor nedskjæring og slakt, hvor andelen er henholdsvis 55 og 74 prosent. Gilde forsyner med andre ord en stor del av de frittstående videreforedlerne med helt slakt og skåret kjøtt, i tillegg til at de forsyner egen foredlingsvirksomhet.

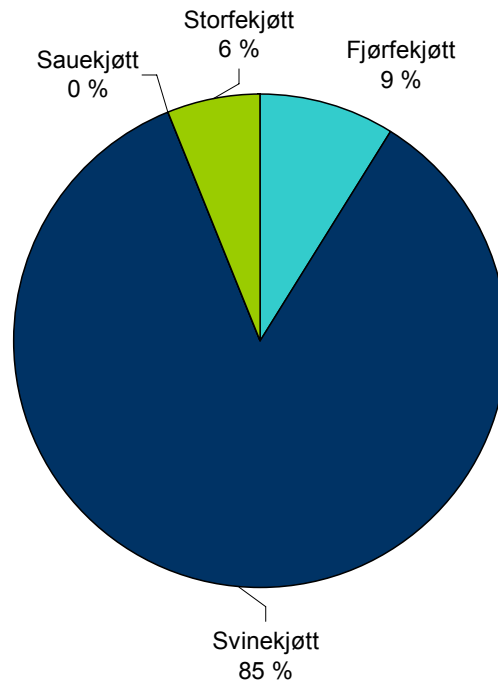
3.2 Danmark

Den totale matvareindustrien i Danmark omfatter rundt 1.800 bedrifter og sysselsetter til sammen over 70.000 personer. Av disse er 22.000 sysselsatt i kjøttindustrien, som er 9.000 flere enn i Norge.

I enda større grad enn i Norge er organiseringen av kjøttproduksjonen preget av vertikal integrasjon. Industrien er organisert slik innenfor alle de tre dominerende produktområdene, svinekjøtt, oksekjøtt og fjærkre.

Av Figur 3.2 nedenfor ser vi også at fordelingen av de ulike kjøttslagene i Danmark skiller seg fra fordelingen i Norge.

Figur 3.2 De ulike typene kjøtt sin andel av total produksjon i Danmark i 2005

Kilde: Fødevarerindustrien i Danmark, www.fi.di.dk

Produksjon og foredling av svinekjøtt er det produktområdet som fullstendig dominerer kjøttproduksjonen i Danmark. Mens svinekjøttproduksjon utgjør 41 prosent av volumet i Norge, er den tilsvarende andelen 85 prosent i Danmark.

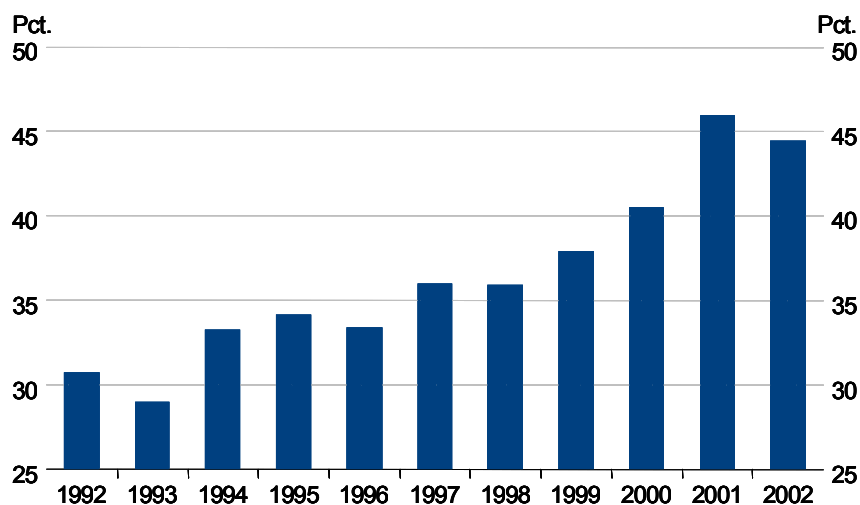
Produksjon av oksekjøtt og fjørfe kjøtt spiller en mindre rolle, og produksjon av sau/lam er helt ubetydelig. I Danmark er kveg viktig først og fremst for produksjon av melk til en stor meierisektor. Fokuset er derfor å produsere best mulige melkekyr, og ikke nødvendigvis det beste kjøttet.

Kjøttproduksjonen i Danmark, som altså primært består av svinekjøtt, og produksjon av meierivarer, står for henholdsvis 30 prosent og 19 prosent av den samlede omsetningen på 150 milliarder danske kroner i Danmarks matvareindustri.⁹

Et annen vesensforskjell mellom dansk og norsk kjøttindustri er at Danmark eksporterer betydelige mengder til andre land. I 2005 eksporterte danskene svinekjøtt for 30 milliarder danske kroner. Ser vi på den samlede matvareindustrien, utgjør eksport nesten halvparten av den totale omsetningen, og eksporten øker stadig, se Figur 3.3.

⁹ Kilde: Fødevarerindustrien i Danmark, www.fi.di.dk

Figur 3.3 Eksportutviklingen av danske matvarer

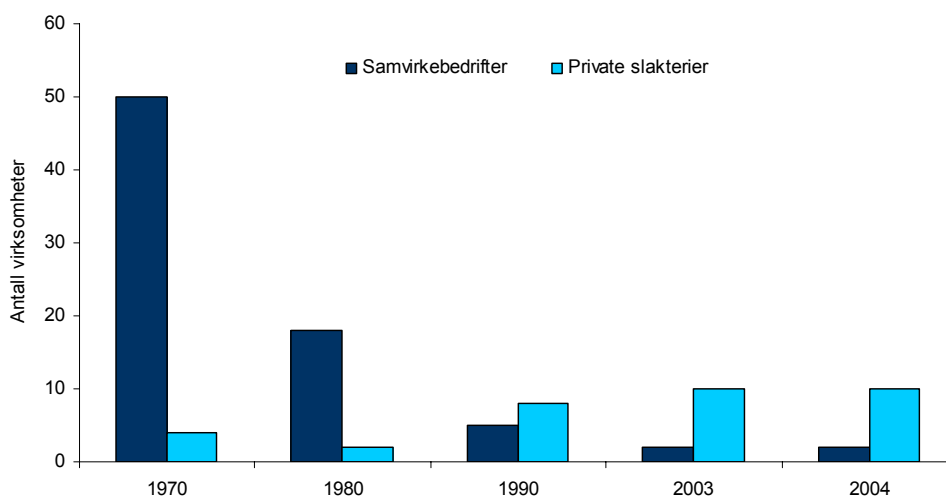
Kilde: Danmarks Statistik

De viktigste danske eksportmarkeder er Tyskland og Storbritannia, i tillegg til oversjøiske markeder som USA og Kina. Eksporten til Sverige og Norge står for henholdsvis 9 prosent og 3 prosent av den samlede danske eksporten.

Den danske matvareindustrien preges av økt konsentrasjon i alle ledd av verdikjeden. Dette gjelder matvareindustrien generelt, men også kjøttindustrien spesielt. Vi ser flere og flere store industribruk på primærleddet, i tillegg til at svinefarmer kjøpes opp og etableres i Polen og Baltikum.

I 1970 var det 54 bedrifter som drev med svineslakting, mens dette antallet i dag er redusert til 2 store konserner med produksjon både i og utenfor Danmark. I tillegg er det 10 private mindre slakterier som ikke er medlemmer av organisasjonen Danske Slakterier. I Figur 3.4 nedenfor er utviklingen illustrert.

Figur 3.4 Utviklingen i antall slakterivirksomheter i Danmark¹⁰

Kilde: Danske Slakterier, www.danskeslagterier.dk

¹⁰ Antallet private slakterier omfatter bedrifter som slakter mer enn 10 000 svin årlig. For 1970 og 1980 er det bare private slakterier som var medlemmer av Danske Slakterier som er regnet med.

Den sterke konsentrasjonen på slakterileddet gjør at stordriftsfordeler i stor grad kan utnyttes, at ny og mer effektiv teknologi kan tas i bruk, og dermed at konkurranseevnen internasjonalt blir bedre.

Danmarks største slakterikonsern er Danish Crown, som slakter 19,5 millioner dyr i året og står for 90 prosent av den samlede danske svineslaktvirksomheten. Selskapet sysselsetter rundt 13.000 personer i sine 20 slakterier og tilknyttede foredlingsvirksomheter. Dette er like mange personer som er sysselsatt i hele kjøttindustrien i Norge.

Strukturutviklingen i Danmark har ført til en svært effektiv og spesialisert produksjon, hvor det er tett integrasjon i verdikjeden helt fra primærprodusenten, via slakteriet og til salg/eksport. Danmark eksporterer mer enn 85 prosent av svinekjøttproduksjonen. Eksporten består i hovedsak av nedkjølt eller frossen skåret vare som videreføres i importlandene. Dansk kjøttindustri ser ut til å ha konkurransefordeler på grunn av en svært ensartet og spesialisert produksjon, og ekspertise i å foreta spesialtilpassede nedskjæringer av kjøttet som er tilpasset kundene og som lett lar seg videreføre til de ønskede produktene i importlandene.

Når det gjelder den danske videreforedlingsindustrien i kjøttsektoren består denne av rundt 100 små og mellomstore virksomheter som er orientert mot det danske markedet. Disse kommer i tillegg til den videreforedlingsvirksomheten som skjer i tilknytning til slakteriene.

Kjøttindustrien i Danmark er hovedsakelig organisert i to bransjeorganisasjoner:

- *Danish Meat Association* ble etablert i april 2006 og består av de tidligere organisasjonene Danske Slakterier, Kødbranchens fællesråd og Det Danske fjerkræraad. Dette gjøres blant annet for å styrke forskning og utvikling, innovasjon og kompetanseutvikling for å stå bedre rustet i en økende internasjonal konkurranse. *Danske Slakterier* organiserer svineprodusenter, slakterier og videreføring av svinekjøtt, *Kødbranchen fællesråd* organiserer virksomheter som driver med avlsutvikling, kvegdrift og melkeproduksjon og *Det Danske fjerkræraad* organiserer virksomheter innen produksjon og slaktning av fjærkre
- *Dansk Industri*, som er den dominerende nærings- og bransjeorganisasjonen i Danmark, har etablert et fellesskap for matvareindustrier i Danmark (Fødevarerindustrien). Herunder finnes det fire seksjoner der den ene er Kødindustrien. Kødindustrien har 15 medlemmer og løser spesifikke kjøttindustrielle oppgaver som
 - Seksjonsbetjening
 - Kjøttkontroll/veterinærkontroll
 - Sertifikater/eksport til tredjeland
 - Markedsordning for oksekjøtt
 - Hygieneregler for animalske produkter
 - Varestandard for kjøttprodukter.

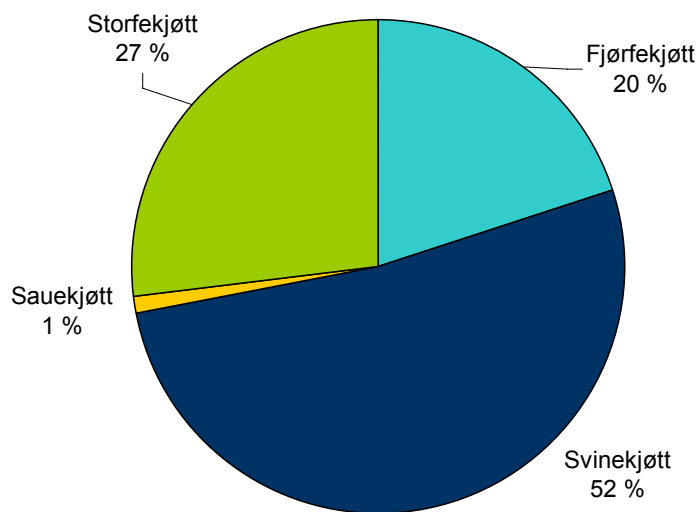
I tillegg finnes det en rekke frittstående bransjeorganisasjoner.

3.3 Sverige

Kjøttindustrien i Sverige sysselsetter rundt 10 000 personer innenfor slakting, stykning og foredling av sauekjøtt, storfekjøtt og svinekjøtt. Den svenske kjøttindustrien er dermed mindre enn både den norske og den danske i antall sysselsatte. Bransjen omsetter for 25 milliarder svenske kroner årlig og er den nest største innenfor nærings- og nytelsesmiddelindustrien i Sverige.

Fordelingen av de ulike dyreslagene som produseres i Sverige er vist i Figur 3.5 nedenfor.

Figur 3.5 De ulike typerne kjøtt sin andel av total produksjon i Sverige i 2003

Kilde: Eurostat

Vi ser av figuren av fordelingen mellom de ulike kjøttslagene er omtrent som i Norge. Den største forskjellen er at andelen sauekjøtt er betydelig mindre i Sverige, og at andelen svinekjøtt er en del større enn i Norge. Andelen svinekjøtt er likevel betydelig mindre enn i Danmark.

Køtt och Charkføretagen (KFC) er bransjeorganisasjonen for bedrifter i svensk kjøttindustri. De største bedriftene *Swedish Meats*, *Atria Lithells*, *Sardus*, *Dafgard* og *KLS Livsemedel* er alle medlemmer av KFC. I tillegg finnes en lang rekke mindre foretak blant medlemmene. Alle disse bedriftene er også organisert i *Køttbranschens Riksförbund*.

Det største enkeltforetaket i den svenske kjøttbransjen er *Swedish Meats*, som har 3.800 ansatte og i 2005 omsatte for nærmere 9 milliarder svenske kroner. *Swedish Meats* er tilsvarende som *Gilde* og *Danish Crown* organisert som et samvirke. Eierne av virksomheten er 24.000 primærprodusenter, som også leverer slaktedyr til samvirket.

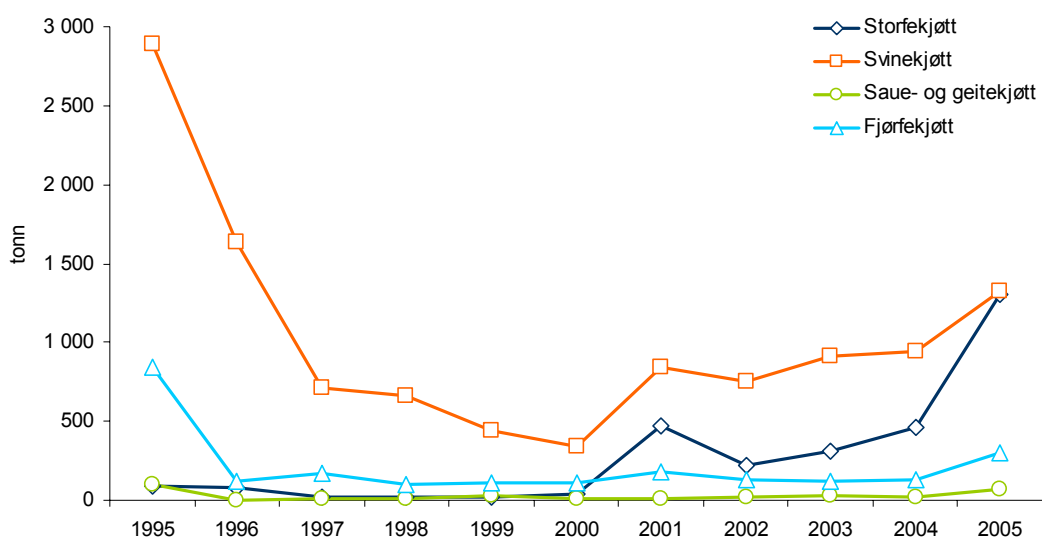
Swedish Meats er et vertikalt integrert selskap med både slakterivirksomhet og bearbeidingsvirksomhet. Bearbeidningen skjer i datterselskapet *Scan*. Varemerket *Scan* er et sterkt varemerke innenfor foredlede kjøttvarer, og *Scan* sto i 2005 for

over halvparten av Swedish Meats totale omsetning. Inneker fra konsernets eksportvirksomhet utgjorde 10 prosent av totalomsetningen i selskapet.

Det pågår en betydelig konsolidering innenfor kjøttsektoren i Sverige. For eksempel kjøpte Swedish Meats i 2005 selskapene SLP Pärsons og Skånekött, og la frem et forslag for KLS Livsmedel om fusjon. Spira overtok i 2003 Sörmlandskyckling og la virksomheten inn under Kronfågel. Trenden i svensk kjøttindustri er altså den samme som i Danmark, at de store blir større. Swedish Meats hadde likevel en mindre andel av slaktevolumet i Sverige enn Gilde har i Norge. Swedish Meats markedsandel innenfor slakting er på rundt 60 prosent, mot Gildes 75 prosent.

Eksportvirksomheten i Sverige er betydelig mindre enn i Danmark. Figur 3.6 nedenfor viser utviklingen i eksport til Norge for de forskjellige dyreslagene.

Figur 3.6 Utviklingen i eksport av kjøtt fra Sverige til Norge 1996-2005

Kilde: SCB

Vi ser at eksporten i all hovedsak har bestått av svinekjøtt de 10 siste årene. Imidlertid ser vi en betydelig økning i svensk eksport av storfekjøtt til Norge siden 2000 og til i dag, hovedsaklig knyttet til administrativt nedsatt toll på grunn av markedssituasjonen i Norge.

Den svenske kjøttindustrien opplever økt konkurranse fra utlandet. Den økte konkurransen kan trolig forklares med fusjoner og samarbeid blant europeiske aktører, som har gitt større og mer slagkraftige selskaper, og den økte konkurransen reflekteres i økt importvolum.

Swedish Meats omsetning i kroner er rundt 70 prosent av Gildes omsentning, men bare 20 prosent av omsetningen i Danish Crown og omsetningen i det nederlandske konsernet Vion. Samtidig har utvidelsen av EU bidratt til at flere aktører, både svenske, danske og andre europeiske, legger arbeidskraftintensiv produksjon til Polen og andre land i Øst-Europa. Swedish Meats besluttet for eksempel i 2005 å bygge et nytt stykningsanlegg i Polen.

For svenske produsenter gir de 10 nye medlemslandene i EU nye markeder for produksjon, men nasjonale produsenter i Øst-Europa utgjør foreløpig ikke noen konkurransetrussel i det svenske markedet. Årsaken til dette er trolig at de øst-europeiske produsentene foreløpig ikke har sterke nok merkenavn til å slå igjennom i Vest-Europa.

I neste kapittel skal vi se nærmere på hvor store prisforskjellene på kjøtt til forbrukerne er mellom Danmark, Sverige og Norge.

4 Forskjell i forbrukerpriser på kjøttprodukter i Norge, Sverige og Danmark

I dette kapitlet skal vi se på hvor store forskjeller det er i prisene på kjøtt i dagligvarehandelen i Norge, Sverige og Danmark, og om forskjellene har blitt større eller mindre i løpet av de siste årene. For å illustrere dette skal vi se på utviklingen i såkalte PPP-valutakurser (Purchasing Power Parity). Purchasing Power Parity, eller kjøpekraftsparitet, er oppfylt hvis prisen på varer i Norge er lik prisen i utlandet multiplisert med valutakursen. Dette vil være tilfellet dersom det ikke finnes noen former for handelshindringer eller transportkostnader mellom land.

Når det er handelshindringer og/eller transportkostnader kan det være prisforskjeller på det samme produktet mellom land. Differansen mellom PPP-valutakursen og den ordinære valutakursen sier noe om hvor store prisforskjellene er. Når PPP-kursen for eksempel på svenske kroner er lavere enn den ordinære valutakursen, betyr det at prisene i Sverige er lavere enn i Norge. Motsatt har vi at når PPP-kursen på en utenlandsk valuta er høyere enn den ordinære valutakursen, betyr det at prisene i utlandet er høyere enn i Norge.

I Tabell 4.1 nedenfor har vi satt opp PPP-valutakursene for perioden 2000 – 2004 generelt og for kjøtt spesielt. Fordi prisforskjellene mellom land varierer mellom ulike varer, blir PPP-valutakursen forskjellig for ulike industrier. De interessante tallene i denne sammenhengen er PPP-valutakursene mellom Sverige/Norge og Danmark/Norge. Ved å sammenligne disse med de faktiske valutakursene nederst i tabellen, kan vi se prisforskjellene mellom landene.

Tabell 4.1 *PPP – valutakurser mellom Norge, Sverige og Danmark, generelt og for kjøtt spesielt*

PPP – valutakurser alle varer	2000	2001	2002	2003	2004
PPP - Sverige/Norge	101,98	102,41	102,42	100,26	100,05
PPP - Danmark/Norge	93,27	91,57	92,15	91,41	91,58
PPP – valutakurser kjøtt	2000	2001	2002	2003	2004
PPP - Kjøtt Sverige/Norge	77,66	74,79	78,23	74,92	76,70
PPP - Kjøtt Danmark/Norge	76,78	70,64	71,74	71,49	75,08
Ordinære valutakurser	2000	2001	2002	2003	2004
NOK/SEK	104,15	114,97	122,02	123,22	109,05
NOK/DKK	91,90	92,61	98,96	99,94	88,89

Kilde: Eurostat (2006)

Vi ser for eksempel at i 2003 fikk man 123 SEK for 100 NOK, men hvis prisen på kjøtt skulle vært den samme i Norge og Sverige, måtte valutakursen vært en helt annen, nemlig at man bare skulle fått 75 SEK for 100 NOK. Det betyr at den svenske kronen måtte ha vært betydelig mer verdt i forhold til den norske hvis prisen på kjøtt i Norge og Sverige skulle vært den samme i 2003. Prisen på kjøtt i Norge var altså betydelig høyere enn i Sverige i 2003.

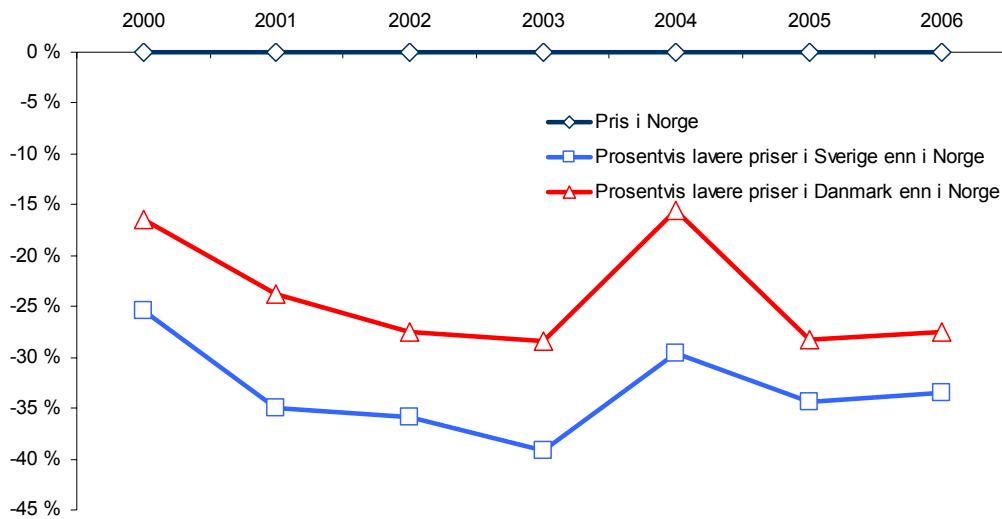
Hvis vi ser på Danmark er situasjonen den samme. I 2003 var norske og danske kroner omtrent like mye verdt. Men skulle prisen på kjøtt vært den samme i Norge og Danmark i 2003, måtte danske kroner vært betydelig mer verdt enn norske. Hadde man bare fått 71 DKK for 100 NOK ville prisen på kjøtt vært den samme i Norge og Danmark i 2003.

Differansen mellom PPP-valutakursen for kjøtt og den vanlige valutakursen viser den faktiske prisforskjellen på kjøtt mellom landene. I hele perioden 2000 – 2004 ser vi at prisen på kjøtt i Norge var betydelig høyere enn i Sverige og Danmark, siden PPP-valutakursen var lavere enn den vanlige valutakursen.

Hvis vi deler den vanlige valutakursen på PPP-valutakursen, får vi et mål på prisforskjellene mellom Norge og våre skandinaviske naboer. I Figur 4.1 har vi illustrert hvordan prisforskjellene har utviklet seg i perioden 2000 til 2004. Prisforskjellene i 2005 og 2006 er estimater basert på valutakursutviklingen.¹¹

¹¹ For å estimere prisforskjellene på kjøtt i 2005 og 2006 har vi tatt utgangspunkt i valutakursene og lagt til grunn samme forholdstall mellom valutakurs og prisforskjell som i 2001 for Sverige og 2003 for Danmark. Disse årene var valutakursen omtrent den samme som i 2005 og 2006.

Figur 4.1 *Prisforskjellene på kjøtt mellom Norge/Sverige og Norge/Danmark 2000-2006*

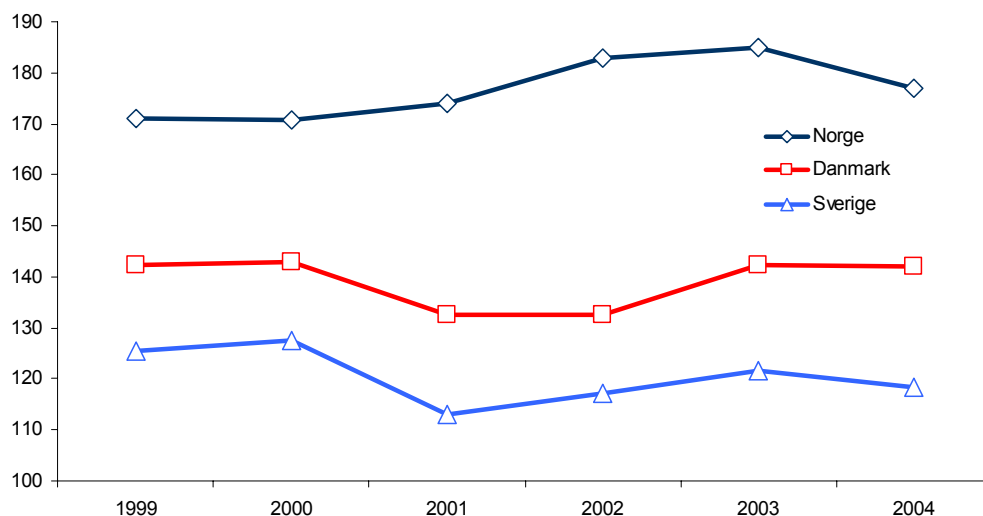

Kilde: Eurostat (2006). Beregninger og estimater for 2005 og 2006 er gjort av ECON

Vi ser at mellom 2000 og 2003 ble prisene i Danmark og Sverige stadig lavere i forhold til i Norge, men den norske depresieringen i 2004 bidro til å redusere forskjellene igjen. Selv om vi ikke har offentlige PPP-valutakurser for 2005, har vi estimert at den sterke appresieringen av den norske kronen i 2005 har bidratt til at forskjellene igjen har økt.

Forskjellene kan også illustreres ved hjelp av Comparative Price Level Indices, der priser i ett land hvert år sammenlignes med et europeisk gjennomsnitt. I Figur 4.2 er prisutviklingen på kjøtt i Norge, Sverige og Danmark sammenlignet med gjennomsnittet i Europa.

Figur 4.2 *Prisnivåindeks på kjøtt i Norge, Sverige og Danmark sammenlignet med gjennomsnittet i Europa 1999-2004*

Kilde: Eurostat (2006). Beregninger gjort av ECON

I figuren er gjennomsnittsprisnivået i Europa satt til 100 hvert år. En prisnivåindeks for eksempel på 140 betyr at prisnivået er 40 prosent høyere enn snittet i Europa, en indeks på 160 betyr 60 prosent høyere priser, og så videre.

Vi ser også av denne figuren at prisene på kjøtt både i Danmark, Sverige og Norge siden 1999 har ligget betydelig over gjennomsnittet i Europa. Norge har ligget høyest og i perioden 2000 til 2003 økte forskjellene både til Sverige, Danmark og til det europeiske gjennomsnittet.

I neste kapittel skal vi beskrive forskjeller og likheter i de generelle utviklings-trekkene vi har sett i de tre landene de siste årene.

5 Utviklingstrekk i norsk, dansk og svensk kjøttindustri

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvordan norsk kjøttindustri har utviklet seg i forhold til svensk og dansk kjøttindustri de siste årene. Vi skal se nærmere på forskjeller i den strukturelle utviklingen, hvordan produksjonsmengde og omsetning har utviklet seg i de tre landene og på forskjeller i kostnadsutviklingen.

5.1 Strukturell utvikling

5.1.1 Utvikling i antall virksomheter

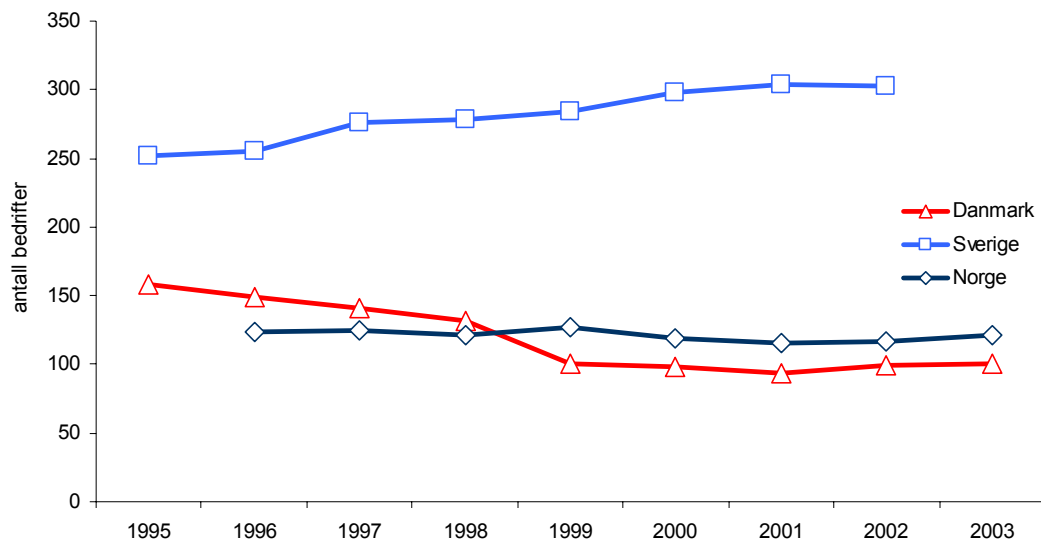
I Figur 5.1 nedenfor har vi illustrert utviklingen i antall bedrifter som produserer kjøtt- og fjørfevarer.¹² Antallet bedrifter stemmer ikke nødvendigvis med tall fra de nasjonale statistiske byråene over antall bedrifter i kjøtt- og fjørfebransjen, fordi definisjonen av hva som skal regnes som en bedrift kan være forskjellig. Definisjonen som ligger til grunn for tallene i figuren nedenfor er imidlertid den samme for alle land:¹³

A count of the number of enterprises registered to the population concerned in the business register corrected for errors, in particular frame errors. Dormant units are excluded. This statistic should include all units active during at least a part of the reference period.

¹² NACE-kode 1513 som omfatter tørking, salting og røyking av kjøtt og fjørfe, produksjon av kjøttdeig, pølser, kjøttpålegg, kjøttbuljong og kjøttekstrakt og ferdigmat.

¹³ Kilde: COMMISSION REGULATION (EC) No 2700/98 of 17 December 1998 concerning the definitions of characteristics for structural business statistics.

Figur 5.1 *Antall bedrifter innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon 1995-2003*

Kilde: Eurostat (2006)

Vi ser av figuren at antallet bedrifter i Sverige har økt hvert år i perioden 1995 til 2002. I Danmark ser vi motsatt tendens, nemlig at antallet bedrifter er redusert. Mens det i 1995 var en differanse på under 100 bedrifter mellom Sverige og Danmark, var det i 2002 en differanse på over 200. I Norge har antallet bedrifter ligget omtrent på samme nivå fra 1996 til 2003, rundt 125 bedrifter. Mens Danmark hadde 25 flere bedrifter enn oss innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon i 1996 har de rundt 25 færre bedrifter enn oss i 2003.

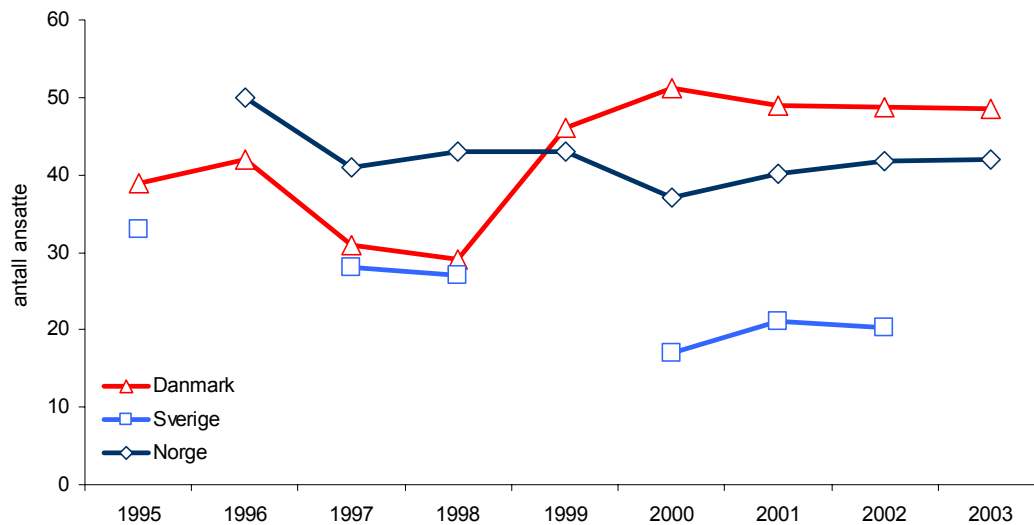
At antall bedrifter endres kan ha forskjellige årsaker. Reduksjon i antall bedrifter kan skyldes nedleggelse på grunn av lavere etterspørsel, konsolideringer mv. Økning i antall bedrifter kan skyldes økt etterspørsel, flere nisjeprodukter og så videre. Det kan derfor være interessant å se på utviklingen i industribedriftenes størrelse i sammenheng med utviklingen i antall bedrifter.

5.1.2 Utviklingen i industribedriftenes størrelse

Færre og større bedrifter (en økning i antall ansatte), kan tyde på utnyttelse av stordriftsfordeler. Ser vi utviklingen i antall ansatte i hver bedrift i sammenheng med utviklingen i antall bedrifter, kan vi få en indikasjon på hva årsakene til økningen i antall bedrifter i Sverige og reduksjonen i antall bedrifter i Danmark kan skyldes.

I figuren nedenfor har vi illustrert utviklingen i antall ansatte per bedrift i Norge, Sverige og Danmark.

Figur 5.2 *Antall ansatte per bedrift innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon 1995-2003*

Kilde: Eurostat (2006)

Selv om vi mangler observasjoner fra Sverige for enkelte år, viser figuren at bedriftene i Sverige har blitt mindre, en reduksjon fra 32 ansatte i 1995 til 20 ansatte i 2003. I Sverige har altså bedriftene blitt flere og mindre i perioden 1995 til 2002.

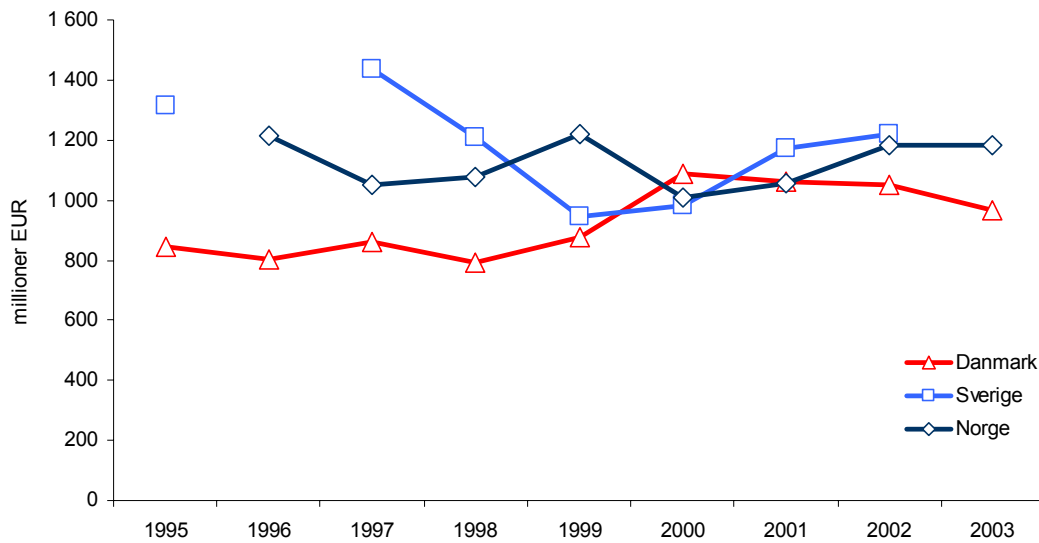
I Danmark derimot, ser vi at gjennomsnittlig antall ansatte per bedrift har økt med rundt 10 i perioden. Fra 1998 til 2003 økte antall ansatte per bedrift med 20 ansatte, fra i underkant av 30 til i underkant av 50 i gjennomsnitt. Det betyr færre og større bedrifter i Danmark.

I Norge ser vi en nedgang i antall ansatte fra 1996 til 2003. Dette kan skyldes lavere produksjonsvolum eller effektivisering internt i den enkelte bedrift. Det er imidlertid ikke noen tendens til at det blir færre bedrifter. Dette kan tyde på at stordriftsfordeler ikke utnyttes i like stor grad i Norge som i Danmark, men i større grad enn i Sverige. Det er altså en tendens til at bedriftene i Norge og Sverige blir mindre, uten at det resulterer i sammenslåinger.

5.2 Utvikling i produksjon og omsetning

I Figur 5.3 nedenfor har vi vist utviklingen i omsetningen av kjøtt- og fjørfeprodukter i Norge, Sverige og Danmark.

Figur 5.3 Omsetning i Norge, Sverige og Danmark (i euro) innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon 1995-2003

Kilde: Eurostat (2006)

Som vi ser av figuren har omsetningen i euro i Danmark gått noe opp, og omsetningen i Norge og Sverige gått noe ned i perioden. I Sverige ser vi de største variasjonene i omsetningen fra år til år. Omsetningen falt fra over 1.400 millioner euro i 1997 til under 1.000 millioner euro i 1999, men økte til rundt 1.200 millioner euro i 2002. Årsaker til endringer i omsetningen kan både være endringer i produksjonsvolum og endringer i salgsprisen eller begge deler.

Hvis vi antar at prisutviklingen på kjøtt- og fjørfeprodukter har vært den samme i Norge, Sverige og Danmark i perioden 1996 til 2003, viser Figur 5.3 at det har vært forskjeller i produksjonsutviklingen mellom de tre landene. I Danmark har produksjonsvolumet økt mer (eller gått mindre ned) enn i Sverige og Norge.

Ser vi bare på den siste delen av perioden, fra 2000 til 2003, ser vi at omsetningen har gått ned i Danmark. Omsetningen har imidlertid økt i Sverige (2000-2002) og i Norge. I denne perioden vet vi imidlertid fra Figur 4.1 at prisene i Norge økte vesentlig mer enn i Sverige og Danmark. Det er derfor grunn til å tro at produksjonsvolumet i Sverige økte mer enn i Norge, og at ikke nødvendigvis produksjonsvolumet i Danmark gikk noe ned i forhold til volumet i Norge.

Endringene i produksjonsvolum og omsetning er ikke nødvendigvis knyttet til alle dyreslag. Fordi det er betydelige forskjeller mellom landene når det gjelder hvor stor andel av de forskjellige dyreslagene som produseres, jf Figur 3.1, Figur 3.2 og Figur 3.5, vil en prosentvis lik økning for eksempel i omsetningen av storfeprodukter slå sterkere ut i Norge og Sverige enn i Danmark. Tilsvarende vil en prosentvis lik økning i omsetningen av svinekjøttprodukter slå betydelig sterkere ut i Danmark enn i Norge og Sverige.

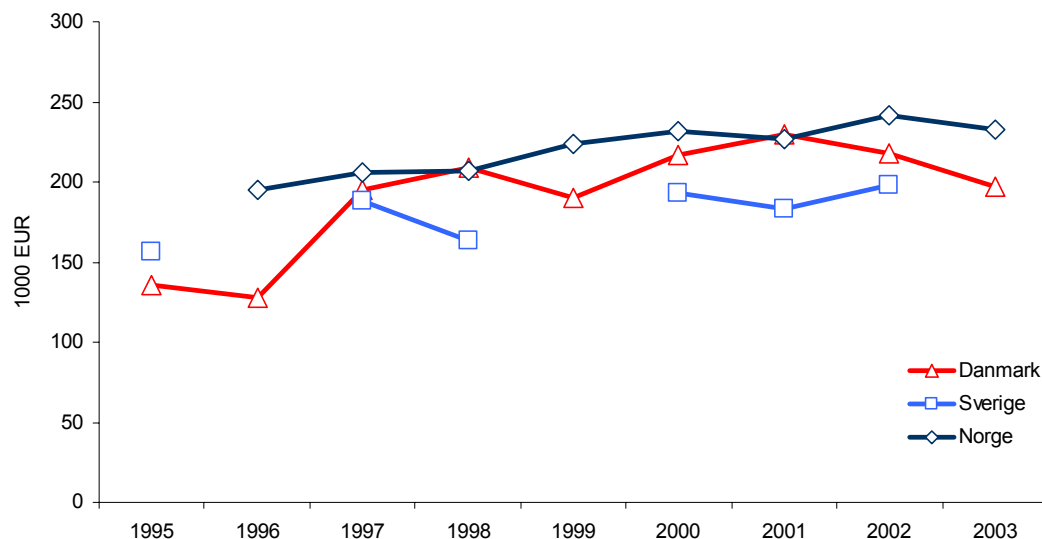
6 Er kjøttindustrien i Norge tilstrekkelig effektiv?

Effektiviteten i en bransje kan måles på forskjellige måter. Det kan være produksjonskostnader utenom råvarekostnader per kilo ferdigprodukt, omsetning per ansatt, antall kilo produsert per ansatt og så videre. I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvor effektiv norsk kjøttindustri er i forhold til svensk og dansk kjøttindustri ved å sammenligne ulike mål på effektivitet.

6.1 Omsetning per ansatt

En måte å måle effektiviteten i en bedrift, er omsetning per ansatt, som er vist i Figur 6.1 nedenfor.

Figur 6.1 Utviklingen i omsetning (i euro) per ansatt i Norge, Sverige og Danmark

Kilde: Eurostat (2006)

Vi ser at omsetningen per ansatt i norsk kjøttindustri stort sett har ligget høyere enn omsetningen per ansatt i Sverige og Danmark. I perioden 1996 til 2003 har omsetningen økt med rundt 20 prosent, fra i underkant av 200.000 euro til rundt 240.000 euro. Vi ser omtrent den samme økningen i Sverige, mens det har vært en sterkere økning i Danmark. I Danmark økte omsetningen per ansatt fra 140.000

euro i 1996 til 230.000 euro i 2001, for så å falle tilbake til rundt 200.000 euro i 2003.

I 2002, som er det siste året vi har tall fra alle tre landene, ser vi at Norge lå på topp med over 240.000 euro i omsetning per ansatt, Danmark lå som nummer 2 med 220.000 euro/ansatt, og Sverige lå lavest med en omsetning på 200.000 euro/ansatt.

Tall fra KLF for 2004 viser at omsetningen per ansatt hos KLF-medlemmene er høyere enn i den totale norske kjøttindustrien. Ser vi for eksempel på de industribedriftene i KLF som omsetter for mer enn 10 millioner NOK og har 10 ansatte eller flere, var omsetningen per ansatt i 2004 over 330.000 euro.¹⁴ Omsetningen per ansatt vil imidlertid naturlig variere mellom bedrifter i ulike deler av verdikjeden. Slakterier som selger helt slakt, eller rene nedskjæringsbedrifter, vil ha høyere omsetning per ansatt enn en foredlingsbedrift eller en vertikalt integrert bedrift.

Selv om omsetning per ansatt kan si noe om effektiviteten i en bedrift, kan det være vanskelig å sammenligne effektiviteten i to forskjellige bedrifter bare ved å se på dette målet. Årsakene til dette er at omsetningen per ansatt også påvirkes av en lang rekke andre faktorer enn produktivitet, for eksempel råvarekostnad, arbeidskraftkostnad og ikke minst prisene som er mulig å oppnå i det markedet bedriften opererer.¹⁵ Så lenge bedriftene man sammenligner ikke konkurrerer om arbeidskraft i det samme markedet, ikke nødvendigvis har en like stor del av foredlingen av kjøttet innenlands, ikke står overfor de samme råvareprisene eller selger sine produkter i de samme markedene, er det vanskelig å sammenligne bedrifters effektivitet bare med utgangspunkt i omsetningen per ansatt.

Vi skal derfor i neste avsnitt sammenligne volumtall per ansatt istedenfor omsetningstall. Disse tallene påvirkes ikke direkte av priser og kostnader, og er derfor et bedre sammenligningsgrunnlag når vi skal vurdere forskjeller i effektivitet i norsk, svensk og dansk kjøttindustri.

6.2 Antall kilo produsert per årsverk

I Tabell 6.1 nedenfor har vi estimert utviklingen i antall kilo kjøtt produsert per årsverk i kjøttindustrien i Norge. Beregningene er gjort med utgangspunkt i tall fra Gilde, fordi det ikke finnes volumtall for skjæring og videreforedling i den øvrige kjøttindustrien.

¹⁴ 70 av KLF-medlemmene tilfredsstillere disse kriteriene. Dagligvarekjeden Meny Ultra AS er ikke regnet med.

¹⁵ Vi vet for eksempel fra Figur 4.1 at prisene på kjøtt i perioden 2000 til 2003 økte betydelig mer i Norge enn i Sverige og Danmark. Utviklingen i omsetning per ansatt for denne perioden gir derfor et misvisende bilde av produktivitetsutviklingen.

Tabell 6.1 Estimert antall kilo produsert per ansatt i Gilde 2002-2004¹⁶

	Antall kilo produsert per årsverk i 2002	Antall kilo produsert per årsverk i 2003	Antall kilo produsert per årsverk i 2004
Helt slakt	97 260 kg	97 202 kg	101 523 kg
Skåret vare	67 168 kg	66 463 kg	69 179 kg
Foredlet vare	42 182 kg	41 517 kg	43 373 kg

Kilde: Budsjettnemda (2005), Gilde, ECON

Vi ser av tabellen at antall kilo helt slakt, skåret vare og foredlet vare produsert per årsverk i Gilde har økt noe i perioden 2002 – 2004. Det betyr at den største aktøren i kjøttindustrien i Norge har blitt mer effektiv i denne perioden.

Spørsmålet er da hvordan utviklingen i effektivitet har vært i våre naboland. Det hjelper lite at norsk industri har blitt litt mer effektiv hvis mulig fremtidige konkurrenter i Sverige og Danmark har økt produksjonen per ansatt mer enn i Norge.

Det er vanskelig å finne sammenlignbare tall for Sverige og Danmark når det gjelder produsert volum av helt slakt, skåret og foredlet vare. Utviklingen i totalt antall kilo kjøtt produsert i forhold til utviklingen i antall ansatte i kjøttindustrien, kan likevel gi en indikasjon på i hvilket land effektiviteten har økt mest. Tallene i Tabell 6.2 viser produksjonen per ansatt i perioden 2000 til 2003. Perioden er altså bare delvis overlappende med perioden vi så på for Gilde i tabellen ovenfor.

Tabell 6.2 Antall kilo kjøtt og fjærfe produsert per ansatt i Danmark og Sverige 2000-2003

	Antall kilo kjøtt og fjærkre produsert per årsverk i 2000	Antall kilo kjøtt og fjærkre produsert per årsverk i 2001	Antall kilo kjøtt og fjærkre produsert per årsverk i 2002	Antall kilo kjøtt og fjærkre produsert per årsverk i 2003
Danmark	435 556	504 813	484 650	445 293
Sverige	116 425	93 365	97 873	

Kilde: Eurostat (2006). Beregninger gjort av ECON

Vi ser av tabellen at produksjonsvolumet per ansatt i Danmark er betydelig høyere i Danmark enn i Sverige, og økte med over 10 prosent fra 2000 til 2002. Fra 2002 til 2003 falt imidlertid produksjonen litt tilbake, men endte likevel opp på 10 tonn mer per ansatt enn i 2000. Det betyr at Danmark effektiviserte produksjonen totalt sett i perioden.

I Sverige gikk produksjonen per ansatt ned fra 2000 til 2002, en reduksjon på rundt 20 prosent. Det betyr at effektiviteten i Sverige ble redusert i denne perioden.

Sammenligningen med Danmark og Sverige tilsier at Norge ikke henger faretruende etter når det gjelder effektiviseringstakten. Likevel kan tallene tyde på at

¹⁶ Antall kilo per ansatt er beregnet med utgangspunkt i volumtall i Gilde fra Budsjettnemnda (tilførsler, nedskåret og foredlet) og antall utførte årsverk i Gilde. For 2002 er det lagt til grunn antall ansatte årsverk, fordi det ikke finnes tall for antall utførte årsverk. Det er lagt til grunn at årsverkene fordeler seg mellom slakting, skjæring og foredling med 30%, 30% og 40%.

Danmark i utgangspunktet ligger i en helt annen divisjon når det gjelder effektivitet enn Norge og Sverige. Som nevnt spiller det imidlertid inn her at Danmark i all hovedsak produserer svinekjøtt, som er mindre arbeidskraftintensiv enn de øvrige kjøttslagene. Dessuten kan det være forskjeller mellom landene når det gjelder innkjøp av halvfabrikata til industrien. Innkjøp av halvfabrikata fra utlandet gir en høyere omsetning per ansatt enn når hele foredlingen gjøres nasjonalt.

7 Kan vi leve med dagens produksjonskostnader?

Kostnadene ved å produsere pølser, kjøttdeig og andre ferdigprodukter av kjøtt består i hovedsak av råvarekostnader og arbeidskraftkostnader. Høye råvarekostnader og høye arbeidskraftkostnader betyr høyere priser på sluttproduktet.

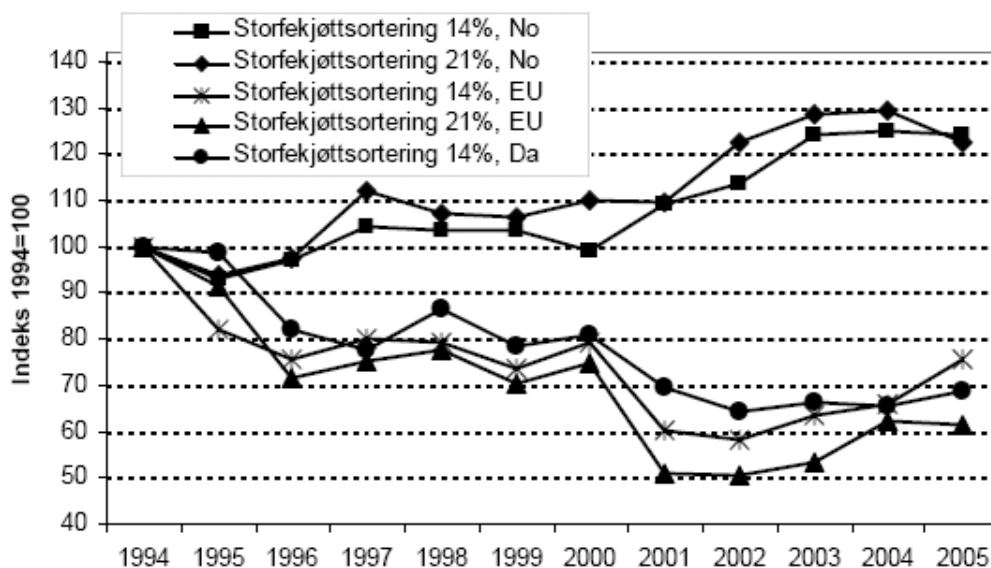
Hvis det ikke fantes tollbarrierer, ville land med lave produksjonskostnader ha det beste utgangspunktet i konkurransen, selv om produktiviteten hadde vært den samme. I dette kapitlet skal vi se nærmere på forskjellene i produksjonskostnader for videreforedlingsindustrien i Norge, Sverige og Danmark.

7.1 Råvarekostnader for videreforedlingsindustrien

Det er betydelige forskjeller i råvarekostnadene mellom Norge og EU-landene, og prisforskjellene mellom Norge og Danmark har økt i løpet av den siste tiårsperioden. Prisen på storfekjøttsortering er i Norge i dag over 55 kroner per kilo, mens kiloprisen i Danmark er på 22 kroner.¹⁷ I Figur 7.1 nedenfor er prisutviklingen på sorteringer av storfekjøtt til industrien illustrert.

¹⁷ Storfekjøttsortering 14 prosent. Kilde: NILF (2006).

Figur 7.1 Prisutviklingen på sorteringer av oksekjøtt i Norge, Danmark og EU 1994-2005, ikke justert for inflasjon

Kilde: NILF (2006)

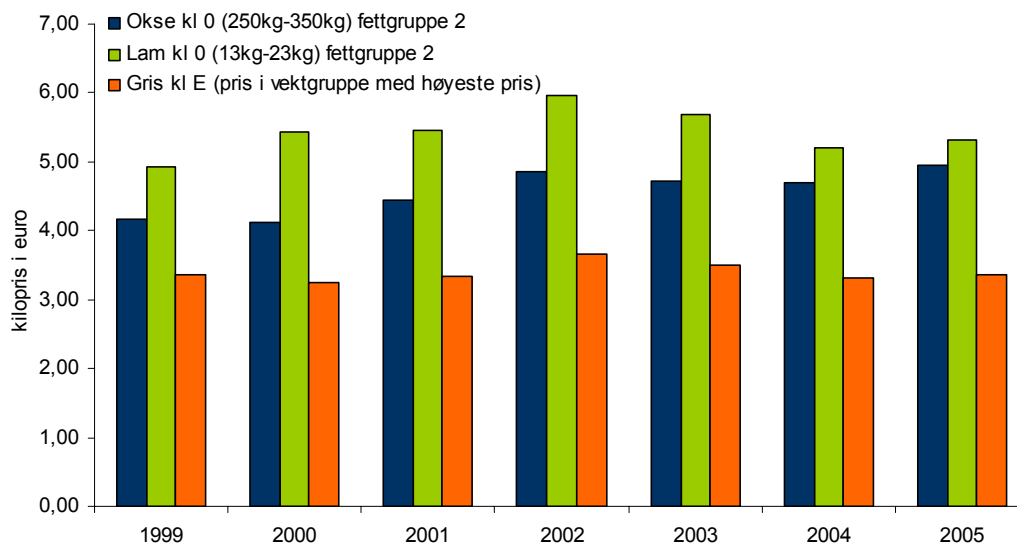
Vi ser av figuren at prisen på storfekjøttssortering har økt med over 20 prosent i Norge fra 1994 til 2005, mens vi ser en tilsvarende *reduksjon* i prisen på storfekjøttssortering i Danmark og i EU generelt. Fra 2003 til 2005 ser vi imidlertid en tendens til at prisene går noe ned i Norge, mens de øker noe i EU.¹⁸

7.1.1 Råvarekostnader for videreforedlingsindustrien i Norge

Tabellen nedenfor viser hvor mye det har kostet videreforedlingsindustrien i Norge å kjøpe inn en kilo kjøttråvare de siste sju årene. Den første søylen viser prisen per kilo oksekjøtt, søylen i midten viser prisen per kilo lammekjøtt og søylen til høyre viser prisen per kilo svinekjøtt.

¹⁸ Av Figur 4.1 ser vi at dette for 2003 til 2004 reflekteres i prisene på produktene fra videreforedlingsindustrien. Fra 2003 til 2004 ble prisforskjellene mellom Norge og henholdsvis Danmark og Sverige redusert.

Figur 7.2 Nominelle råvarepriser i Norge 1999-2005 i euro

Kilde: NILF (Vedleggstabell 4.4 Engrospris kjøtt, hele og halve skrotter). Årlige valutakurser fra Norges bank.

Vi ser at prisene på helt slakt av svin i euro er omtrent den samme i 2005 som den var i 1999, mens prisene på okse og lam har gått noe opp i perioden. De siste fire årene ser vi imidlertid en reduksjon i de nominelle prisene, både for lam og svin, mens prisen på helt slakt av okse har holdt seg noenlunde stabil.

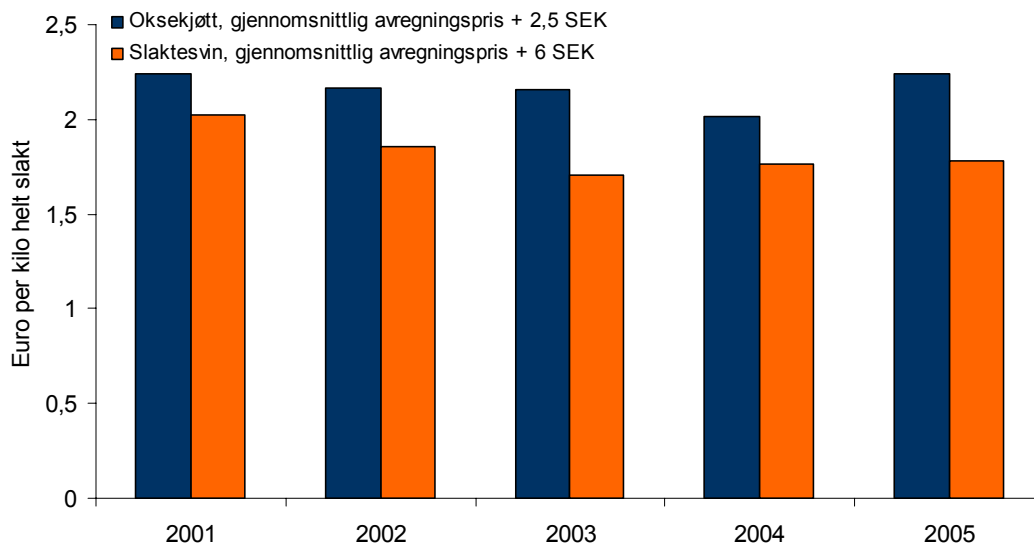
I 2005 var prisen per kilo okse EUR 4,96, prisen per kilo lam EUR 5,32 og prisen per kilo svin EUR 3,35.

7.1.2 Råvarekostnader i Sverige

I Sverige offentliggjøres det ikke priser på helt slakt, slik som i Norge. For å tegne et bilde av utviklingen i råvarekostnader for videreforedlingsindustrien, her vi derfor tatt utgangspunkt i prisene på levende dyr, og lagt til en konstant slaktekostnad.

I Figur 7.3 nedenfor har vi illustrert råvareprisutviklingen i Sverige fra 2001 til 2005.

Figur 7.3 Estimat på nominelle råvarepriser i Sverige til videreforedlingsindustrien 2001-2005 i euro

Kilde: Priser levende dyr fra SCB (2006) "Average producer prices for slaughtered livestock", valutakurser fra Norges bank

Vi har i figuren lagt til grunn en prisdifferanse på 2,5 SEK per kg mellom okse helt slakt og levende dyr, og en prisdifferanse på 6 SEK per kg mellom svin helt slakt og levende dyr. Disse anslagene er basert på den omtrentlige forskjellen mellom produsentpris (uten trekk for omsetningsavgiften) og engrospris for de to dyreslagene i Norge. At vi legger til differansen mellom engrospris og produsentpris i Norge, som trolig har høyere marginer på dette leddet enn Danmark og Sverige, tilsier at råvareprisene kan være overestimerte og derfor i virkeligheten enda lavere enn i Figur 7.3.

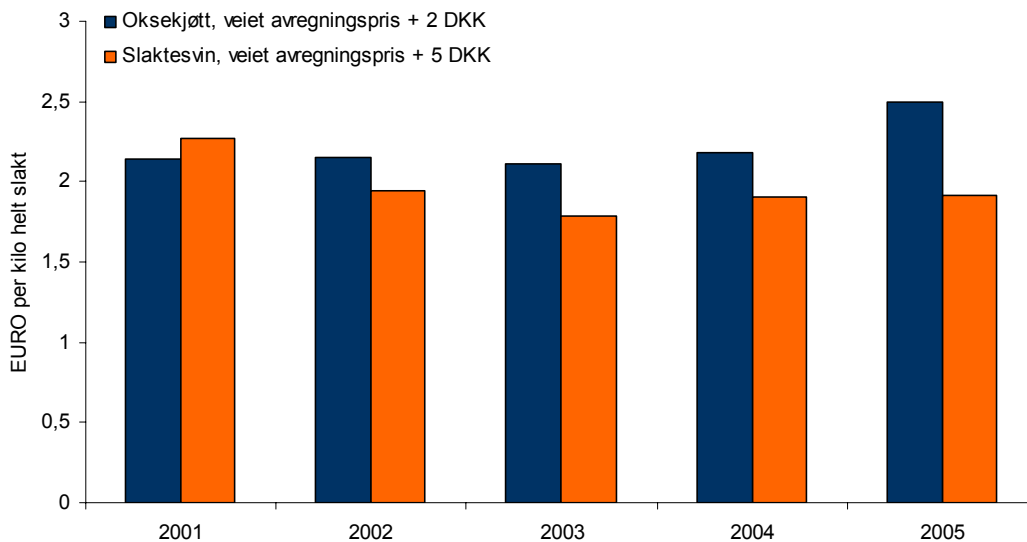
Gitt at slaktemarginen har vært konstant i perioden, ser vi at råvareprisen på okse gikk ned fra 2001 til 2004, men gikk opp igjen i 2005 og endte på samme nivå som i 2001. Når det gjelder svinekjøtt ser vi at råvareprisen nominelt har falt med over 10 prosent fra rundt 2 euro i 2001 til 1,75 euro i 2005.

Basert på estimatene om slaktemarginen, var råvareprisen i Sverige i 2005 EUR 2,24 per kilo oksekjøtt og EUR 1,78 per kilo svinekjøtt, altså betydelig lavere enn i Norge.

7.1.3 Råvarekostnader i Danmark

Råvarekostnaden i Figur 7.4 nedenfor er basert på prisene på levende dyr fra Fødevareøkonomisk Institut (2006). Vi har så anslått at slaktemarginen per kilo oksekjøtt er 2 DKK og slaktemarginen per kilo svin er 5 DKK. Disse anslagene er tilsvarende som for Sverige basert på den omtrentlige forskjellen mellom produsentpris (uten trekk for omsetningsavgiften) og engrospris for de to dyreslagene i Norge, og tilsier at råvareprisene i figuren kan være overestimerte.

Figur 7.4 Estimat på nominelle råvarepriser i Danmark 2001-2005 i euro

Kilde: Priser levende dyr fra Fødevareøkonomisk Institut (2006), valutakurser fra Norges bank

Vi ser av figuren at prisen på oksekjøtt i Danmark har økt fra litt over 2 euro i 2001 til 2,5 euro i 2005, mens råvareprisen på svin har gått ned fra 2,25 euro til under 2 euro i samme periode.

Basert på estimatene om slaktemarginen, var råvareprisen i Danmark i 2005 EUR 2,50 per kilo oksekjøtt og EUR 1,92 per kilo svinekjøtt. Det betyr at prisene var omtrent de samme som i Sverige, men betydelig lavere enn i Norge.

Vi ser at råvarekostnadene for svin både i Sverige og i Danmark er lavere enn i Norge. Årsakene til dette kan være flere. Hovedårsaken er trolig de betydelige prisforskjellene på fôr. En annen forklaring, særlig for svin i Danmark, kan være at produksjonen skjer på store industrifarmer, mens produksjonen i Norge er fordelt på vesentlig flere primærprodusenter. En tredje forklaring kan være at det i EU er det et annet markedsreguleringssystem enn i Norge.

7.1.4 Avgifter og andre kostnader for slakterier har betydning for råvareprisen

Prisen på råvarer til foredlingsindustrien bestemmes først og fremst gjennom nettokostnadene ved slakting. Disse kostnadene består av prisen på levende dyr og arbeidskraftkostnader, i tillegg til en rekke forskjellige avgifter.

Vi skal først se på ulike avgifter på slakterileddet i Norge.

Avgifter til Mattilsynet

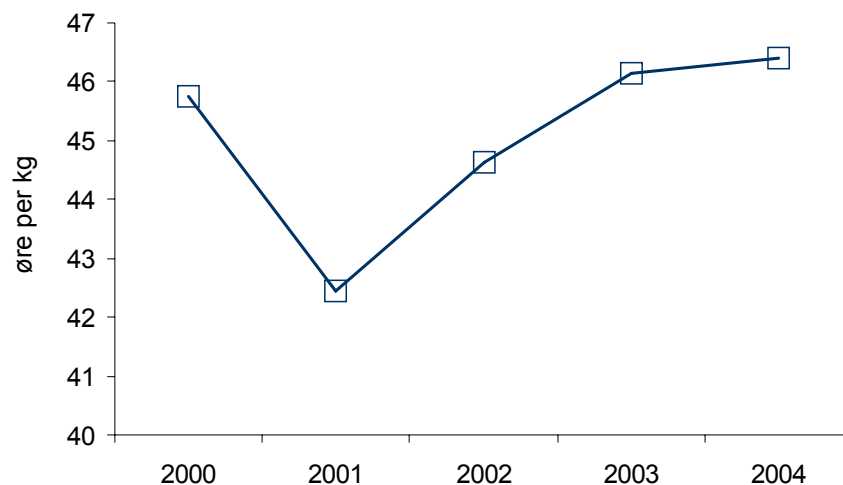
Norske slakterier betaler ulike gebyrer og avgifter til Mattilsynet. Opprettelsen av Mattilsynet medførte en omlegging av gebyr- og avgiftssystemet. Man kan i dag skille mellom to typer avgifter/gebyr; kjøttkontrollgebyr og matproduksjonsavgift.

Kjøttkontrollgebyr

Statens landbruksforvaltning (SLF) krever inn kjøttkontrollgebyr fra slakterier etter avtale med Mattilsynet. Gebyret er en videreføring av den tidligere kjøttkontrollavgiften. Formålet med ordningen er å pålegge virksomheter plikt til å betale gebyr for tilsyn og kjøttkontroll, og til å bidra til en rasjonell og kostnadseffektiv tilsyns- og kjøttkontrollordning.

Figur 7.5 nedenfor viser utviklingen i kjøttkontrollgebyret per kg slaktet kjøtt fra 2000 til 2004. Tallene er gjennomsnittlig årlig gebyr på Gildes slakterier¹⁹.

Figur 7.5 *Utviklingen i kjøttkontrollgebyret fra 2000 til 2004*

Kilde: Mattilsynet og Statens Landbruksforvaltning

Figuren viser at kjøttkontrollgebyret har variert med noen øre per kg i perioden fra 2000 til 2004. Høyeste gjennomsnittlige gebyr var drøye 46 øre/kg og laveste gjennomsnittlige gebyr var drøye 42 øre per kg.

Matproduksjonsavgift

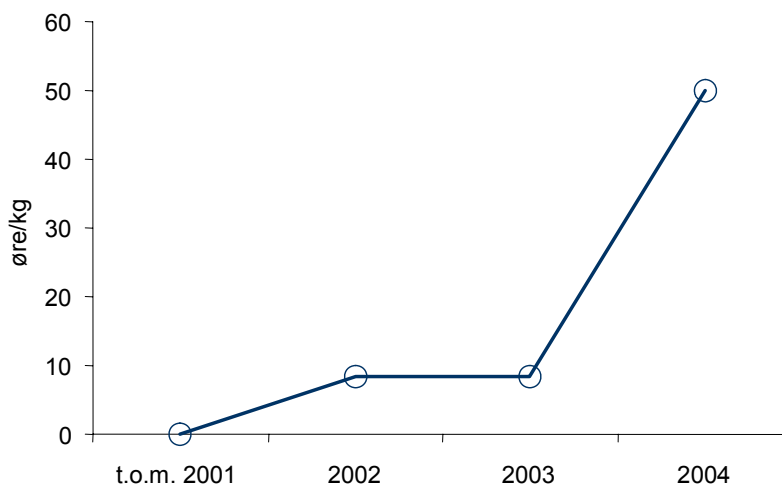
Statens landbruksforvaltning krever inn matproduksjonsavgift på kjøtt for Mattilsynet.

Formålet med matproduksjonsavgiften er at den skal finansiere Mattilsynets kostnader ved tilsyn og kontroll. Den skal sikre helsemessige trygge næringsmidler og fremme helse, kvalitet og forbrukerhensyn langs hele produksjonskjeden, samt ivareta miljøvennlig produksjon. Videre skal den nyttes til tiltak for å fremme god plante- og dyrehelse, og ivareta hensynet til aktørene langs hele produksjonskjeden, herunder markedsadgang i utlandet.

Denne avgiften ble innført med virkning fra og med 2002, og før dette året fantes det ikke tilsvarende avgift. Figur 7.6 nedenfor viser utviklingen i matproduksjonsavgiften fra 2002 til 2004.

¹⁹ Veid årlig gjennomsnittet av kjøttkontrollgebyr per kg slaktet kjøtt ved alle Gilde-slakterier.

Figur 7.6 Utvikling i matproduksjonsavgiften²⁰

Kilde: Mat- og landbruksdepartementet

Oversikten viser at det har vært en betydelig økning i matproduksjonsavgiften siden innføringen i 2002. Første året var avgiften 8,5 øre per kg, mens den i 2004 var hele 50 øre/kg.

Omsetningsavgift

Omsetningsavgiften er en avgift som legges på produsentenes salgsproduksjon for å finansiere tiltak for å fremme omsetningen, jf. *forskrift om omsetningsavgift på jordbruksvarer, og om overproduksjonsavgift på mjølk*.

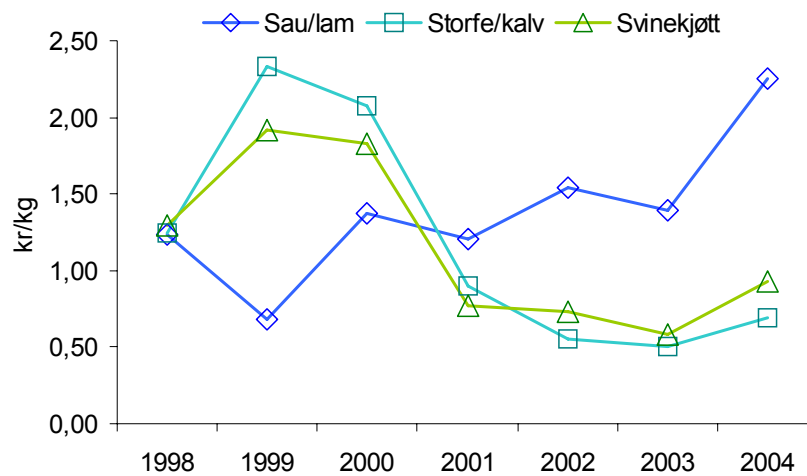
Omsetningsavgiften på kjøtt blir innbetalt av bøndene ved levering av produktene og påvirker derfor ikke prisen på hengende helt slakt direkte. Avgiften går inn i fondet for omsetningsavgiften for kjøtt og blir brukt til finansiering av markedsregulering, til faglige tiltak og opplysningsarbeid i kjøttsektoren.

For kjøtt er omsetningsavgiften fastsatt som en maksimalsats. Innenfor denne øvre grensen kan Omsetningsrådets arbeidsutvalg endre avgiften gjennom året ved behov.

I Figur 7.1 nedenfor har vi beregnet gjennomsnittlig årlig omsetningsavgift for de ulike dyreslagene.

²⁰ Frem til 2002 var det ingen egen avgift knyttet til matproduksjon av kjøttråvare (utenom kjøttkontrollgebyret). I 2002 ble det innført en avgift på kjøtt knyttet til utvidet testing for TSE på storfe og småfe. I 2004 ble denne avgiften erstattet av det som i dag heter matproduksjonsavgift.

Figur 7.1 Utviklingen i årlig gjennomsnittlig omsetningsavgift fra 1998 til 2004

Kilde: Omsetningsrådets årsmelding fra 1998 til 2004

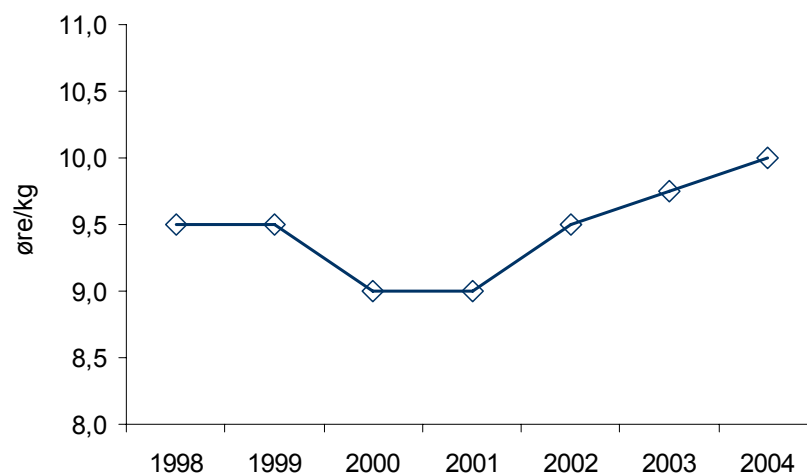
Oversikten viser at det har vært en ikke ubetydelig variasjon i omsetningsavgiften for alle dyreslagene i perioden 1998 til 2004. Avgiften på storfe har variert fra nesten 2,50 kroner/kg til 0,50 kroner/kg, sau/lam har variert mellom 2,25 kroner/kg og 0,75 kroner/kg, mens gris har variert mellom snau 2 kroner/kg og drøye 0,50 kroner/kg.

Forskningsavgift

Forskningsavgiften er en lovpålagt avgift som legges på norskproduserte og importerte landbruksprodukter som brukes i produksjon av nærings- og nytelsesmidler.

Figur 7.2 viser utviklingen i forskningsavgiften fra 1998 til 2004.

Figur 7.2 Utviklingen i årlig gjennomsnittlig forskningsavgift fra 1998 til 2004

Kilde: Statens Landbruksforvaltning

Forskningsavgiften har vært relativt stabil i perioden 1998 til 2004. Høyest var avgiften i 2004 med 10 øre/kg, lavest i 2000 og 2001 med 9 øre/kg.

Transportkostnader

Det gis i dag to typer tilskudd for transport av kjøtt i tilknytning til slakteri-virksomhet:

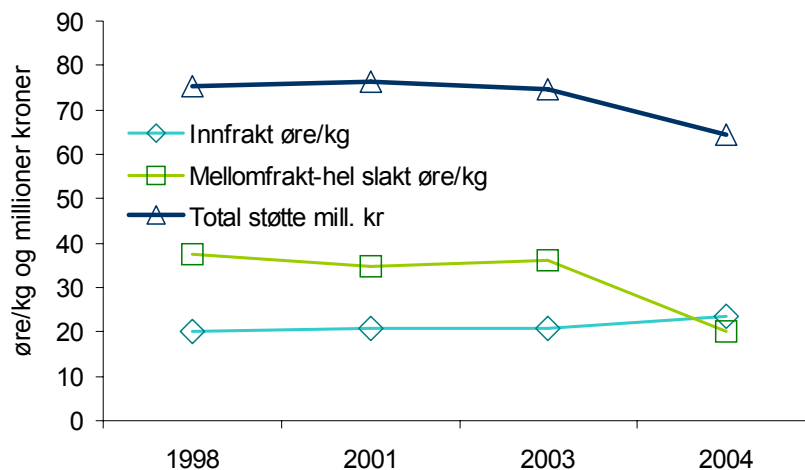
- *Innfrakttilskuddet* skal dekke deler av kostnadene ved transport av slaktedyr fra produsent til godkjent slakteri.
- *Mellomfrakttilskudd, helt slakt* kan gis til nedskrivning av fraktkostnader for hele, halve og/eller kvarte skrotter levert fra godkjent slakteri i et overskuddsområde til listeført engrosforhandler i et underskuddsområde

Transportstøtten utgjør i 2005 ca. 60 millioner kroner. Støtten fullfinansierer ikke transportkostnadene, men skal være et tilskudd for dekning av deler av utgiftene. I 2003 anslo SLF at innfrakttilskuddet i snitt dekket 25 til 30 prosent av de reelle kostnadene.²¹ Mellomfrakttilskuddet på helt slakt dekket på samme tidspunkt ca. 70 prosent av kostnadene. Mellomfrakttilskuddet dekker kun frakt fra overskuddsområde til underskuddsområde.

Siden disse anslagene ble gjort er det vedtatt å fase ut alle fraktstøtteordninger for kjøtt utenom innfraktstøtten. Støtten reduseres gradvis og vil opphøre 31. desember 2006. Dette gjør at kompensasjon for mellomfrakt av helt slakt utgjør mindre enn 70 prosent av kostnaden for tiden etter beslutning om utfasing ble gjort.

Figur 7.3 viser utviklingen i gjennomsnittlig tilskuddsats for henholdsvis innfrakttilskudd og mellomfrakt, helt slakt. I tillegg viser figuren utvikling i samlet utbetaling fra SLF til transport av kjøtt.

Figur 7.3 Utviklingen i transportstøtte fra 1998 til 2005

Kilde: SLF (2003) og Jordbruksavtalen for årene 2002-2003, 2003-2004 og 2004-2005

²¹ SLF(2003): *Fraktordningen for slakt – en vurdering*, s 11.

Oversikten viser at total fraktstøtte er redusert i perioden sett under ett. Det gjennomsnittlige innfrakttilskuddet er økt noe, men den gjennomsnittlige mellomfraktstøtten er nesten halvert fra 1998 til 2004.

7.1.5 Sammenligning av avgifter og andre kostnader for slakterier mellom Norge, Sverige og Danmark

Avgiftsnivået varierer noe mellom Norge, Sverige og Danmark.²² For eksempel har Sverige en tilnærmet lik avgift som den norske matproduksjonsavgiften, men avgiftssatsene er her lavere enn i Norge. Danmark har derimot ikke noen lignende form for matproduksjonsavgift. Årsaken til dette er at mesteparten av det danske næringsmiddeltilsynet finansieres over offentlige midler, og også i Sverige finansieres større deler av næringsmiddeltilsynet over offentlige midler enn i Norge.²³

Verken i Sverige eller Danmark finnes det en avgift som tilsvarer den norske *forskningsavgiften*, men offentlige midler bevilges i begge landene til forskning som er relevant for nærings- og nytelsesmiddelindustrien.

Sverige hadde i 2005 en generell *arbeidsgiveravgift* på 32,7 %, og det er beregnet at innkrevd arbeidsgiveravgift samme år var på ca. 345,2 milliarder SEK.²⁴ Sverige har tidligere hatt en prøveordning med reduserte sosiale avgifter for deler av tjenestesektoren i Nord-Sverige, men EU-kommisjonens behandling av denne saken i 2000 førte til at Sverige ikke fikk godkjent sin ordning med bl.a. differensiert arbeidsgiveravgift. Sverige har således en noe høyere arbeidsgiveravgift enn Norge.

I Danmark er arbeidsgivernes obligatoriske sosiale bidrag vesentlig mindre enn i andre vestlige land. Arbeidsgivere betalte i perioden 1997 til 1999 et arbeidsgiverbidrag til staten, men fra år 2000 ble dette bidraget opphevet. Arbeidstakere må betale et arbeidsmarkedsbidrag tilsvarende 8 % av lønnen, og i 2005 er innkrevd arbeidsmarkedsbidrag beregnet til 67,2 milliarder DKK.²⁵

7.2 Arbeidskraftkostnader

En annen viktig faktor for å kunne være konkurransedyktig på pris, i tillegg til lave råvarekostnader, er at arbeidskraftkostnadene er så lave som mulig. Alt annet likt betyr høyere personalkostnader i Norge enn i utlandet at norsk kjøttindustri er mindre konkurransedyktig enn kjøttindustrien i utlandet.

I Figur 7.7 nedenfor har vi illustrert utviklingen i totale personalkostnader innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon i Norge, Sverige og Danmark fra 1995 til 2003.

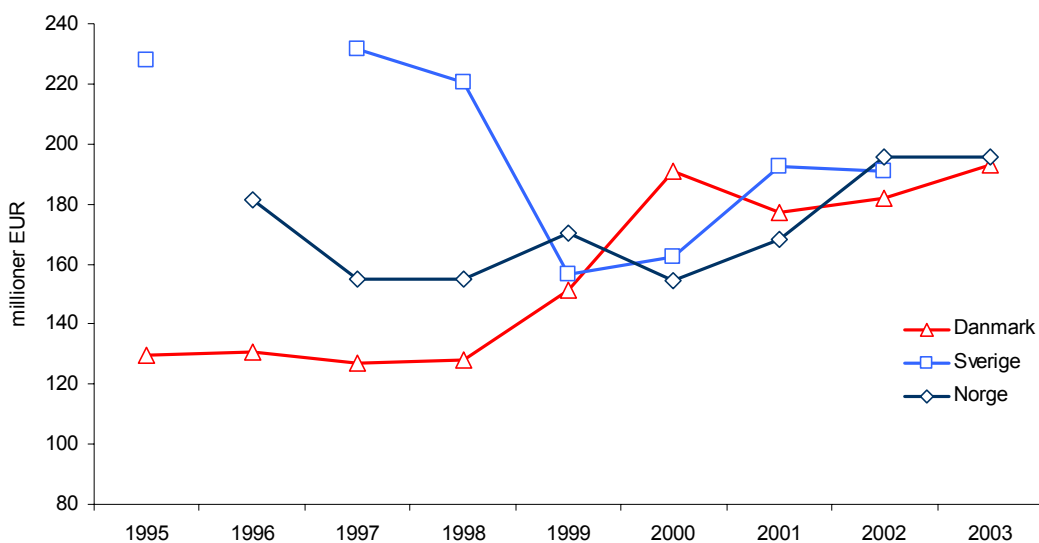
²² Dette avsnittet er hentet fra NILF (2006).

²³ Kilde: Jordbruksverket (2000). Livsmedelverkets rapport nr 9/2000. URL: <http://www.sjv.se, 10.05.02>.

²⁴ Kilde: Regeringen (2005). Specifikaton av statsbudgetens inntømmer budgetåret 2005. URL: <http://www.regeringen.se/sb/d/374/a/29744, 02.03.06>.

²⁵ Kilde: Skatteministeriet (2006). *Nationalregnskapsopgørelse af de samlede skatter og afgifter*. URL: http://www.skat.dk/tal_statistik/skatter_og_afgifter/462.html, 02.03.6.

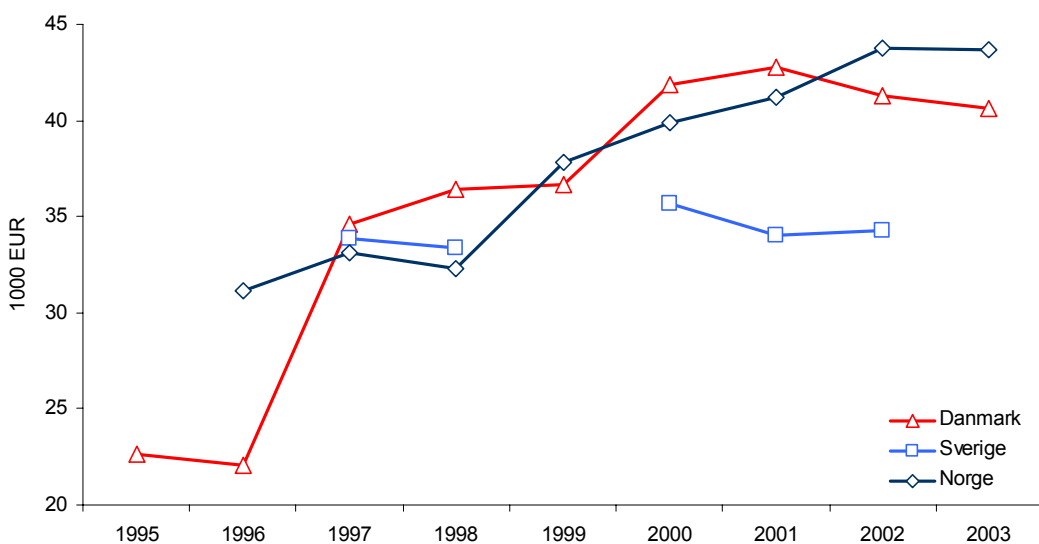
Figur 7.7 *Totalt personalkostnader (lønn + kostnader til velferdsordninger) innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon i Norge, Sverige og Danmark 1995-2003*

Kilde: Eurostat (2006)

Av figuren ser vi at totale personalkostnader de siste årene innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon har vært forholdsvis like i Norge, Sverige og Danmark. Det som imidlertid er mer interessant for konkurransekraften, er å se på utviklingen arbeidskraftkostnader per ansatt. Dette er illustrert i Figur 7.8 nedenfor.

Figur 7.8 *Arbeidskraftkostnad per heltidsansatt innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon i Norge, Sverige og Danmark 1995-2003*

Kilde: Eurostat (2006)

Vi ser av figuren at det er betydelige forskjeller i arbeidskraftkostnadene. Mens det i 2002 i Norge kostet 44 000 euro i året å ha en heltidsansatt innenfor kjøttproduksjon, kostet det 41 000 euro i Danmark og under 35 000 euro i Sverige. Det betyr at du i 2002 i Sverige kunne ha 20 prosent flere heltidsansatte for den samme kostnaden som i Norge. I Danmark kunne de samme år ha 7

prosent flere ansatte enn i Norge og komme ut med samme totale arbeidskraftkostnad.

7.2.1 Forskjeller i personalkostnader mellom Danish Crown, Swedish Meats og Gilde

I dette avsnittet skal vi sammenligne personalkostnadene i de tre største selskapene innenfor kjøttsektoren i Norge, Sverige og Danmark, nemlig Danish Crown, Swedish Meats og Gilde.

Tabell 7.1 *Arbeidskraftkostnader i Danish Crown 2005*

	Antall ansatte	Lønnskostnader (eksklusive sosiale kostnader)	Sosiale utgifter (pensjoner mv.)
Konsern	28 553	7 123 800 tDKK	983 600 tDKK
Per ansatt	n/a	249 493 DKK	34 448 DKK

Kilde: Danish Crowns årsrapport 2005

Av tabellen ser vi at den totale lønnskostnad per ansatt i Danish Crown (inklusive sosiale utgifter) var på 283 941 DKK i 2005. Dette betyr en arbeidskraftkostnad per ansatt på 38 102 euro,²⁶ som er lavere enn gjennomsnittlig arbeidskraftkostnad i kjøttsektoren i Danmark i 2003 fra Figur 7.8. Dette kommer trolig av at Danish Crown har deler av produksjonen i utlandet.

Totalt arbeidskraftkostnader som andel av omsetningen (total driftsinntekt) er 17 prosent i Danish Crown. Ser vi bort fra de sosiale utgiftene utgjør lønnskostnadene 15 prosent av omsetningen.

I Tabell 7.2 nedenfor har vi satt opp tilsvarende tall for Swedish Meats.

Tabell 7.2 *Arbeidskraftkostnader i Swedish Meats 2005*

	Antall ansatte	Lønnskostnader (eksklusive sosiale kostnader)	Sosiale utgifter (pensjoner, arbeidsgiveravgift mv.)
Konsern	3792	1 071 200 tSEK	474 700 tSEK
Per ansatt	n/a	282 489 SEK	125 185 SEK

Kilde: Swedish Meats årsrapport 2005

Av tabellen ser vi at arbeidskraftkostnadene per ansatt i Swedish Meats (inklusive sosiale avgifter) i 2005 var 407 674 SEK. Det betyr 43 938 euro.²⁷ Ser vi bort fra de sosiale utgiftene var lønnskostnadene 282 489 SEK eller 30 446 euro.

Lønnskostnadene som andel av omsetningen er 17 prosent når de sosiale avgiftene er inkludert, mens lønnskostnadene utgjør 12 prosent når de sosiale avgiftene holdes utenfor.

²⁶ Gjennomsnittlig valutakurs i 2005 fra Norges Bank: EUR/NOK=8,0073, DKK/NOK=107,45.

²⁷ Gjennomsnittlig valutakurs i 2005 fra Norges Bank: EUR/NOK=8,0073, SEK/NOK=86,30.

Tabell 7.3 Arbeidskraftkostnader i Gilde 2005

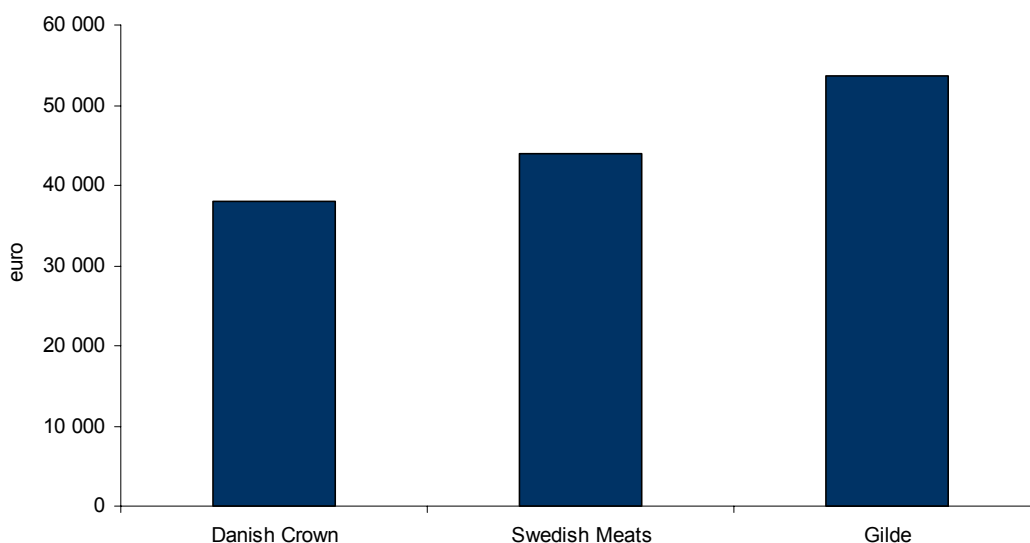
	Ansatte	Lønnskostnader (eksklusive folketrygdavgift, pensjonskostnader og andre avgifter)	Sosiale avgifter (folketrygdavgift, pensjonskostnader og andre avgifter) ²⁸
Konsern	5 489	1 907 891 tNOK	449 624 tNOK
Per ansatt	n/a	347 584 NOK	81 913 NOK

Kilde: Gildes årsrapport 2005

Totalt arbeidskraftkostnader per ansatt inkludert sosiale utgifter er 429.497 NOK, eller 53.638 euro.²⁹ Lønnskostnad per ansatt når vi ser bort fra sosiale utgifter er 347.584 NOK eller 43.408 euro. Arbeidskraftkostnadene utgjør 20 prosent av omsetningen i Gilde, eller 16 prosent om vi ser bort fra de sosiale utgiftene.

Det viser at Norge har betydelige høyere arbeidskraftkostnader i kjøttindustrien enn Sverige og Danmark, og betyr isolert sett at norsk kjøttindustri stiller svakere enn dansk og svensk kjøttindustri i konkurransen om kundene. Forskjellene på de tre selskaperes arbeidskraftkostnader er illustrert i figuren nedenfor.

Figur 7.9 Sammenligning av totale arbeidskraftkostnader per ansatt (inkludert sosiale utgifter) i Danish Crown, Swedish Meats og Gilde i 2005, i euro

Kilde: Årsrapportene for 2005 fra Danish Crown, Swedish Meats og Gilde

Vi ser at arbeidskraftkostnaden per ansatt i Gilde er rundt 10 000 euro høyere i året enn i Swedish Meats og over 15 000 euro høyere enn i Danish Crown. Det betyr at Gilde har 40 prosent høyere kostnader per ansatt enn Danish Crown og 22 prosent høyere enn Swedish Meats.

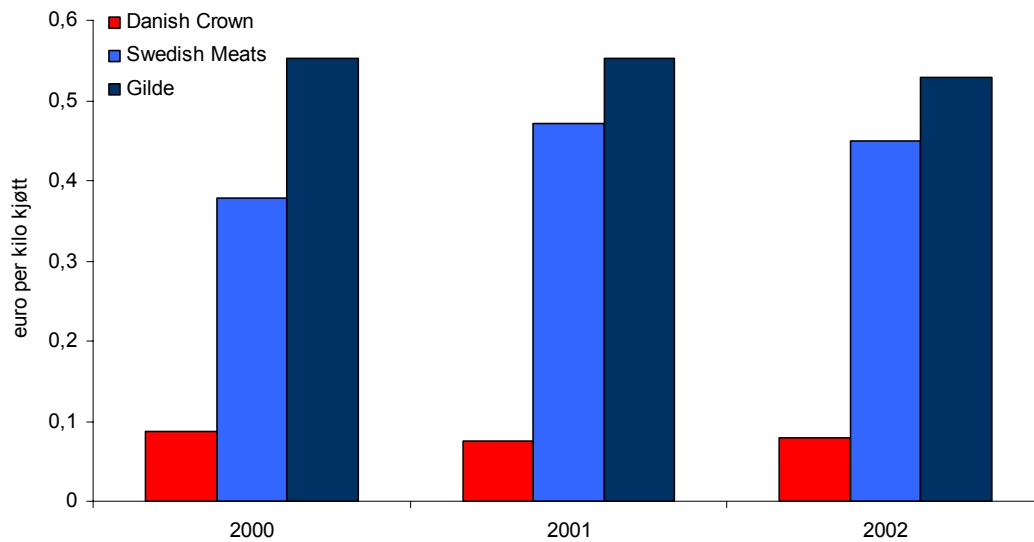
²⁸ Usikkert om arbeidsgiveravgiften inngår i de sosiale kostnadene. Hvis ikke, er den faktiske arbeidskraftkostnaden høyere.

²⁹ Gjennomsnittlig valutakurs i 2005 fra Norges Bank: EUR/NOK=8,0073.

7.2.2 Arbeidskraftkostnader per kilo kjøtt

Fra Tabell 6.1 og Tabell 6.2 ser vi at det er betydelige forskjeller i antall kilo kjøtt som blir produsert per ansatt i Norge³⁰, Sverige og Danmark. Disse tallene er som nevnt ikke nødvendigvis helt sammenlignbare, men for illustrasjonens skyld har vi i figuren nedenfor vist forskjellen i arbeidskraftkostnad per kilo kjøtt i Gilde, Swedish Meats og Danish Crown, basert på disse volumtallene.

Figur 7.10 *Estimert arbeidskraftkostnad per kilo kjøtt produsert i Danish Crown, Swedish Meats og Gilde 2000-2002*³¹

Som figuren viser går det med betydelig større arbeidskraftkostnader for å produsere 1 kilo kjøtt i Gilde, enn i Swedish Meats og særlig i forhold til Danish Crown. Basert på disse estimatene koster det over 5 ganger mer i arbeidskraftkostnader å produsere 1 kg kjøtt i Norge enn det gjør i Danmark.

7.3 Kapitalkostnader

I tillegg til råvarekostnader og arbeidskraftkostnader, er størrelsen på kapitalkostnader av betydning for hvor lavt et selskap kan prise sine produkter, og dermed for hvor konkurransedyktig selskapet er.

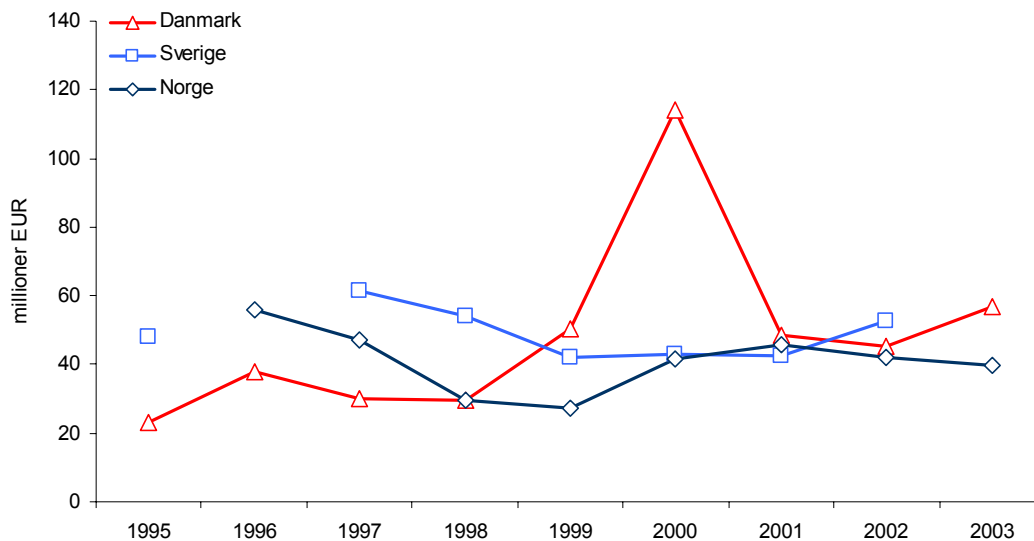
Vi har ikke tall som viser forskjellen i løpende kapitalkostnader i Norge, Sverige og Danmark. Det er imidlertid grunn til å tro at disse kostnadene ikke varierer sterkt mellom landene. Kapitalutstyr kjøpes i stor grad inn fra de samme internasjonale aktørene, og kostnader til husleie varierer trolig mer mellom sentrale strøk og distriktene, enn mellom landene.

³⁰ Tallene for Norge er basert på tall fra Gilde og Budsjettnemda (2005).

³¹ Vi har lagt arbeidskraftkostnadene per ansatt i de tre selskapene i 2005 til grunn for beregningene. Antall kilo kjøtt produsert i Gilde er basert på tall for antall kilo helt slakt. For Danish Crown og Swedish Meats er det lagt til grunn Eurostats tall for antall kilo kjøtt og fjærkre produsert per årsverk i henholdsvis Danmark og Sverige.

I Figur 7.11 nedenfor har vi illustrert hvor store investeringer som er gjort i realkapital innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon i Norge, Sverige og Danmark i de senere årene.

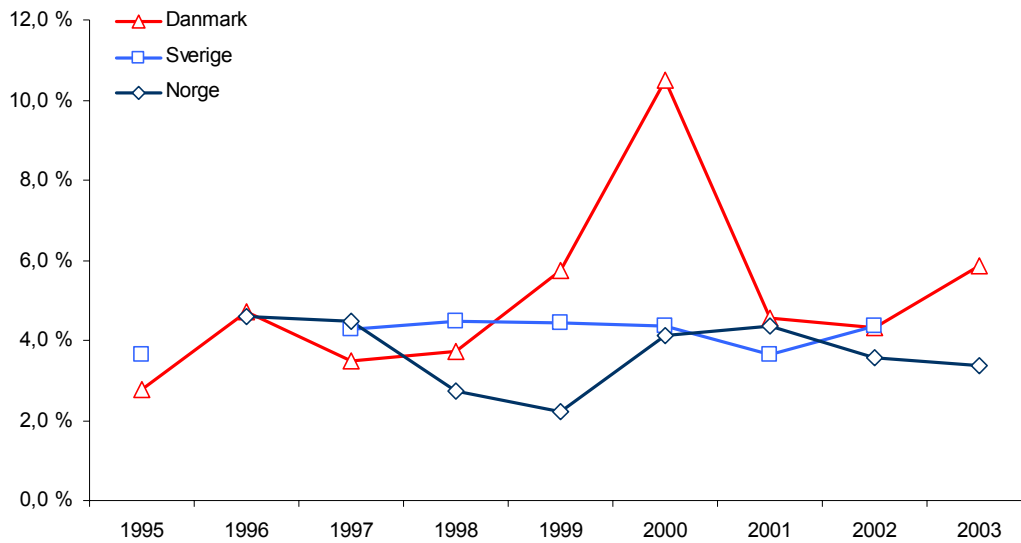
Figur 7.11 *Totale investeringer i realkapital (maskiner og utstyr, bygninger, tomter mv.) innenfor kjøtt- og fjørfeproduksjon i Norge, Sverige og Danmark 1995-2003*

Selv om figuren ikke sier noe direkte om kapitalkostnadene, ser vi at investerings-
taket har variert noe fra land til land. Fra 1995 til 1998 ble det gjort mindre
investeringer i Danmark enn i Norge og Sverige. Fra 1999 har imidlertid trenden
vært større investeringer i Danmark enn i de to andre landene. Særlig i 2000 ble
det investert betydelig mer i Danmark. Dette året investerte dansk kjøttindustri i
kapitalutstyr for nesten 120 millioner euro, mens svensk og norsk industri
investerte 40 millioner euro hver. Fra 2000 til 2003 har investeringstakten vært
noenlunde lik i de tre landene.

Figur 7.12 viser investeringer i prosent av omsetningen i de tre landene.

Figur 7.12 *Totalt investeringer i prosent av omsetningen i Norge, Sverige og Danmark 1995-2003*

Vi ser at Norge i perioden 1995 til 2003, på tross av at omsetningen i kroner i Norge er høy relativt til volumet som omsettes, investerer en mindre del av omsetningen enn Sverige og Danmark.

I neste kapittel skal vi se om det også er forskjeller mellom de tre landene når det gjelder innovasjon og produktutvikling.

8 Hvem er best på produktutvikling?

I forrige kapittel så vi på kostnadsforskjeller for kjøttindustrien i Norge, Sverige og Danmark. Kostnadene har direkte virkning på hvor lave priser industrien kan operere med, og er dermed av stor betydning for konkurransekraften. Men det er ikke tilstrekkelig bare med lave kostnader. Over tid er det også viktig for å være konkurransedyktig at man utvikler nye produkter eller produserer produkter på en ny måte.

Innovasjon er et samlebegrep for den nyskaping som skjer i næringslivet, både på produkt- og prosessiden. Et innovativt foretak er et foretak som har introdusert teknologisk nye eller vesentlig endrede produkter eller prosesser i løpet av de siste tre årene. Produktet eller prosessen trenger imidlertid ikke å være ny for markedet generelt, det sentrale er at den er ny for den aktuelle bedrift.

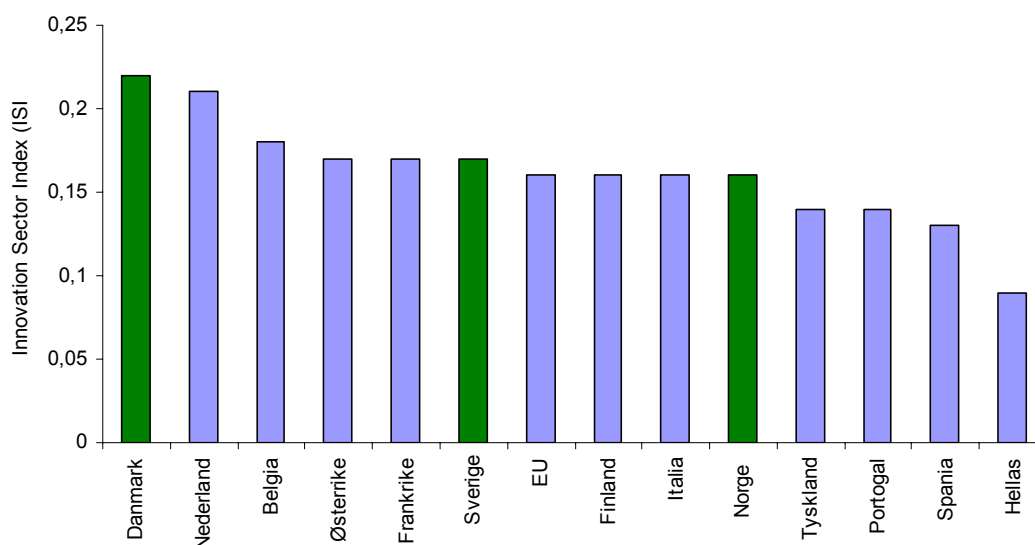
I dette kapitlet skal vi se hvordan norsk næringsmiddelindustri generelt og norsk kjøttindustri spesielt stiller seg i forhold til våre naboland når det gjelder innovasjon og produktutvikling.

8.1 Innovasjon i næringsmiddelindustrien i Europa

Innovation Sector Index (ISI) måler innovasjonen i ulike sektorer. ISI er en indikator som er satt sammen av 15 andre innovasjons-indikatorer.

I Figur 8.1 nedenfor har vi illustrert hvilken score næringsmiddelindustrien (NACE-kode 15) i ulike land i Europa fikk på denne indeksen i 2004.

Figur 8.1 Grad av innovasjon i næringsmiddelindustrien i Europa 2004

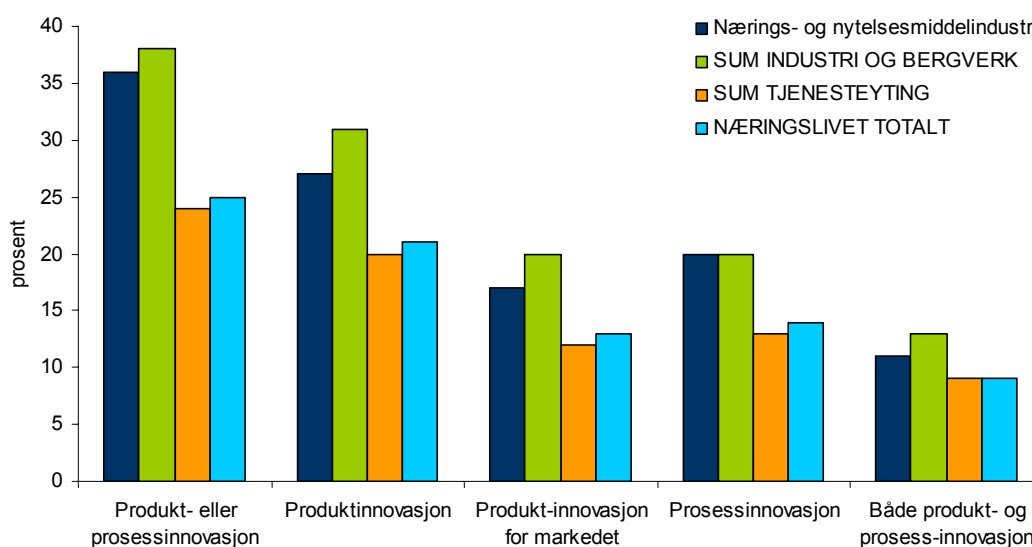
Kilde: European Trend Chart on Innovation: "Exploring Innovation Performances by Sectors"

Vi ser at Danmark ligger best an foran Nederland når det gjelder innovasjon i denne sektoren. Sverige scorer lavere, men ligger likevel over gjennomsnittet i EU og på nivå med Østerrike og Frankrike. Norge derimot, scorer lavere enn gjennomsnittet i EU og ligger på nivå med Finland og Italia.

8.2 Næringsmiddelindustrien i Norge

Den kombinerte FoU- og innovasjonsundersøkelsen for 2003 som SSB har gjennomført, viser at 36 prosent av foretakene i nærings- og nytelsesmiddelindustrien i Norge har introdusert nye eller vesentlige endrede produkter eller prosesser i perioden 2001-2003 og kan kalles innovative. Dette er under gjennomsnittet i industri og bergverk under ett, men høyere enn tjenesteytende sektor og næringslivet totalt.

Figur 8.2 Innovasjon i nærings- og nytelsesmiddelindustrien i Norge

Kilde: SSB, Innovasjon i norsk næringsliv, 2003

Videre har vi i figuren illustrert andel av bedriftene innenfor de ulike næringene som har hatt produktinnovasjoner. Vi ser samme tendens her: Næringsmiddelindustrien har mindre produktutvikling enn industrien samlet sett, selv om tjenesteytende sektor og det samlede næringsliv ligger lavere.

Når det gjelder prosessinnovasjon ligger nærings- og nytelsesmiddelindustrien på linje med den øvrige industrien.

8.2.1 Kjøttindustrien

I en spørreundersøkelse gjennomført av NILF i forbindelse med rapporten Mat og industri 2006 ble aktører innenfor de ulike bransjene i nærings- og nytelsesmiddelindustrien stilt spørsmål blant annet om produktutvikling. På spørsmål om hvor stor andel av omsetningen som kommer fra produkter som ble lansert i løpet av de siste tre årene, svarte nesten 20 prosent av aktørene i kjøttindustrien at de ikke omsatte slike produkter i det hele tatt i 2005. Ingen andre bransjer innenfor nærings- og nytelsesmiddelindustrien hadde en så stor andel bedrifter uten nylanseringer de siste tre årene. Spørreundersøkelsen viser også at andelen bedrifter uten nylanseringer siste tre år har vært økende fra 2003 til 2005.

Inkluderer vi også de bedriftene i kjøttbransjen som hadde mindre enn ti prosent av omsetningen fra produkter lansert de siste tre årene, utgjør denne gruppen over 60 prosent i 2005. Under 40 prosent av bedriftene i kjøttindustrien hadde dermed mer enn 10 prosent av omsetningen fra nylanserte produkter. Til sammenligning hadde 50 prosent av bedriftene i fiskevareindustrien og nesten 90 prosent av industribakere mer enn 10 prosent av omsetningen i 2005 fra siste tre års nylanseringer.

8.3 Hva er det som gjør at Danmark ligger på topp på innovasjonsstatistikkene?

I dette avsnittet skal vi gi en kort oversikt over innovasjonssystemet i Danmark relatert til matvaresektoren. Videreforedlingsindustrien for kjøtt er en del av matvaresektoren, men en vesentlig del av innovasjonssystemet er rettet mot andre deler av verdikjeden eller mot andre verdikjeder som ikke har direkte relevans for kjøttindustrien.

Vi skal gi en oversikt over den totale forskning og utvikling (FoU) i Danmark og den totale FoU innenfor matvaresektoren. Og selv om FoU ikke direkte retter seg mot kjøttindustrien, er det grunn til å tro at den har betydning for kjøttindustrien, for eksempel i form av bedre og billigere råvarer, ny kunnskap om bearbeiding og lagring og så videre.

8.3.1 Institusjonell struktur for FoU og innovasjon

Forskning og utvikling innenfor matvaresektoren i Danmark drives av en rekke forskjellige institusjoner, både grunnforskning og anvendt forskning på bransjenivå og på universitet/høgskole.

I tabellen nedenfor har vi laget en oversikt over de viktigste FoU-institusjonene innenfor matvaresektoren i Danmark.

Tabell 8.1 De viktigste FoU-institusjoner innenfor matvaresektoren i Danmark. Tall i parentes viser antall selvstendige forskningsenheter når det er flere enn én

Univeristeter og høyskoler Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (13), herunder 16 forskerskoler
Sektorforskningsinstitusjoner – institusjoner under sektorforskningsloven i Danmark Danmarks Fiskeriundersøgelser Danmarks JordbrugsForskning (11) Danmarks Miljøundersøgelser (11) Danmarks Fødevarerforskning Fødevarerøkonomiske Institut
Private ikke-næringsdrivende institusjoner Landbrugets Rådgivningscenter
Private institusjoner Slakteriernes forskningsinstitut Brancheorganisationer Teknologisk institut
Forskningsparker og regionale kunnskapsmiljøer Agro Business Park Videncenter for Fødevarerforskning

Kilde: Dansk Center for Forskningsanalyse

8.3.2 FoU-programmer

Innenfor de generelle grunnforskningsorienterte forskningsbevilgningene går noe til forskning som er direkte relevant for matvareproduksjon. Det dreier seg for eksempel om genteknologi.

I tillegg til disse forskningsbevilgningene, forvalter Direktoratet for FødevareErhverv bevilgninger både til forskning og innovasjon i Danmark.

Den såkalte Tilskudsbevilgningen til forskning innenfor matvaresektoren deles ut etter innstilling fra ”Det Rådgivende Udvalg for Fødevarerforskning”. Formålet med bevilgningene er følgende:

”Formålet med bevillingene er at yde tilskud til fremme af forskning og udvikling, der kan bidrage til fødevarersektorens udvikling, herunder sikre forbrugerne sunde fødevarer samt fremme af en udviklingsorienteret produktion. Forskningen og udviklingen skal medvirke til at sikre, at udviklingen sker under hensyntagen til bæredygtig udnyttelse og forvaltning af ressourcegrundlaget, idet der lægges vægt på kvalitet, fødevarer sikkerhed, plante- og dyresundhed, dyrevelfærd samt arbejdsmiljø.”³²

³² Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Direktoratet for FødevareErhverv (2006): Forskningsprogrammet på fødevarerområdet.

Denne bevilgningen består av følgende programmer, med en total budsjettramme på rundt 700 millioner danske kroner:

- Tema 1: Matvarers betydning for livskvalitet, sunnhet og sikkerhet
 - Matvareteknologi, -sikkerhet og -kvalitet (2003-2006)
 - Matvarer, sunnhet og ernæring (2006-2009)
- Tema 2: Samspill mellom matvarer og miljø i primærproduksjonen
 - Jordbruket i et ressursmessig helhetsperspektiv (2003-2006)
 - Bærekraftig teknologi i jordbruket (2002-2006)
 - Landbrukets husdyrhold, naboene og miljøet (2005-2009)
 - Distriktsutvikling og jordbrukets multifunksjonelle rolle
- Tema 3: En konkurranse- og bærekraftig matvaresektor
 - Tverrfaglig husdyrforskning (2003-2006)
 - Bioteknologi og anvendt plantegenetikk i planteforedlingen (2002-2006)
 - Fremtidens Matvaresektor (2005-2008)
 - FØJO III (2005-2010).

Herunder gis det tilskudd til innovasjonsprosjekter, der små og mellomstore virksomheter er en prioritert målgruppe. Det gis tilskudd til en rekke forskjellige prosjekter, som defineres av virksomhetene selv, eller som har sin bakgrunn i spesielle behov i markedet. De årlige bevilgningene har i de seneste årene vært på rundt 150 millioner kroner.

8.3.3 Klynger av matvareprodusenter

I 2001 ble det gjennomført en kartlegging av danske næringsklynger, hvor to har særlig relevans for dette prosjektet:

- *Svinekød - fødevarerklynge med en sterk international orientering*
- *Mejeriprodukter – teknologibaseret fødevarerklynge*

Vi har derfor tatt med et utdrag fra denne studien.³³ Teksten er redigert og oppdatert noe av ECON:

Danmarks forholdsvis store landbrugs- og fødevarerproduksjon er generelt betinget av lave adgangsbarrierer for nye producenter af landbrugsvarer. De har adgang til en god uddannelse på landbrugsskolerne; afsætning til forarbejdningsvirksomheder, der i størrelse og effektivitet matcher verdens bedste; rådgivning og formidling af de nyeste forskningsresultater inden for mange faggrene; rå- og hjælpestoffer fra grovvarerektoren, samt adgang til produkter fra Danmarks store agroindustrielle sektor. Denne indre sammenhængskraft har historisk set placeret Danmark i toppen, når det gælder fødevarerikkerhed, kvalitet og stor avlsfremgang. Placeringen i Danmark gør som udgangspunkt landmanden i stand til at drive landbrug på yderst konkurrencedygtige vilkår.

³³ Erhvervsfremme Styrelse (2001): Kompetenceklynger i dansk erhvervsliv – en brik i erhvervspolitikken.

Svinekød - fødevareklynge med en sterk international orientering

Kompetenceklyngens styrke er en integrert produksjonsprosess. På inputsiden har svineproducenten relationer til virksomheter, der fabrikkerer stalde, fodringsanlæg, blandingsanlæg, klima- og ventilationsanlæg og gødningshåndtering samt grovvarevirksomhederne, der fx tæller DLG, KFK, Peder P. Hedegaard og Den Lokale Andel.

Landsudvalget for Svin, nedsat af Danske Slagterier, De danske Landboforeninger, Dansk Familielandbrug og Danske Svineproducenter har det faglige ansvar for udbredelsen af de landsdækkende forsøgs- og udviklingsopgaver vedrørende levende grise. Desuden findes der ca. 20 lokale rådgivningskontorer, der også er relateret til Danske Slagterier.

Der forskes i kødteknologi, primært ved Landbohøjskolen og Danmarks Tekniske Universitet samt i husdyrproduktion, primært ved Landbohøjskolen. Avlssiden varetages af selvstændige selskaber under Danske Slagterier. Slutprodukterne afsættes via slagterierne.

Fødevaresikkerhed og levnedsmiddelteknologi spiller en væsentlig rolle for klyngens succes. Fødevaresikkerhed inkluderer måle- og kontrolinstrumenter (fra Foss Electric A/S og Radiometer), neurale netværk og sporingsteknologi, hvor Slagteriernes Forskningsinstitut også spiller en rolle.

Mejeriprodukter – teknologibaseret fødevareklynge.

Mælkeproducenter har på inputsiden relationer til og trækker på erfaringer fra fabrikker af stalde, fodringsanlæg, blandingsanlæg, malkemaskiner, klima- og ventilationsanlæg samt grovvarevirksomheder (fx DLG, KFK, Den Lokale Andel, Peder P. Hedegaard) og rådgivning (Landsudvalget for kvæg og den lokale rådgivning). På avlssiden er de lokale kvægavlsforeninger centrale organer.

Klyngens primære slut-producenter er den dansk-svenske mejerigigant Arla samt mindre økologiske mejerier som Naturmælk, Økomælk Thise Mejeri. Hertil kommer en række lokale mejerier samt "mærkevare"-producenter som Nestlé Danmark og Cocio Chokolademælk.

Forskning i mejeriteknologi og husdyrproduktion udføres bl.a. ved Landbohøjskolen.

Uddraget gir etter ECONs vurdering et godt bilde av hvordan Danmark selv oppfatter sin egen posisjon innenfor matvareproduksjon. Kartleggingen er nå under revisjon trolig på grunn av økt konkurransepress ikke minst fra de nye medlemslandene i EU.

8.3.4 Danmarks investeringer i FoU innenfor matvaresektoren

De totale utgifter til FoU som relaterer seg til matvaresektoren er oppsummert i Tabell 8.2.

Tabell 8.2 FoU-utgifter innenfor matvareområdet fordelt på offentlige og private utgifter, millioner danske kroner, faste 2003-kroner

	1997	1999	2001	2002	2003
Jordbrugs- & veterinærvidenskab (offentlige utgifter)	1.017	1.115	1.262	1.248	1.177
Nærings- & nydelsesmiddelindustri (NACE 15 & 16) (Private FoU- utgifter)	523	463	1.232	1.080	1.526
I alt fødevareområdet	1.540	1.578	2.494	2.328	2.703
Offentlig fødevareforskning i pct. af alle de samlede offentlige FoU- utgifter	11 %	11 %	11 %	12 %	11 %
Privat fødevare FoU i pct. af fremstillingsindustriens FoU-utgifter	6 %	4 %	8 %	7 %	10 %
Privat fødevare FoU i pct. af de samlede private FoU-utgifter	3 %	2 %	5 %	4 %	6 %
FoU-utgifter i alt i pct. af BNP (2003-priser)	1,94 %	2,19 %	2,39 %	2,52 %	2,63 %

Kilde: Dansk Center for Forskningsanalyse

Av tabellen ser vi at samlede utgifter til FoU innenfor matvaresektoren i Danmark er økende. Økningen tilsvarer veksten i de totale utgiftene til FoU i landet. Økningen innenfor matvaresektoren kommer i stor grad av betydelige økninger i privat sektors utgifter til FoU. I privat sektor ser vi både at utgiftene til FoU innenfor matvaresektoren øker betydelig og at utgiftene øker relativt mer enn utgiftene til FoU i andre sektorer.

9 Case Study: Svensk kjøttindustri i forandring

De senere årene har svensk kjøttindustri gjennomgått store omstillinger, fordi økt internasjonal konkurranse har ført til store endringer i markedssituasjonen. Antall fusjoner og oppkjøp har økt i kjøttbransjen i Nord-Europa, og konsolideringstrenden og den stadige søken etter internasjonale partnere ser ikke ut til å være over. For eksempel eier amerikanske Smithfield, som er verdens største aktør innenfor kjøttindustrien, foretak i flere land i Sentral- og Øst-Europa. Samtidig har det hollandsk-tyske konsernet Vion Foods gjennom flere oppkjøp overtatt Danish Crowns posisjon som den største europeiske aktøren. Danish Crown har imidlertid svart med å inngå en samarbeidsavtale med finske Roukatalo.

Også i den svenske detaljhandelen skjer det forandringer. Svenske dagligvarekjeder prøver i større grad enn tidligere å slå seg opp internasjonalt, mens utenlandske aktører forsøker å etablere seg i Sverige. Presset på priser har vært stort og kundelojaliteten ser ut til å minske. En måte å forsøke å beholde kundene på i dagligvaresektoren, har vært å satse på egne merkevarer. Rundt 30 prosent av omsetningen av foredlede kjøttprodukter (chark) er egne merkevarer. Merkevarer konkurransen har dermed blitt sterkere, noe som har resultert i at det å ligge i forkant når det gjelder produktutvikling og innovasjon har blitt viktigere og viktigere for mange av aktørene i kjøttindustrien.

De neste avsnittene er en case study som ECON har gjennomført i forbindelse med utarbeidelse av denne rapporten. Den bygger på dybdeintervjuer med to ledende personer i den svenske kjøttbransjen, Peter Rasztar, nylig avgått administrerende direktør for Swedish Meats, og Åke Rutegård, administrerende direktør i Kött och Charkföretagen.

9.1.1 Hva har skjedd i den svenske kjøttbransjen de senere årene?

Av det danske og det svenske kjøttmarkedet, er det det svenske som i størst grad kan sammenlignes med det norske. Mens en stor del av dansk produksjon går til eksport,³⁴ produserer Sverige og Norge i stor grad for innenlandsk konsum. I den

³⁴ Danmark eksporterer kjøtt til en rekke land, blant annet i Asia. Stordriften i Danmark har ført til at dansk kjøttproduksjon er mer effektiv enn både den norske og den svenske. Peter Rasztar påpeker imidlertid at kjøttproduksjonen i Tyskland er enda mer effektiv enn i Danmark. Tyske kjøttprodusenter har dessuten valgt en litt annerledes markedsstrategi der Sentral-Europa har vært det viktigste markedet. Fordelen med

svenske kjøttindustrien er det i dag, både på slakterileddet og innenfor videreforedling, et sterkt fokus på å kutte kostnader for å kunne være konkurransedyktig. I tillegg går primærproduksjonen ned og importen øker.³⁵ I Sverige, som ellers i Europa, har antall gårdsbruk med produksjon av okse og gris gått ned, men antall dyr på de gårdene som er igjen har økt.

Ifølge Åke Rutegård er det først og fremst innenfor slakt og stykning at de mest betydelige kuttene i kostnader har skjedd. Dette har presset frem en rekke sammenslåinger av virksomheter og mange private, mindre slakterier har forsvunnet. I tillegg øker den vertikale integrasjonen i svensk kjøttindustri. Særlig slakt og stykning utføres nå av samme aktør, noe som også er en tendens i det øvrige Europa. Slakterileddet, som i liten grad foredler kjøttet, kjennetegnes av at det er skalafordeler i produksjon, og det er nettopp disse skalafordelene som gjør at danske og ikke minst tyske produsenter er mer effektive enn de svenske.

I foredlingsindustrien er det også fokus på å kutte kostnader, men takket være reduserte råvarepriser de senere årene har de fleste aktørene i foredlingsindustrien overlevd, mener Åke Rutegård.

I neste avsnitt skal vi se nærmere på hva som har skjedd i Swedish Meats. Swedish Meats er, som vi har vært inne på tidligere, Sveriges største kjøttindustribedrift med en omsetning på 9 milliarder svenske kroner i året. Selskapet har ledet an i jakten på reduserte kostnader og gjennomført en rekke store innsparings-tiltak.

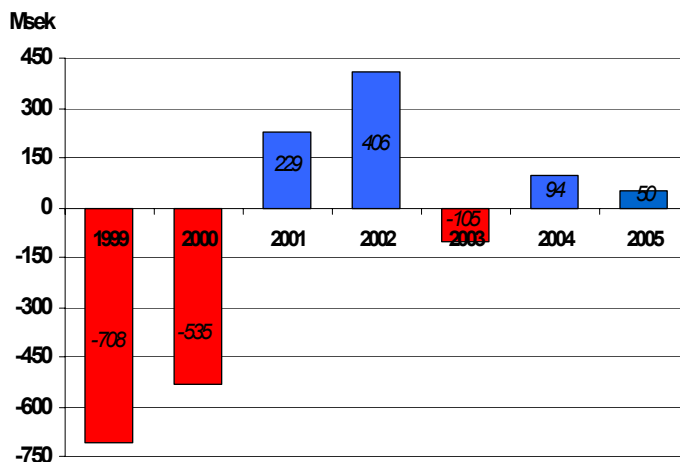
9.1.2 Swedish Meats i forvandling

Mellom 1999 og 2005 økte Swedish Meats sitt driftsresultat fra et underskudd på 708 millioner til et overskudd på 50 millioner svenske kroner. Hva skjedde egentlig gjennom disse årene som resulterte i en slik helomvending? Samtalen med Peter Rasztar ga oss et bilde av et foretak som i disse årene var fullt fokusert på å oppnå høyere produksjonseffektivitet. Figur 9.1 viser endringen i driftsresultat i perioden og Figur 9.2 viser kostnadsutviklingen i selskapet.

det har vært at inntekter og kostnader for en stor del har kommet fra samme område, noe som har redusert den makroøkonomiske risikoen, for eksempel valutarisiko.

³⁵ Antall slaktede storfe er redusert med 5 prosent og gris er redusert med 6 prosent. Svensk kjøttindustri står i dag for rundt 60 prosent av omsetningen av storfekjøtt i Sverige, og rundt 90 prosent av omsetningen av svinekjøtt. Kilde: Swedish Meats.

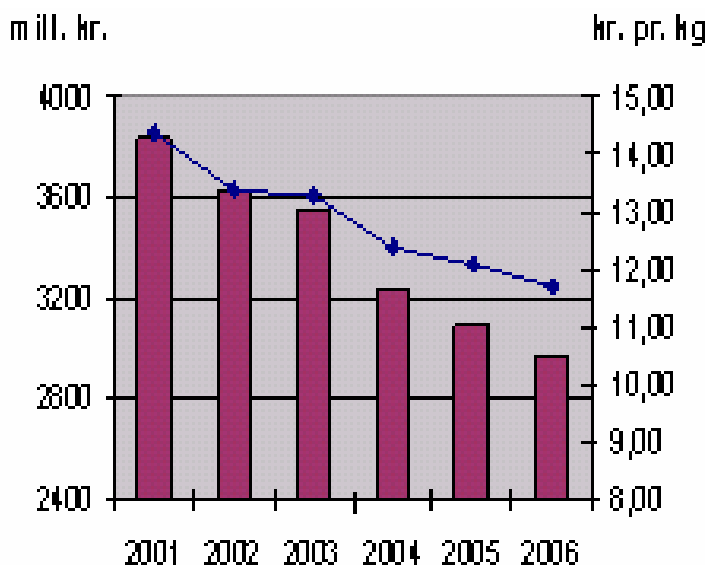
Figur 9.1 Driftsresultat, Swedish Meats. 1999-2006

Kilde: Peter Raztar

Swedish Meats har på seks år redusert totale kostnader med rundt en milliard svenske kroner, eller 2,64 kroner per kilo kjøtt. Dette har skjedd gjennom flere innsparingstiltak.

Figur 9.2 Kostnadsutviklingen i Swedish Meats 1999-2006, totalkostnader (venstre akse) og kostnader per kilo kjøtt (høyre akse)

Reduksjonen i de totale kostnadene i Swedish Meats på 2,64 kroner per kilo kjøtt har skjedd ved at antall ansatte er redusert med 43 prosent, fra ca 5800 ansatte i 1999, til 3300 ansatte i 2006. Konsernet har samtidig gått fra å være 19 bedrifter med 17 anlegg til å bli 3 bedrifter med til sammen 9 anlegg. Den raske omstillingen har medført at Swedish Meats i dag er konkurransedyktig i Sverige, fordi kostnadene per kilo kjøtt ligger på nivå med eller litt under kostnadene i mange andre svenske kjøttindustribedrifter. Selskapet er imidlertid ennå ikke konkurransedyktig i forhold til de mest effektive selskapene i Europa, men på sikt

regner Peter Raztar med at man ytterligere kan sentralisere produksjonen og kanskje bare beholde halvparten av dagens produksjonsanlegg.

Swedish Meats har også som nevnt tidligere i rapporten gjort en rekke oppkjøp, blant annet SLP Pärsons og Skånekjøtt som nok var de oppkjøpene som fikk mest oppmerksomhet. I løpet av 2005 la selskapet også frem et forslag for KLS Livsmedel om fusjon. Gjennom kjøpet av Skånekjøtt fikk man tilgang til et produksjonsanlegg i polske Swinoujscie, og det planlegges ytterligere ett stykningsanlegg i Polen. Både Peter Rasztar og Åke Rutegård mener at konsolideringen i svensk kjøttbransje bare kommer til å fortsette.

9.1.3 Gjenstående oppgaver for Swedish Meats

Den alvorlige situasjonen på slutten av 90-tallet for svensk kjøttbransje generelt og Swedish Meats spesielt gjorde at industrien måtte sette alle ressurser inn på å få opp produksjonseffektiviteten og å få ned kostnader, mens iverksettelse av de mer overordnede strategiplanene måtte legges på is.

I dag er situasjonen for Swedish Meats lysere og strategispørsmål har igjen blitt aktuelle. Dette innebærer imidlertid ikke at jakten på kostnadskutt er slutt. Selskapet har en målsetning som sier at kostnadene per kilo kjøtt skal ned med ytterligere 1 krone, noe som i sum vil gi en besparelse på mellom 300 og 400 millioner svenske kroner i året.

Et ledd i besparingene er å legge deler av produksjonen til land med betydelig lavere arbeidskraftkostnader, noe som mange aktører i Nord-Europa har gjort. Som nevnt planlegges det et stykningsanlegg i Polen i kombinasjon med foredlingsanlegget Swedish Meats fikk gjennom oppkjøpet av Skånekjøtt. Ifølge Peter Raztar vil det som følge av internasjonal konkurranse og dagligvarekjedenes kjøpermakt fortsette å være press på prisene. Dermed kan det ikke utelukkes at enda flere produksjonsanlegg blir etablert i lavkostland. Dette kommer også til å kjøre det lettere for Swedish Meats å eksportere sine produkter til andre land.

I dag er Swedish Meats omsetning på mellom 15 og 20 prosent av de største internasjonale produsentene (Smithfield, Vion, Danish Crown). For å kunne hente ut stordriftsfordeler i produksjonen kommer Swedish Meats til aktivt å fortsette letingen etter nye oppkjøpskandidater. Å skaffe seg en eller flere internasjonale samarbeidspartnere står også høyt på prioriteringslisten hos Swedish Meats, ifølge Raztar.

Endringene i dagligvaremarkedet, med kjedenes egne merkevarer som tar store markedsandeler og presser ut svakere varemerker, leder som nevnt til høyere produktutviklingstakt for å beholde forbrukernes lojalitet. Utviklingen av nye foredlede produkter har tradisjonelt vært svak i Sverige, og klassiske produkter som ”Falukorv” har vært bestselgere i en årrekke. Swedish Meats kommer imidlertid til å øke satsingen på konsumentpakket kjøtt, og flere nye produktserier har blitt og kommer til å bli innført.

9.1.4 Hva kan Norge lære av svensk kjøttindustri?

Danskenes effektiviseringsprosesser startet for 30 år siden. Sverige kom etter på 90-tallet, og Peter Raztar mener Norge i dag er omtrent der Sverige var for 10 år

siden. Norge har småskala primærproduksjon spredt utover hele landet og forholdsvis mange små slakterivirksomheter. Ifølge Raztar kommer den norske kjøttbransjen for å bli konkurransedyktige til å bli tvunget til å gå gjennom samme innsparingstiltak som mange svenske aktører har gjennomgått. Sentralisering og økt satsing på stordrift på primærleddet og slakterileddet, hvilket har skjedd i andre europeiske land, tror Raztar er helt nødvendig. Han reagerer derfor på at Norge i dag ser ut til å gå i motsatt retning med blant annet etablering av nye slakterier.

I tillegg finnes det uutnyttet rom for nisjeproduksjon i foredlingsleddet. I Sverige finnes det i dag en rekke private mindre foredlingsbedrifter som på grunn av sterk kundelojalitet og sterke varemerker kan ta noe høyere priser for sine produkter. En kombinasjon av fortsatt god produktutvikling i Norge, reduserte råvarepriser gjennom import og mer effektiv innenlandsk produksjon vil tjene kjøttforedlingsindustrien i Norge, mener Peter Raztar.

10 Hva skal til for å gjøre norsk kjøttindustri mer konkurransedyktig?

Vi har i de foregående kapitlene pekt på forskjeller mellom Norge og andre land som har betydning for norsk kjøttindustris konkurransekraft. I Tabell 10.1 nedenfor oppsummerer vi de hovedfunnene vi har gjort i rapporten.

Tabell 10.1 *Oppsummering av de viktigste forskjellene mellom landene*

	Norge	Sverige	Danmark
Spesialisering slakteri	Liten grad	Liten grad	Høy grad
Eksportvirksomhet	Ubetydelig	Liten	Omfattende
Import av råvarer	I liten grad	I stor grad	-
Konsentrasjon slakteri	Høy	Middels/høy	Svært høy
Produksjon i lavkostland	Nei	I noen grad	I stor grad
Råvarekostnad foredlingsindustrien	Høy	Middels	Middels
Arbeidskraftkostnad per ansatt i kjøttindustrien nasjonalt	Høy	Middels	Høy
Arbeidskraftkostnad per kilo i de største industribedriftene	Høy	Middels	Middels/Lav
Effektivitet	Middels	Middels	Høy
Kapitalinvesteringer	Middels	Middels	Middels/Store
Innovasjon	Middels	Middels	Høyest i Europa
Produktutviklingstakt	Middels	Lav	-
Pris ferdigprodukter	Høy	Lav	Middels

Norsk kjøttindustri skiller seg fra svensk og dansk kjøttindustri ved at det er høye råvarekostnader, høye arbeidskraftkostnader og dermed høye priser på ferdigproduktene. Dette gjør at norsk kjøttindustri har et dårlig utgangspunkt en svensk og dansk kjøttindustri i en fremtidig situasjon med svakere tollvern. Tollvernet gjør at det i dag er lite importvirksomhet, og prisene på norske produkter gjør at

disse ikke etterspørres i utlandet. Den eksporten av norske kjøttprodukter som skjer, er i all hovedsak subsidiert reguleringseksport.

Norsk næringsmiddelindustri er heller ikke spesielt innovativ, særlig ikke sammenlignet med Danmark, men ifølge tidligere administrerende direktør i Swedish Meats er produktutviklingstakten i Norge høyere enn i Sverige. Det siste kan være viktig for i fremtiden å være i stand til å holde på kundelojaliteten og for å kunne konkurrere med andre sterke merkevarer, men så lenge råvarekostnadene og arbeidskraftkostnadene per kilo kjøtt er så høye som de er, vil det under en ny WTO-avtale med betydelig lavere tollsatser bli vanskeligere å overleve i konkurransen med svenske og danske aktører.

10.1 Prisene må betydelig ned for at norsk kjøttindustri skal bli konkurransedyktig

I kapittel 4 viste vi at prisnivået på kjøtt til forbruker i Norge er betydelig høyere enn i Sverige og Danmark, og en studie gjennomført av SIFO i 2006 viser at prisforskjellene mellom Norge og andre land i Europa når det gjelder kjøtt er betydelig større enn for mat generelt.

Prisforskjellene mellom landene har variert en del i perioden 2000 til 2004, og hovedårsaken til dette har vært svingninger i valutakursen. Svingninger i valutakursen vil alltid påvirke konkurransedyktigheten til norsk industri i forhold til utlandet. Når den norske kronen er sterk vil konkurransedyktigheten svekkes, og når kronen er svak vil konkurransedyktigheten styrkes. Tall fra de senere årene viser imidlertid at prisene i Norge til forbruker, og dermed trolig også til dagligvarekjedene, har ligget betydelig høyere enn i Sverige og Danmark, også i de årene som kronen var svak og norsk industri skulle vært på sitt mest konkurransedyktige.

I 2004 var den norske kronen svak. Dette året kostet i gjennomsnitt 100 svenske kroner 92 norske kroner og 100 danske kostet 113 norske. Dette medførte at prisforskjellene mellom Norge og henholdsvis Sverige og Danmark ble noe mindre. Likevel var prisene i Sverige dette året hele 42 prosent høyere enn i Norge og prisene på kjøtt i Danmark rundt 18 prosent høyere enn i Norge.

Vi må tilbake til år 2000 for å finne svakere norsk krone i forhold til svenske kroner enn i 2004, og tilbake til 1998 for å finne svakere norsk krone i forhold til danske kroner. Vi kan derfor legge til grunn at en prisdifferanse på 18 prosent er det som minimum må bort for at norsk kjøttindustri skal kunne være konkurransedyktig i forhold til Danmark, og prisdifferansen på 42 prosent er det som minimum må bort for å være konkurransedyktig i forhold til Sverige.

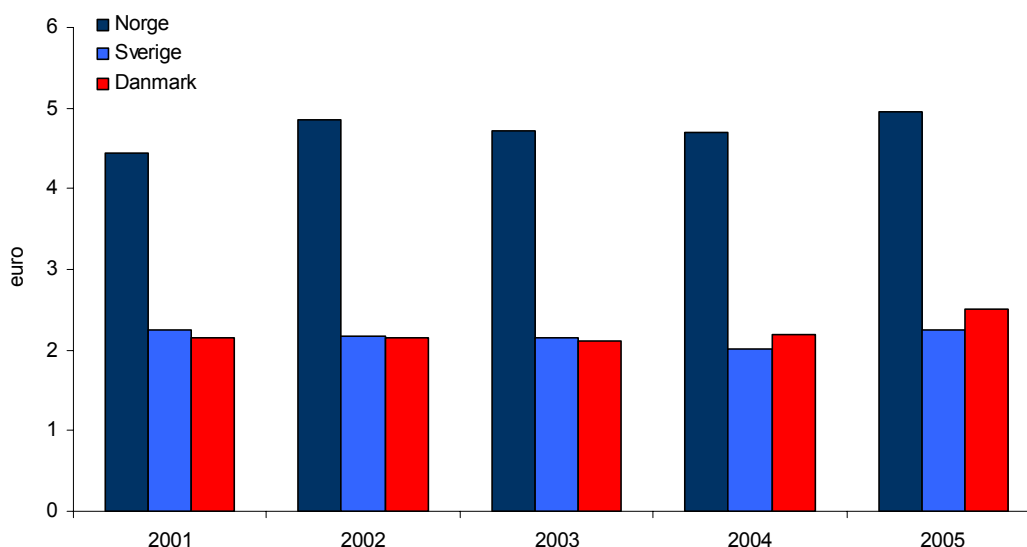
Med en sterk krone som i 2005 og første halvår i 2006, er den faktiske prisdifferansen betydelig større. Det siste halvannet året har prisen på svenske kroner vært omtrent som i 2001 og prisen på danske kroner som i 2003. Prisene på kjøtt i Norge var i 2001 over 50 prosent høyere enn i Sverige og i 2003 i underkant av 40 prosent høyere enn i Danmark. Det er grunn til å tro at den reelle prisforskjellen i 2005 og i 2006 er omtrent den samme.

For at norsk kjøttindustri skal bli konkurransedyktig med svensk kjøttindustri, må prisdifferansen på 42 prosent bort i år med kronekursen som i 2004 og differansen på 64 prosent må bort i år med kronekursen som i 2003. I forhold til dansk kjøttindustri må prisdifferansen på 18 prosent bort i år med kronekursen som i 2004 og prisdifferansen på 40 prosent i år med kronekursen som i 2003.

10.2 Råvareprisene må halveres for at kjøttindustrien i Norge kan bli konkurransedyktig

Råvarekostnadene utgjør den største delen av kostnadene i norsk kjøttindustri. Estimaten på nominelle råvarepriser i Sverige og Danmark fra Figur 7.3 og Figur 7.4 viser at betydelig lavere priser enn i Norge. I Figur 10.1 nedenfor har vi illustrert forskjellene i råvarekostnader på oksekjøtt.

Figur 10.1 Forskjellen i råvarepriser på oksekjøtt mellom Norge, Sverige og Danmark, nominelle kroner³⁶

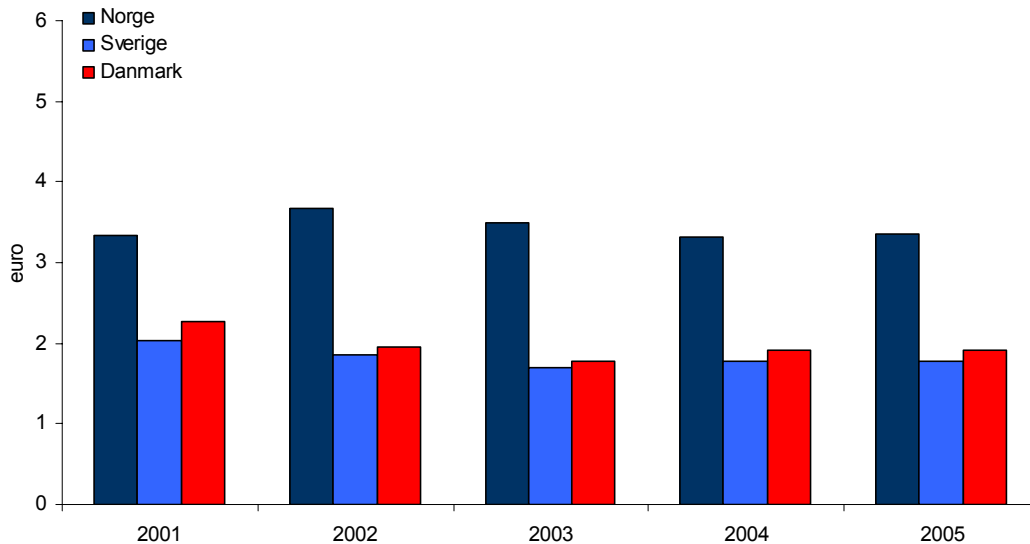
Kilde: NILF (Vedleggstabell 4.4 Engrospris kjøtt, hele og halve skrotter, Okse kl 0 (250 kg-350 kg fettgruppe 2)), årsmeldinger fra Gilde, Swedish Meats og Danish Crown

For at norsk kjøttindustri skulle stille likt i konkurransen med Sverige og Danmark når det gjelder råvarepris på oksekjøtt, ser vi av figuren at prisene i Norge de siste fem årene måtte vært mellom 2 og 3 euro per kilo lavere enn den faktisk var. I 2005 var prisen 2,7 euro eller over 21 norske kroner høyere i Norge enn i Sverige og 2,5 euro eller over 19 norske kroner høyere enn i Danmark. Dette betyr at råvareprisen på oksekjøtt for norsk kjøttindustri var dobbelt så høy som for dansk kjøttindustri og over dobbelt så høy som for svensk kjøttindustri.

³⁶ Råvarekostnaden for okse i Norge fra NILF, estimerte råvarepriser i Danmark og Sverige basert på avregningspriser på levende dyr.

Når det gjelder prisestimatene på råvare av svin, er det noe mindre forskjeller mellom Danmark og Sverige på den ene siden, og Norge på den andre. Prisforskjellene er vist i Figur 10.2 nedenfor.

Figur 10.2 Forskjellen i råvarepriser på svinekjøtt mellom Norge, Sverige og Danmark, nominelle kroner³⁷

Kilde: NILF (Vedleggstabell 4.4 Engrospris kjøtt, hele og halve skrotter, Gris kl E (pris i vektgruppe med høyeste pris)), årsmeldinger fra Gilde, Swedish Meats og Danish Crown

Gjennom de siste fem årene har råvareprisen på svinekjøtt ligget mellom 1 og 2 euro høyere i Norge enn i Danmark og Sverige. I 2005 var prisen 1,6 euro eller over 12 norske kroner høyere i Sverige enn i Norge og 1,4 euro eller over 11 norske kroner høyere enn i Danmark. Dette innebærer at prisen i Sverige var nesten dobbelt så høy som i Norge og prisen i Danmark var 75 prosent høyere enn i Norge.

Hvis norsk industri ikke hadde vært skjermet av høye tollsatser måtte råvareprisene altså blitt redusert kraftig for at norsk industri skulle konkurrert på like vilkår som svensk og dansk industri.

10.2.1 Hvilke grep kan gjøres for å få råvareprisene ned?

For at prisen på hengende helt slakt skal kunne gå ned må prisene på levende dyr ned. For at det skal skje må for det første kostnadene til fôr reduseres. For det andre vil økt satsing på stordrift og sentralisering av primærproduksjonen trolig bidra til reduserte priser.

Markedsreguleringssystemet hindrer konkurranse mellom bøndene, og dermed produktutvikling og effektiv drift. Som vi var inne på i avsnitt 1.1 i innledningen til denne rapporten, og som vi har utredet grundig i ECON-rapport 2004-115, vil

³⁷ Råvarekostnaden for svin i Norge fra NILF, estimerte råvarepriser i Danmark og Sverige basert på avregningspriser på levende dyr.

en regulert pris gi bøndene få incentiver til å konkurrere. Svekket konkurranse i et marked fører oftest til mindre effektiv produksjon, dårligere kvalitet på produktene som omsettes og lavere produktutviklingstakt enn ellers. Lite konkurranse mellom bøndene innebærer derfor at råvareprisene for industrien kan bli høyere enn de ellers ville ha vært.

Hvis man isolert ser på effekten av markedsreguleringen på råvareprisene, er det ganske klart at effekten er høyere priser på råvaren. En endring eller fjerning av markedsreguleringsordning vil derfor trolig bidra til lavere råvarepriser for norsk kjøttindustri.

10.3 Hvor mye må effektiviteten opp for at industrien skal bli konkurransedyktig?

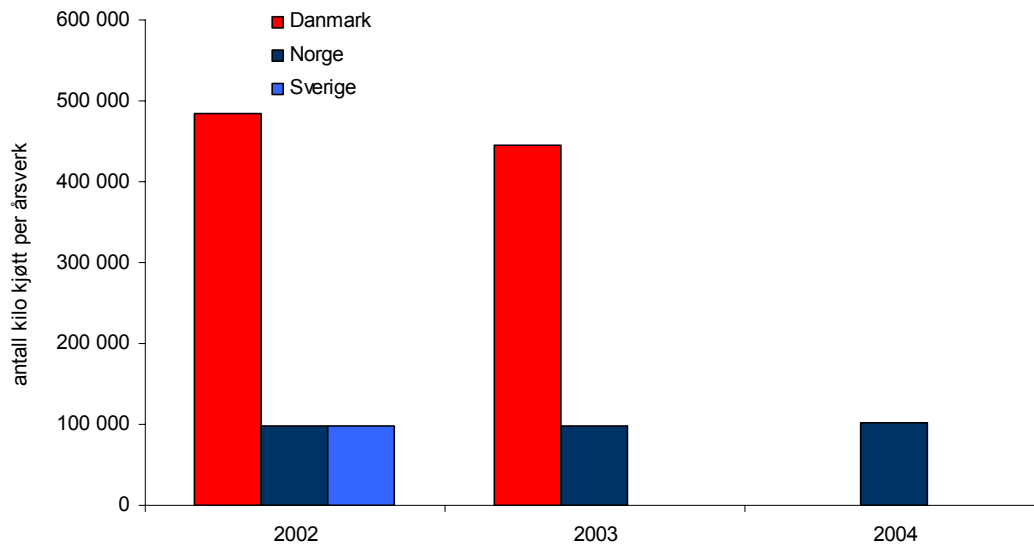
I avsnitt 6.2 så vi at *utviklingen* i antall kilo kjøtt produsert per årsverk er noenlunde den samme i Norge som i Sverige og Danmark. Det ser derfor ikke ut til å være store forskjeller mellom landene når det gjelder effektiviseringstakten de siste årene.

For Norges og Sveriges vedkommende er også *antallet* kilo kjøtt produsert per årsverk omtrent det samme. Dette indikerer at også nivået på effektiviteten er omtrent den samme i Sverige og Norge. Med utgangspunkt i tallene fra 2002 ser det altså ut til at Norge kunne konkurrert med Sverige på effektivitet, hvis kostnadsnivået for industrien også hadde vært den samme. Her er imidlertid forskjellene mellom Sverige og Norge som vi har sett betydelige, særlig når det gjelder råvarekostnadene.

Danmark ligger i motsetning til Sverige langt foran Norge når det gjelder effektivitet. I 2002 ble det produsert nesten fem ganger så mange kilo kjøtt per årsverk i Danmark som i Norge eller Sverige. Dette kan delvis ha sin forklaring i at kjøttproduksjonen i Danmark i all hovedsak er produksjon av svin, som krever mindre arbeidskraftinnsats enn andre dyreslag. Hovedforklaringen er likevel trolig at danskene utnytter stordriftsfordeler i større grad enn Norge og Sverige.

I figuren nedenfor har vi, basert på Tabell 6.1 og Tabell 6.2 illustrert hvor mye mer effektiv norsk kjøttproduksjon må bli for å kunne konkurrere med danskene.

Figur 10.3 Forskjellen i antall kilo kjøtt produsert per årsverk i Danmark, Norge og Sverige³⁸

Kilde: Budsjettnemda (2005), Gilde, Eurostat (2006). Beregninger gjort av ECON

Av figuren ser vi at effektiviteten i Norge må øke med mellom 300 og 400 prosent for å produsere like mange kilo kjøtt per årsverk som Danmark. Det er imidlertid ikke i figuren tatt hensyn til at danskene i all hovedsak produserer svinekjøtt, som krever mindre arbeidskraftinnsats enn for eksempel produksjon av storfekjøtt.

10.4 Hvor stor betydning har forskjellene i arbeidskraftkostnader?

I Figur 7.9 ser vi at totale arbeidskraftkostnader per heltidsansatt i 2005 i Gilde var 10.000 euro eller 80.000 norske kroner høyere enn i Swedish Meats og 15.000 euro eller 120.000 norske kroner høyere enn i Danish Crown. Dette betyr 22 prosent høyere kostnader i forhold til Swedish Meats og 40 prosent høyere kostnader enn Danish Crown. Hvis vi antar at arbeidskraftkostnadene per ansatt i disse selskapene er representativt for arbeidskraftkostnadene i kjøttindustrien i henholdsvis Norge, Sverige og Danmark, bidrar forskjellene i arbeidskraftkostnadene til en klar konkurranseulemppe for norsk kjøttindustri.

Konkurranseulempen innebærer at norsk kjøttindustri, i en situasjon der råvareprisen og andre kostnader var like høye som i Sverige og Danmark, måtte prise sine produkter høyere enn svensk og dansk industri for å dekke arbeidskraftkostnadene. Av Figur 7.10 ser vi at de estimerte arbeidskraftkostnadene i Gilde i 2002 var på 0,53 euro, mens kostnaden i Swedish Meats, som produserer omtrent like mange kilo per årsverk, er 0,45 euro. Dette utgjør en forskjell i kostnadene på rundt 60 øre per kilo.

Når det gjelder Danmark, gir de lavere arbeidskraftkostnadene per ansatt også her konkurransefordeler fremfor Norge. Norsk industri må betale 40 prosent mer enn

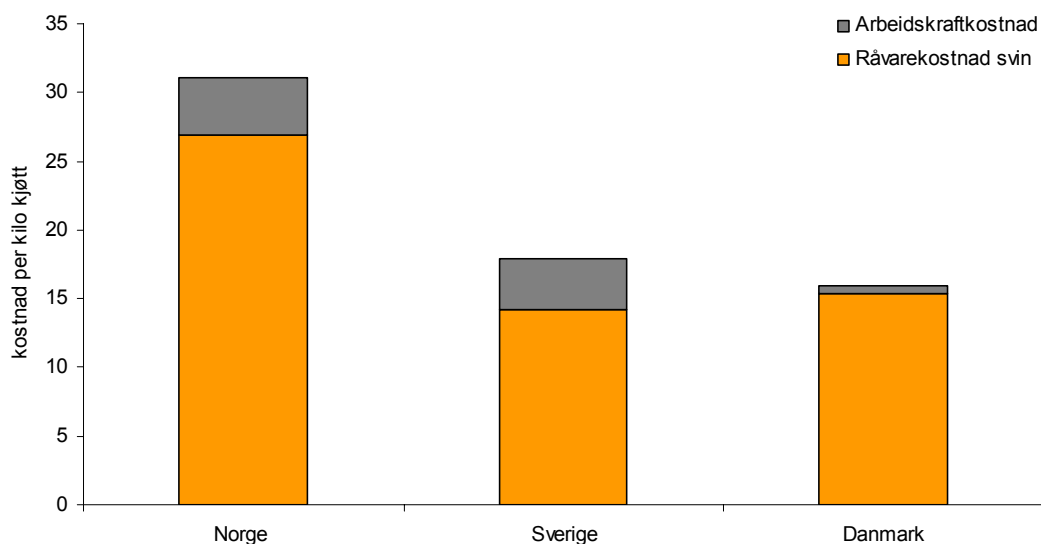
³⁸ Tall for 2004 (Danmark) og 2003-2004 Sverige ikke tilgjengelige fra Eurostat.

dansk industri for et årsverk. Hadde norsk industri etablert deler av produksjonen i utlandet og dermed stått overfor dansk industris kostnadsnivå på dette feltet, ville det redusert arbeidskraftkostnaden per kilo kjøtt med 1,5 euro eller 1,20 norske kroner. Hvis vi også tar hensyn til at danskene produserer flere ganger så mange kilo kjøtt per årsverk som i Norge, blir forskjellen i arbeidskraftkostnad per kilo kjøtt betydelig større. Av Figur 7.10 ser vi at forskjellen mellom Norge og Danmark da er rundt 0,45 euro eller 3,60 norske kroner per kilo kjøtt.

10.5 Dobbelt så høye råvare- og arbeidskraftkostnader Norge

I Figur 10.4 nedenfor har vi illustrert hvor mye høyere råvarekostnader og arbeidskraftkostnader norsk kjøttindustri står overfor i forhold til dansk og svensk industri. Ikke alle tallene som er brukt i figuren er direkte sammenlignbare, men figuren illustrerer likevel hvilken størrelsesorden forskjellene er i.

Figur 10.4 Summen av råvarekostnaden for svin og arbeidskraftkostnaden, Norge, Sverige og Danmark³⁹

Kilde: NILF (Vedleggstabell 4.4 Engrospris kjøtt, hele og halve skrotter, Gris kl E (pris i vektgruppe med høyeste pris)), årsmeldinger for 2005 fra Gilde, Swedish Meats og Danish Crown, Eurostat (2006)

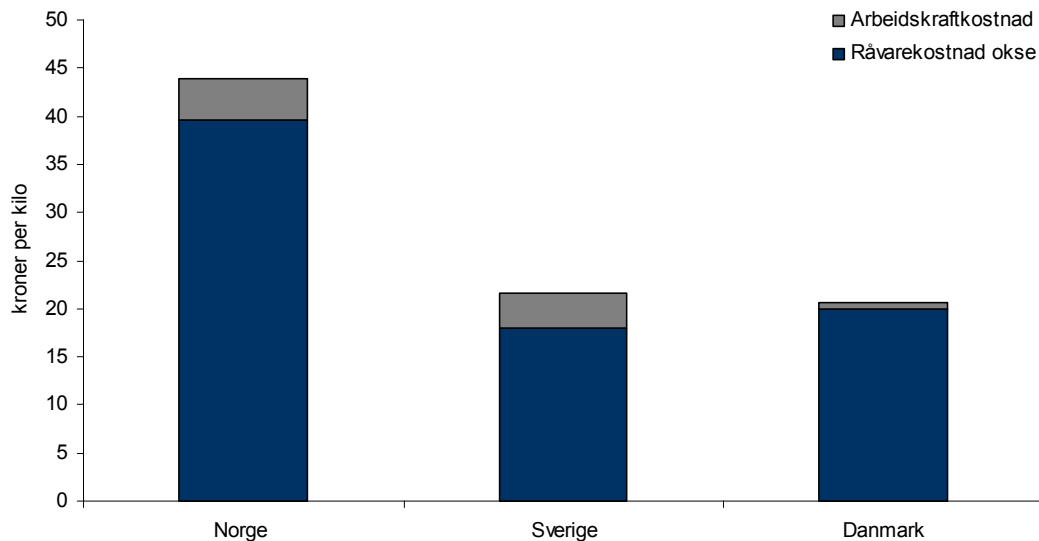
Når vi legger sammen de to største kostnadskomponentene i videreforedlingsindustrien, ser vi av figuren at disse for svinekjøtt til sammen er dobbelt så høye i Norge som i Danmark. Forskjellen utgjør over 15 kroner per kilo svinekjøtt. I arbeidskraftkostnadene er det imidlertid også medregnet den betydelig høyere effektiviteten i dansk industri, som gjør at arbeidskraftkostnadene per kilo kjøtt blir svært lave.

³⁹ Råvarekostnaden for svin i Norge i 2005 fra NILF, estimerte råvarepriser i Danmark og Sverige basert på avregningspriser på levende dyr i 2005. Arbeidskraftkostnad per kilo kjøtt basert på antall ansatte i henholdsvis Gilde, Swedish Meats og Danish Crown i 2005, arbeidskraftkostnad og sosiale utgifter i de samme selskapene, samt antall kilo kjøtt produsert per årsverk i Norge, Sverige og Danmark i 2002 (siste tilgjengelige tall fra Eurostat for Sverige)

Forskjellen til Sverige er noe mindre enn til Danmark, men likevel betydelig. Svensk kjøttindustri betaler rundt 13 kroner mindre per kilo kjøtt i råvarekostnad og arbeidskraftkostnad. Råvaren i Sverige er billigere enn i Danmark, men arbeidskraftkostnaden er betydelig høyere, nesten på nivå med Norge.

Ser vi på oksekjøtt er forskjellene mellom Norge og våre naboland enda større. Forskjellene er vist i Figur 10.5.

Figur 10.5 Summen av råvarekostnaden for okse og arbeidskraftkostnaden, Norge, Sverige og Danmark⁴⁰

Kilde: NILF (Vedleggstabell 4.4 Engrospris kjøtt, hele og halve skrotter, Okse kl 0 (250 kg-350 kg fettgruppe 2)), årsmeldinger for 2005 fra Gilde, Swedish Meats og Danish Crown, Eurostat (2006)

Vi gjør oppmerksom på at arbeidskraftkostnaden er estimert ut fra gjennomsnittlig arbeidskraftkostnad for alle kjøttslagene i Danish Crown, Swedish Meats og Gilde. Siden Danish Crown i all hovedsak produserer svinekjøtt, er trolig arbeidskraftkostnaden knyttet til oksekjøtt i Danmark i underestimert figuren.

Likevel ser vi at det koster norsk industri over dobbelt så mye i råvarekostnader og arbeidskraftkostnader å produsere ett kilo oksekjøtt, selv om arbeidskraftkostnadene knyttet til okse i Danmark trolig er noe høyere enn i figuren.

10.6 Sterkt prisfokus blant norske forbrukere kan påvirke konkurransedyktigheten

Det kan tyde på at norske forbrukere i enda større grad enn forbrukere i Sverige og Danmark er opptatt av lave priser på mat generelt og på kjøtt spesielt.

⁴⁰ Råvarekostnaden for okse i Norge i 2005 fra NILF, estimerte råvarepriser i Danmark og Sverige basert på avregningspriser på levende dyr i 2005. Arbeidskraftkostnad per kilo kjøtt basert på antall ansatte i henholdsvis Gilde, Swedish Meats og Danish Crown i 2005, arbeidskraftkostnad og sosiale utgifter i de samme selskapene, samt antall kilo kjøtt produsert per årsverk i Norge, Sverige og Danmark i 2002 (siste tilgjengelige tall fra Eurostat for Sverige)

Etterspørselsmønsteret i Norge viser at vi foretrekker å handle mat i butikker med lave priser fremfor butikker med et omfattende produktutvalg.

I rapporten ”Nordic food markets – a taste for competition” som de nordiske konkurransemyndighetene ga ut i 2005, fremkommer det at det i et gjennomsnittlig supermarked i Norge er betydelig færre matvarer enn i Sverige og Danmark. I Norge er det under 300 forskjellige varianter av meierivarer, kjøttprodukter, drikkevarer og ”cold cuts” (kjøttpålegg, patéer mv.), mens det i Danmark er over 400 og i Sverige over 500.

Når det gjelder kjøtt og ”cold cuts” er det i Norge rundt 90 forskjellige produkter i et gjennomsnittlig supermarked, mens det i Danmark er rundt 120 og i Sverige rundt 160.

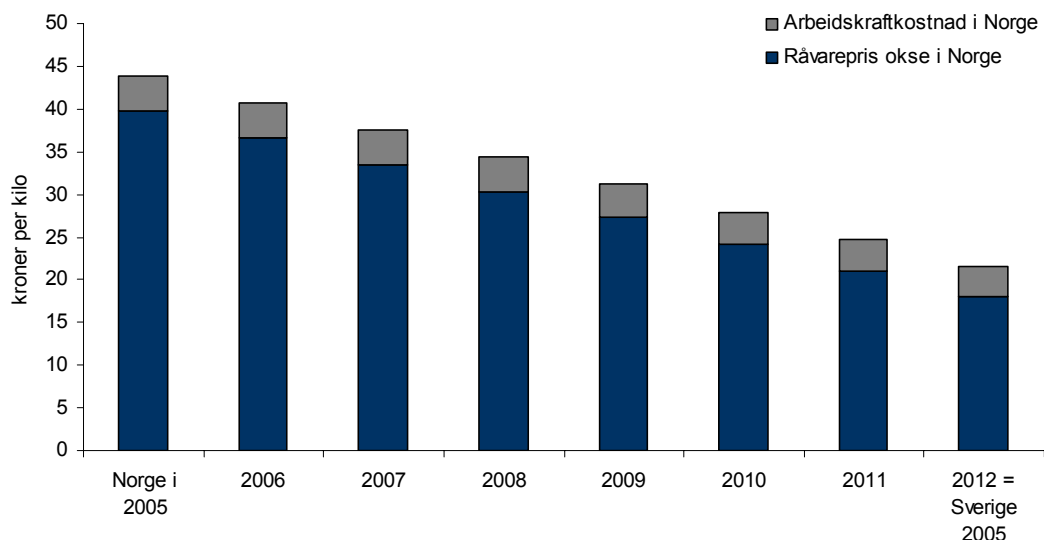
Videre er det et betydelig større andel lavprisbutikker i Norge enn i Danmark og Sverige. Mens lavprisbutikkene står for over halvparten av matvareomsetningen i Norge er den tilsvarende andelen 26 prosent i Danmark og 11 prosent i Sverige.

Disse forholdene tilsier at det vil være vanskeligere i Norge enn i andre land å konkurrere på spesialiteter, så lenge disse produktene ikke også kan konkurrere på pris. Det er derfor særlig viktig i Norge at råvarekostnadene og arbeidskraftkostnadene blir så lave som mulig, slik at norsk kjøttindustri kan være konkurransedyktig på pris.

10.7 Hvor mye må prisene ned hvert år for å komme på nivå med Sverige i 2012?

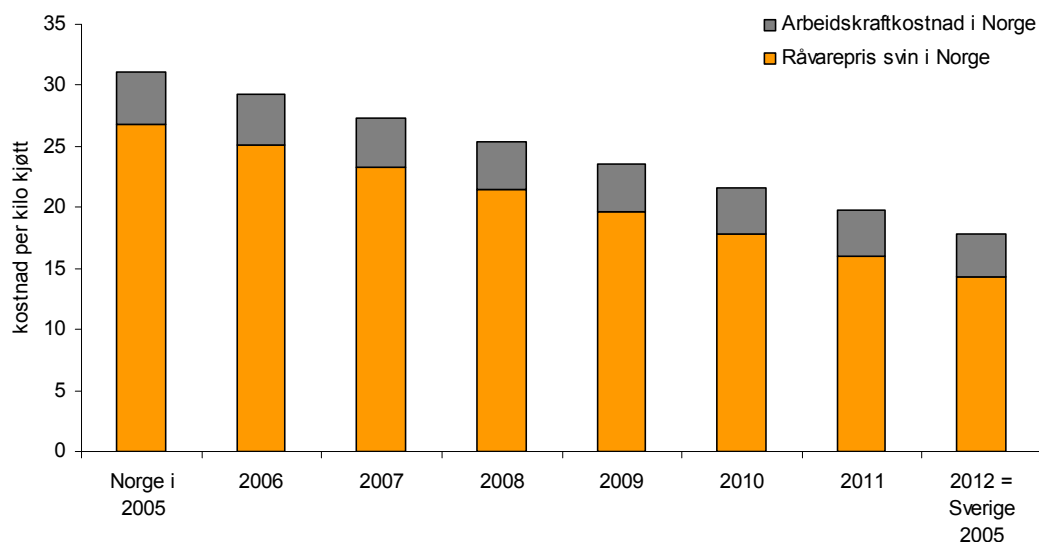
I Figur 10.6 og Figur 10.7 har vi illustrert hvordan prisutviklingen må være på råvarer og arbeidskraft for at vi på sju år skal komme ned på det nivået Sverige var i 2005.

Figur 10.6 Nødvendig prisutvikling 2006-2012 for å komme ned på Sveriges nivå på arbeidskraftkostnader og råvarekostnader på okse

For oksekjøtt ser vi at råvareprisen per kilo kjøtt hvert år må ned med ned med over 3 kroner og arbeidskraftkostnadene per kilo kjøtt må ned med rundt 10 øre i året.

Figur 10.7 Nødvendig prisutvikling 2006-2012 for å komme ned på Sveriges nivå på arbeidskraftkostnader og råvarekostnader på svin

Når det gjelder kostnadene knyttet til produksjon av produkter av svin, må råvareprisen per kilo kjøtt ned med 1,80 kroner i året, og arbeidskraftkostnadene tilsvarende som for okse ned med 10 øre per kilo hvert år, for at vi i 2012 skal komme ned på det nivået Sverige var i 2005. Går råvareprisen og arbeidskraftkostnaden per kilo kjøtt i Sverige ytterligere ned i årene som kommer, må kostnadene i Norge tilsvarende mer ned for at vi skal kunne være konkurransedyktige i 2012.

Litteratur

- Budsjettnemda (2005): *Jordbrukets totalregnskap 2003 og 2004 Jordbrukets totalbudsjett 2005 Registrerte og normaliserte tall*, Utredning nr. 1.
- COMMISSION REGULATION (EC) No 2700/98 of 17 December 1998 concerning the definitions of characteristics for structural business statistics.
- ECON (2004): *Bør markedsreguleringen for kjøtt slaktes?*, ECON-rapport 2004-115.
- Fødevarøkonomisk Institutt (2006): Serie C nr. 90 *Jordbrugets prisforhold 2005*.
- NILF (2006): *Senter for matpolitikk og marked, Mat og industri 2006 Status og utvikling i norsk nærings- og nytelsesmiddelindustri*.
- Nordic competition authorities (2005): *Nordic food markets – a taste for competition*, No. 1/2005.
- SIFO (2006): *Grensehandel 2006 – enkelte utviklingstrekk*.
- WTO (2005): *Ministererklæring med vedlegg*, Ministerial Conference, Sixth Session, Hong Kong, 13 - 18 December 2005.